

Dhuukkuba Xiyyeefannoo Barbaadan [NTDs] Itiyoophiiyaa Keessaa Balleesuuf

Dhaabbata Bishaan fi Qulquulinaa [WASH], Seektaroota
fi Dhaabbilee Deegarsaa [NGOs] Akkasumaas Sadarkaa
Aanaatii Qindeesuuf Maateeriyaaalii Qophaa'ee

Federal Ministry of Health

NALA

NTD Advocacy, Learning, Action

Sightsavers

Dhuukkuba Xiyyeefannoo Barbaadan [NTDs] Itiyoophiyaa Keessaa Balleesuuf

Dhaabbata Bishaan fi Qulquulinaa [WASH], Seektaroota
fi Dhaabbilee Deegarsaa [NGOs] Akkasumaas Sadarkaa
Aanaatii Qindeesuuf Maateeriyaalii Qophaa'ee

Federal Ministry of Health

Sightsavers

GABATEE QABIYEE

Galata	I
Hikkaa Jechoota	II
1. Seensa	1
1.1 RAKKOO FI BAL'INNA DHUKKUBA XIYYEEFANNOO BARBAADAN [NTD]	2
1.2 SAGANTAA QIINDOOMIINAA FI BARBAACHIISUMMAA HOJJIMAATA DHAABBATA BISHAAN FI QULQUULINAA [WASH]	3
1.3 KAAYYOOWWAN QIINDOOMINA HOJJII ITTI RAAWWATAMUU	4
<hr/>	
2. Tariiba adeemisiichaa	5
2.1 QOPHII FI KAKA'UUMSA	9
2.2 QAAMA RAAWWACHIISAA FI GAREE TEEKNIIKAA DHAABUU FI HOJJII JALQABSISUU	13
2.3 AMALA HAALA QABATAMAA FI YEROO IBSU	19
2.4 KAROORA HOJJII QOPHEESUU	24
2.5 RAAWWII	31
2.6 HORDOOFII FI GAMAAGAMA	34
<hr/>	
3. unkaawwan hojjii gara garaa [Toolkit Appendices]	41
MILTOO A – XALAYAA MUDAMAA MISEENSA GAREE TEEKNIIKAA	43
MILTOO B– UNKAA PAAWOOR POOYNTII HOJJII ADIVOOKEESII ITTIIN DHIHEESAN	44
MILTOO C –WAAJJIRAALLEN GARA HOJJII AKKA GALAN ERGAAWWAN DABRAN	46
MILTOO D SANADA HOJJII QAJEELFAMAA FI RAAWWII GAREE TEEKNIIKAA FI QAAMA HUMNA RAAWWACHIISAA AANAA	47
MILTOO E – GAREEN HOJJII TEEKNIIKAA YEROO JALQABAAF WALTAJJII GAGGEESUUF AJANDAA DHIYAATE	51
MILTOO F –GUCA SEEKTARONII FI DEEGARTOONII GAHEE HOJJII ISAANII ,ITTI GAAFATAMUUMMAA	51
MILTOO G- GUCA SEEKTARONII WALIITI HIDHAMIINSA HOJJI QABAACHUU ISAANII ADDA BAASE MILTOO H	52
RAGAA KA'UUMSAAF WALIITI QABAMEE GUCA ITTIN GUDUNFAMUU FI ITTIN IBASAMUU	52
MILTOO I- AGARSIISTUU YAADA RIMEE KA'UUMSA RAGAA ITTIN SASAABAMUU	55
MILTOO J – UNKAA AGARSIISTUU DHAABBILEE DEEGARTOOTA ADDAAN BAASANII	59
MILTOO K- RAGAA KA'UUMSAA SASSAABAMEE GUDUUNFUU FI QAACCEESSU	60
MILTOO L – DHAABBIILEE SADARKAA AANAATII ARGAMAN	63
MILTOO M- YAADA MARIJ JALQAABAAF DHIYYAATE IRRATI QAAMOOLEEN DHIIMMICHII ILAALATUU FI ITTI GAAFATAMUUMMAA ISAANII	65
MILTOO N –KAROORA HOJJII QIINDOOMINA QABU BAASUUF GARGAARAN QABXIILEE MARIJ FI GAAFANNOO	66
MILTOO O- GURMAA'IINSA KAROORA HOJJII	67
MILTOO P- SOCHII QINDEESUMMAA [HOJJII FAKKEENYA TAHUU QINDEESUU]	68
MILTOO Q- HOJJII GAARII [HOJJII MUXXANNOO TAHUU]RAGAA ISAANII GALMEESANII QABACHUU	69
MILTOO R- AGARSIISTUU HORDOOFII FI GAMAAGAMA WALIINII GOCHUUF SAFARTUU GARGAARAN	71
MILTOO S-CHEEKLIISTII DAAWWANNOO DEEGARSAA FI HORDOOFI GANDAA	72
MILTOO T-SADARKAA HAWWAASAATII UNKAA RAGAAN JI'ATTI ITTIN SASSAABAMUU	77
MILTOO U- UNKAA RAGAA WALIIGALA AANICHAA QINDEESUUF GARGAARUU	79
MILTOO V- UNKAA GABAASA HOJJII JI'A SADI [3] GAREEN TEEKNIIKAA GARA QAAMA HUMNA RAAWWA CHISAATII ERGUU	81
MILTOO W –SADARKAA DHAABBATA FAYYAA FI BARNOOTATII AGARSIISTUU HIKKAA JECHOOTAA ABBAA WARRAA YKN HAADHA WARRAA TIIF KENNAMEE	82

GALATA

Miiseensota AJJDC/NALA, Seektaroota ijo taatani, deeggartootaa fi namootni, meeshaan qindoomina WASHii fi Dhibeewwan Xiyyefanno Barbaadani (NTDs) kun akka galmaan gahuuf gahee fi buu'a guudaa akka guumeesitaniif galata kabaja guudda siiniif dhiiyesinaa. Keesuumattuu adde Ortal Shmaltz Cohen tiif dhaabbatnii NALA meeshaan kun jalqaba irra kaasee hanga xuumuramuutti abbumaadhaan tattaafii gooteen kabaja guudda inni qabuu isheef ibsuu barbaadaa. Meeshaa kun akka hojiitti ooluu muxannon, dandeettii fi yaada ogumaa irratti xiyyefate isaani waan nuf lataniif ulfiinaa fi kabaja gudaa nuuti isaaniif qabnuu daabbilee fi namootnii kanaan gadii tarra'aniif agarsiisu barbaadnaa:

1. Miniisteera Eeguumsa Fayyatti Feedaraalawaa garee WASHii fi Dhibeewwan Xiyyefanno Barbaadani (NTDs) fi garee miseensoota Daayireektooreeti Quulqullina fi Eguumsa naanno dhaaf
 2. Sight Saver fi Gamtooma Eguumsa Fayyaa Aduugnaa (WHO)
 3. Eguumsa Fayya Nanno Oroomiyaa, Amaaraa, Kibbaa fi Tigraay ti garee fi miseensoota WASHii fi Dhibeewwan Xiyyefanno Barbaadani (NTDs)
 4. Dhaabbileen ijo taa;ani kan akka Light for the World, Carter Center, Orbis and FHF tiif
 5. Garee Miseensoota Teekniikaala WASHii fi Dhibeewwan Xiyyefanno Barbaadani (NTDs) Feedaraalawaa tiif
Dhuuma irratti meeshaan kun sadarkaa kanatti akka gahuu rawwatootnii fi barresiitootni kanaan gadi maqaan isaani ibsamanif galata fi jaalalaa qabnuu akka isaan qaqqabuu nihawinaa
1. Michael Biruk; dhaabbata NALA
 2. Nebyou Nigusu: Miniisteera Eeguumsa Fayyatti Feedaraalawaa
 3. Liat Rennert: dhaabbata AJJDC/NALA
 4. Bisrat Molla: dhaabbata AJJDC/NALA

HIKKA JECOOTAA

Ministara Fayyaa Feedaraalaa - Federal Ministry of Health **(FMoH)**

Hojjettoota Eksiteenshiinii Fayyaa – Health Extension Workers **(HEWs)**

Dhiittoo Milaa Dadarbaa - Lymphatic Filariasis **(LF)**

Raabsaa qoorichaa gamtaa - Mass Drug Administrations **(MDA)**

Dhibeevan xiyyeefanoo barbadanii - Neglected Tropical Diseases **(NTD)**

Biroo Eeguumsaa Fayyaa Naannoo - Regional Health Bureau **(RHB)**

Raammoo garaa keesaa - Soil-Transmitted Helminthiasis **(STHs)**

Taask foorsii - Task Force **(TF)**

Garee hojjii teeknikaa – Technical Working Group **(TWG)**

Bishaanii fi qulquuliinaa qaamaa fii naannoo – Water Sanitation and Hygiene **(WASH)**

Koree bishaanii fi qulquulinaa - **WASHCO**

Waajjiira mallaqaa fi walta’iinsa dinagdee - **WOFED**

Dhaabbata fayyaa adduunyaa – Wrlld Health Organization **(WHO)**

Koomiinikeshini hawaasummaa fi amala jijjiraa - Social and behavioral change communication **(SBCC)**

Abbaa warraa ykn haadha warraa – House Hold **(HH)**

Dhaabbiilee hawwaasa adda addaa – Community Based Organizations **(CBO)**

FOREWORD By the STATE MINISTER OF HEALTH

Neglected Tropical Diseases (NTDs) affect over 1 billion people worldwide, Ethiopia among the highest disease burdens globally. NTDs affect the poorest communities and are known to cause suffering, disfigurement and impairment to physical and cognitive growth, thus perpetuating the poverty of those who are afflicted. High NTD prevalence is strongly linked with inadequate hygiene and sanitation conditions, and it has become globally understood that prevention and treatment of NTDs must include water, hygiene and sanitation improvements (WASH) in addition to mass drug administration (MDA).

The 2nd Ethiopian NTD Master Plan (2016-2020) explicitly discussed the need for investment in WASH improvements as part of NTD targeting programs. By applying a more holistic approach considering environmental health factors and WASH infrastructure- an enabling environment for sustainable disease reduction and elimination can be created.

The Woreda level coordination toolkit for NTD and WASH sectors should serve as a practical guideline for implementing coordination at field level, involving key governmental sectors such as water, education, health and finance, and non-governmental partners. It is through coordinated efforts of different sectors, where each contributes its skills, knowledge and resources, that high impact interventions may be carried out to the benefit of communities in need.

The FMOH expects that coordinated efforts will become incorporated into routine sector activities and emphasizes that cooperation of all stakeholders will be crucial for realizing the full potential of the toolkit and the implementation of its recommendations.

The Ministry will continue its leadership role and support the process of integrative work between the NTD and WASH sectors at the national level.

Signature

Dr. Yadesse /MD, MHA/
State Minister

01 Sensa

Kutaan kuni qabxiwwan armaan gadii irratti xiyyeffataa

- Sadarkaa biyyolessa fi adunyaatiin dhukubonnii xiyyeeffannoo barbaadan addaan bahaanii bekkamtii fi xiyyeffanaa kan ittii kennaman
- Dhukubonnii xiyyeeffannoo barbaadan rakkoo fi bali'inaan isaanii
- Kaayyoo fi mala Sagantaa waliinii WASHii fi dhiibeewwan xiyyeeffannoo barbaadan
- Sababa sagantaa WASH fi dhiibeewwan xiyyeeffannoo barbaadan qindessuf barbaadamee
- Kayyoo meshaa goch

01 Seensa

1.1 Sagantaa ilaalcha waliigalaa bal'iinnaa fi rakkoo dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan (NTDs), akkasuumaas bishaanii fi qulquuliina qaamaa fi naannoo (WASH)

Dhukkubnii xiyyeefannoo barbaadan (NTDs) Aduunyaa irrattii namoota biliiyoona tokkoo ol tahan midha. Dhukkubnii kun irra caalaa kutaa haawaasaa hiyyummaa keessa jiran kan midhuu yoo tahuu midhaan isaa rakkoo qaamaa fayyuu hin danda'amnee fi du'a dhaqabsiisa .dhaabbanii fayyaa aduunyaa dhukkuba xiyyeannoo barbaadan 20 tahan aduunyaa irra akka jiran adaan baasee jira.dhukkuba kana to'achuuf, dhaabu fi ballesuu irrattii xiyyefachuun finoota kaartaa baase jira .

Itoophiyaa keessatii namoota miliyoona 75 caalaa kan tahuu dhukkuba xiyyeefannoo barbaadanif kan saaxilamanii dha .dhukkubonii xiyyeefannoo barbaadan rakkoon isaan gessisan dhukkubichaan midhamuu, ija jaamummaa dhaqabsiisuu, midhaa qaamaa [disabled] fi guddina qaamaa fi sammuu dubattii haanbiisuu fi qancarsuu faa dha.

Sabababa rakkoo kanaatiin kan ka'e gara barnootaa ykn hojjii irrattii boba'uuf dhibbaa fiduu caalaa dhukkubnii fi hiyyummaan waliitii hidhaminsii qaban akka itti fufuu godha. Dhukkubnii xiyyafannoo barbaadan kan baba'lataniif qulquulina naannoo gahaa iddoo hin jirreeti,manneen jireenyaa kan sadarkaa isaanii hin egnee fi baayyee waliitii maxxananii jiran, bishaan qulquulu fi gahaan iddoo hin jireeti ,rakkoo qulquuliina dhunfaa iddoo jirutii,rakkoo dhaqabiinsa tajaajila fayyaa akasuumas ilbiisota dhukkubicha daddabarsan bakka jiraniitii taha.haa tahuu malee dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan to'achuu irrattii sagantaaleen hojjetaman baayyiinaan bishaaniifi qulquuliina (WASH) xiyyefannoon kennan gad anaa yoo tahuu gama biraatiin xiyyeefannon isaanii dula qoriicha raabsuu yoo tahuu mul'ata.

Qoronnowwan akka mul'iisaniitii bishaan qulqulluu, qulqullina naannoo fi dhunfaa irra caalaa dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan caalammaattii sababa biyyeetiin daddarban raammowwan mari'imaa irrattii maxxannan (Raammo garaa keessaa), kan tiraakoomaa, shiistoosoomaayaasiis, ita'uu milaa fi Ginii woormii to'achuufii fayyisuuf baayyee barbaachiisaa dha.

Dhaabbanii fayyaa adduunyaa gama isaatiin bishaanii fi qulquulina (WASH) akkasuumaas dhukkubnii xiyyeefannoo barbaadan irrattii qindoomiinaan hojjechuu akka qaban dokmantii toftaa idiil addunyaa baasen jala sarara-

mee jira .maqaan dokmantiin kanaa yoo tahuu oddefannoo dabalataaf; [http://www.who.int/wash-health toolkit daawwadhaa](http://www.who.int/wash-health-toolkit-daawwadhaa)] bishaan, qulqullina naannoo fi dhunfaa akkasumaas dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan to'achuuf ,balleesuu fi dhabamsiisuuf carraa gaarii tahanii bu'aa ittii fuffinsa qabuu argamsiisuu yoo tahuu 2015 hanga 2020 ALA jadhamee kan bahee dha. tarsiimoon akka addunyaatii ka'amee kun dhaabbata bishaanii fi qulqullinaa [WASH] fi dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan NTD to'achuu fi balleesuuf hojjiin hojjetamuu irrattii xiyyeefannoo kaayyoo waliinitiin yoo hojjetamee hojjilee rakko hikuuf raawwataman ,karaa salphaa taheen ,baasii xiqqaadhaan akkasuumas xaarii fi daddebii hojjii irraa karaa qulqulaayee [bilisa] fi bu'aan argamuu baasii bahee waliin akka wal gituu taha

Bu'aa kana fiduuf toftaawwan kaayyoo armaan gadii fayyadamuun barbaachiisaa dha

- Muxannoowwan gochaan deegaramaniifi akkasumaas raawwii hojjii foyyee qaban akka ragaatiitti fayyadamuudhaan hojjiwwan bishaanii fi dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan to'achuufi balleesuu keessatti qindoominnii waliini fayyadamummaa walii fiduu danda'uu irrattii hubannon akka dabaluu gochuu
- Al haaqumaa fi dhaqabuuma galteewwanii irraattii jijjiiramoota galmaa'an agarsiisuudhaaf dhaabbata bishaaniifi dhukkubaalee xiyyeefannoo barbaadan hojjimaata qindoominaa ,hordoofii fi gamaagama fayyadamuu
- Hojjileen dhaabbata bishaanii rakkoo hikaa ta'an haala akka miitiin raawwatamanii dhukkubaalee xiyyeefannoo barbaadan irrattii bu'aa qabeessa ta'uu danda'an ragaalee agarsiisan cimsuun [qindeessuun] argannowwan argaman qajeelfamaa fi raawwii keessattii hammachiisuu.
- Qaama bulchiinsaa dhaabbata bishaanii [WASH], fayyaa akkasumaas qoda fudhattoota [dhiimmamtootaa] dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa sadarkaadhaan jiran qindoomiinaan sagantaa bocuu raawwachuu fi qorachuu.

Ministeera eguumsa fayyaa motuummaa feedaraalaawaa itoophiiyaa

Bara 2016 hanga 2020tti dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan irratti kaartaa finootii [ROAD MAP] ittiin hojjetamuu danda'uu baase jira.

Dabalataaniis dhaabbata fayyaa adduunyaa waliin qindoomuun hojjii biyyoolessaa dhaabbanii bishaanii hojjetuu fi dhukkubaalee xiyyeefannoo

barbaadan irrattii dhaabbilee hojjetan giddutti deegarsa waliinii cimsuuf daangaa hojjii , seektaraalee adda addaa qaamoolee dhimmichii ilaalatuu fi dhimmichaaf dhiheenya qaban fi dhimmamtoota gidduu wal-deegarsii isaanii kan cime akka tahuu fi qindaayanii akka hojjetan taasiisuuf wixinee qajeelfamaa kan baasee yoo ta'uu ,keessattuu immoo xiyyeefannoo addaa kan itti kennamuu hojjiwwan dhaabbata bishaanii tiin hojjetamaniifi dhukkubaalee xiyyeefannoo barbaadan irratti seektaraalee hojjetaniifi dhimmamtoota gidduutti deegarsa waliiniifi waliin hojjechuuf haalota dandeesiissan uumudhaan haala itti fuffiinsa qabun dhukkubaalee hir'ii-suu dandeesiissuu dha. Daangaaleen hojjii kan akkanaa kun dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan irrattii kan hojjatan dhaabbata bishaanii WASH fi seektaroota hirmaachiisuu fi qindeesuuf gatii guddaa kan qabanii dha .sababnii isaatiis seektaroonni kun hojjilee rakkoo hikaa isaan lafa irrattii hojjatan hawwaasa tokkoo keessatti kan hojjataman ta'uus kan hin qindoomnee ta'uu isaaniittin bu'aan galmeessiisan gad aanaa dha. Miniisteera egumsa fayyaa feedaraalaawaa Itoophiyaa dhukkubaalee xiyyeefannoo barbaadan dursa kan kennamuufi qabu xiyyeefannaa argachuu qaban sagal adda baasee kaayee jira .isaaniis Tiraakoomaa [dhukkuba ija jaamsuu], tuttuuqaa biyyeetiin raammowwan mari'immaan irratti maxx-anuudhaan daddarban [Raammo garaa keessaa], Bilaarziyaa, Dhittoo miilaa daddarbaa [LF], Onkoserkiyasis, Dhittoo miilaa daddarbaa kan hin taane [Podoconiosis], Ginii warmii Leshmaniyasis fi Cittooo dha.

1.2 Barbaachiisummaa qindoomina sagantaa hojjii dhaabbata bishaani fi qulquliina (WASH) fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTDs)

Waajjiraaleen seektaraa sadarkaa aanaa tti argaman qindoomina umanii hojjachuun isaanii faayidaalee adda addaa qaba.

Faayidaaleen kennaniis

Faayidaalee sagantaa hojjii faayyinaassii fi loojiistiikii ni qabaataa qindoomiini akkanaa kun qabeenya maallaqas ta'ee humna namaa jiru haala gaarii ta'een fayyadamuu kan dagaagsuu dha.kana bira dabrees maddoota ragaa waliin hundeeffaman,gabaasota akkasumaas meeshaalee fayyadamuudhaan murtii ragaa irrattii hundaa'ee kennu kan gabbifatan ta'uu irra dabree qophii karoora waliin hojjatamaniif bu'uurra fi haala raawwii sagantaalee bu'aa irratti xiyyeefate kan kaayyoo isaa eggate irratti gumaacha ni qabaatu. Hojjilee walfakaatan irrattii humnaa fi qabeenyii bifa irra daddebi'uuttin akka hin qisaasamnee to'achuu bira dabree hojjilee bishaan fi qulquliina (WASH) kan mul'atanii fi hin mul'annee faayidaa dabalataa karaa itti fuffiinsa qabuun hirmaachiisuudhaan

kan argamuu ta'a.

Dhaabbileen dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan NTDs, Bishaan fi Qulquuliinaa (WASH) fi dhimmamtoonii hamma fedhe garaagaruummaa kaayyoo hojjii irratti qabaataniis yeroo baayyee galmii isaanii tokkoo ta'ee argama .kuniis fayyaa fi nageenyii hawwaasaa karaa walqixa ta'een eggammee gochuuf shoora olaanaa gochuu dha.dabalataaniis dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan NTDs fi bishaan fi qulquuliina irratti dhaabbiileen hojjatan kaayyoolee waliinii baayyee ni qabaatuu.fakkeenyaaf, tajaajila dabalataa fayyadamuu ,hojjilee hojjataman haala gatii madaalawaattiin dabaluu.dhaabbiilee tajaajila hawwaasaa irrattii amantaa uummataa dabaluu,karoorii yoo bahuu ragaalee haala foyyee qabun fayyadamuu, akkasuumaa karaa qabeenya seeraan itti fayyadaman mijeesuunis ni eramu.

Dhaabbileen dhimmamtoota bishaan fi qulquuliina WASHfi dhukkuboollee xiyyeefannoo barbaadan waliin tahuun karoori waliinii yoo baafataniis bu'uuraalee misoomaa bishaanifii qulquuliina [WASH] kutaa hawwaasa gad anaa tahaaniif dhaqabuumaa isaa addaan baasanii rakkinicha hikuuf kan gargaaruu ta'a.

Seektarii bishaaniifi qulquuliinaa [WASH] qulquuliina dhunfaa akkasuumaa fayyadama hojjii irra olmaa qulquuliinaa hawwaasa keessatii akka guddatu gochuuf jecha, sossoochii dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan irratti godhamuu dabaluu ykn sossoochii qabeenyaa gama sagantaa to'annoo dhukkubaatiin godhamuu kan gargaaruu ta'a.

Gama dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadaniin yoo ilaalamuu, sagantalee WASH waliin tahuun dhiheessi bu'uuraalee misoomaa bishaan fi qulquuliinaa irratti yoo hojjataman sagantaaleen wal'aansaa dhukkubootaaf keenamuu jechun akka hawwaasa gidduu galeesa godhateen duula qorii-cha qoduu irratti hawwaasnii amantaa akka qabaatuu gochuu yoo tahuu dabalataanis namoonii walaa'anamanii fayyan debbi'anii carraa dhuukkuba kanaan qabamuu danda'an hir'iisuuf kan dandeesisuu ta'a.

Odeeffannoo dabalattaatiif <http://www.who.int/wash-health-toolkit> daawwadha.

1.3 Qiindoomina hojjira olmaa kaayyichaa

Dhuukkuboota xiyyeefannoo barbaadanifi dhaabbata waash jidduutti haanga gadii akkamitti akka qindaa'anii waliin hojjachuu danda'an hin jirreef sababnii guddaan qajeelfamnii ittiin hojjatamuu jiraachuu dhabuun, isa jalqabaa yoo ta'u, qaawa kana cufuudhaaf qajeelfama hojjiira olmaa sadarkaa Aanaatti ittiin hojjachuu danda'aamu kaayyoo isaa waliin haala armaan gadiitiin qophaa'ee jira.

- Sossoochii rakkoo hikuu waash fi dhuukkubbota xiyyeefannoo barbaadan gaheen tamsa'iina hir'iisuu keessatii qaban waash fi dhiimmatoonii gadii fageenyaan akka hubatan godha .
- Sagantaan dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan galma dhukkuba balleesuuf akka kaawwateetti waash dhimmamtoota isaani waliin tahuun qindoomina haala kamiin yoo hojjanne dagaaguu akka danda'uu dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan fi dhimmamtoonii irra caalaa akka hubatan godha.akkasuumaa seektarootaa fi dhimmamtoota gidduu michuummaa itti fuffiinsa qabu uumuuf barbaachisan gahee olaanaa qaban haala kamiin tahuu akka qabuu waash ni dhiheessa.
- Seektaroonii seeruummaa qabaniifi dhimmamtoonii isaani qindoominaan hojjilee hojjachuu danda'an guddisuuf sadarkaa Aanaatii tarkaanfilee yaadaa fudhatamuu qaban kan dhiheesuu ta'a.
- Sochii qindoomina qaban hojjachuuf adeemsaalee hordoo-famuu qaban kan agarsiisuu dha
- Seektaroonii fi dhimmamtoonii sadarkaa aanaatii hojjatan gidduu qindoomiina bu'aa qabeessa akka jiraatuu kan taasii-suu dha.
- Meeshalee Yaadotaa fi daangaalee hojjii to'annoo fi gamaagamaaf tajaajjiilan fakkeenyaaf meeshaalee safartuu waliinii, hordoofii fi deegarsa waliinii akkasuumaa sagantaalee daawwannaa bu'aa dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan irratti fide safaruu dandeesiisuu mala safartuulee adda addaa ni dhiheessa.

Meeshaalee qajeelfama kana itti fayyadaman jadhamee kan yaadamee waajjiraalee motuummaa sadarkaa aanaa jiran, dhaabbiilee miit motuummaa, akkasuumaa qaamoolee dhimmii kallatiidhaan ilaalatu faa dha .aanaaleen feedhii fi haala qabatamaa isaaniitin akka itti toluu sirreef-achaa hojjiira akka olchan ni jajjabeefamuu.

02 Tariiba Adeemsichaa

Kutaan kuni qaamaa meshaa gocha kanaa yommuu ta'uu adeemsa hojiiwwan sadarka aanaatiin ykn waltajii umuu jalqabee hangaa rakkoo waligalaa hikuu fi madaluu ni hammataa.

Adeemsa hojii akkumaaa rmaan gaditiin gabaabumaan tarrefameen kutaa xixiqqaa ji'aa qabaa

Ademsicha hojii salphaattii akka hubatamuu jechaan adeemsichaa hunduu caaseffamaa walfakkataa qabaa.

Sadarkaa adeemsa hojii tokkon tokkoo irraa rakkoolee yeroo bay'ee mudatan jedhamee kan eggaman malaa iddoo irraa kaasuu waliin qajeelfamaa hojiiwwan tartiibaan hojjachuu kan barbaachiisan, buu'alee egaman ykn kayyoo kutaa kanaa galmaa gahuu qabuu jeedhamanii ken eggamanii, akkasuumas kutaalee xixiqqaa tokkoon tokkon isaanii barbaachisuuma kan qabanii meeshaale deeggarsaa/miltoo tartiibaan mudhatanii ni argattuu.

02 Tartiiba Adeemsichaa

Adeemsii tartiibichaa kan armaan gadii tii

Kutaa	Sadarkaa adeemsiichaa
2.1	Qophii fi kaka'uumsa
2.2	Koree olaanaa fi garee teekniikaa hundeesuu fi hojii jalqabsiisuu
2.3	Haala qabatama qaaccesuu fi ibsa itti kennuu
2.4	Karoorra hojii baasuu
2.5	Raawwii
2.6	Hordoofii fi gamaagama

Gabateen haala armaan gadiitii dhiyaate kunsadarkaa yaadaatii haala ramaddii yeroofi sadarkaa adeemsa ijo kan ibsu dha.

Sadarkaa adeemsa hojii	Ibsa	Ramaddii yeroo [akka yaadaatii kan dhiyaate]	Qaama itti gaafatamummaa qabu	Miltoowwan
 <p>2.1 qophii fi kaka'uumsa</p>	<p>Sadarkaan kun dhaabbileen dhukkuboota xiyyeeffannoo barbaadaniifi waash yeroo haala waltajjii hundeeffatan irratii mariyatani dha Bulchaan aanaa kana raawwachiisuudhaaf itti gaafatamummaa qaba</p> <p>Hojjiin sadarkaa kanatii raawwataman waltajjiwwan uumuf si'oominaa fi ijjannoo qaban yeroo itti labsaniifi gaggeessan akkasuuma yero itti sagantaa itti bocanii dha</p>	Ji'a 1	<p>Bulchaa aanaa fi i/gaafatamaa waajjira fayyaa aanichaa</p>	<p>Miseensa Humna raawwachiisaa fi garee teekniikaaf xalayaa mudamaa [miltooo A]</p> <p>Paawar poyiintiidhaan kan qophaa'ee guca ykn unka sochii advookeessiiv kan ta'uu [miltooo B]</p> <p>Seektaroonii hojjiiti akka galan ergaa dabruu [miltooo C]</p> <p>Gareen hojii teekniikaafii humnii raawwachiisaa qajeelfama hojii ittiin raawwatan [ToR miltooo D]</p>
 <p>2.2 koree olaanaa fi garee hojii teekniikaa hundeesuu fi hojii jalqabsiisuu</p>	<p>Sadarkaan koree olaanaa u fi garee hojii teekniikaa yeroo itti hundeesanii fi yeroo hojii jalqabsiisan fi hirmaatooni barbaachiisaa enyuu faa akka ta'an</p> <p>Adeemsa hojii fi galmoonii akkamii jiraachuu akka qaban akkasuumaas dhimmamtoota gidduu itti gaafatamummaan qodamuu akka qaban dabalataan waltajjiwwan osso gaggeefamaa jiran waltajjiwwan sadarkaa itti anan maal akka fakkaachuu qaban of keessatii qabata.</p>	Ji'a 1	<p>Bulchaa aanaa fi i/gaafatamaa waajjira fayyaa</p>	<p>Paawar poyiintiidhaan kan qophaa'ee guca ykn unka sochii advookeessiiv kan ta'uu[miltooo B]</p> <p>Seektaroonii hojjiiti akka galan ergaa dabruu miltooo C</p> <p>Gareen hojii teekniikaa fi koree olaanaa qajeelfama hojii ittiin raawwatan ToR miltooo D</p> <p>Gareen hojii teekniikaa waltajjii yeroo jalqabaaf yoo mari'atuu ajandaa dhiyaate miltooo E</p> <p>Seektarootaa fi dhimmamtoonii itti gaafatamummaa qaban akkasumaas dhibbaa isaan qaban addaan baasanii gabatee ibsan miltooo F</p> <p>Deegarsaa fi waliitii dhuufeenyii seektaroota gidduu jiru miltooo G</p> <p>Garee hojii teekniikaa waltajjii gaggeesuuf unkaa yaada ittin gudanfamuu miltooo H</p>

Sadarkaa adeemsa hojji	Ibsa	Ramaddii yeroo [akka yaadaatii kan dhiyaate]	Qaama itti gaafatamuummaa qabu	Miltoowwan
 <p>2.3 haala qabatama yeroo fi ibsa isaa</p>	<p>Sadarkaan kun kan of keessatii qabatuu ragaa seektaroota dhimmichii ilaalatuu irraa saassabamee xinxaluun qindomina haala qabatamaa amma aanicha keessa jiruu irrattii ilaalcha waliinii uumuu dha Wantoonii sadarkaa kanattii ilaalaman Hojjiwwan hojjataman tokkoon tokkoon isaanii waliin walqabatee safartuulee agarsiistuu irrattii ragaa sassaabamuu ammarattii fi fulduuraatii qabeenya barbaachisuu kan amma jiruu kan fulduuraaf jiraachuu danda'uu qaamoolee deegarsaa addaan baasuu fi kkf dha. Adeemsa ce'uumsa ibsa ragaa hikkaa qabun jijjiiruun karaa dandeesiisuun filachuu irrattii marii godha . Dabalataaniis adeemsi murtiin itti kenamuu kan waliinii fi karaa qindoomina umuu danda'an karoorra hojji yoo bahan isaan kamtuu dhibbaa akka fiduu danda'uu irrattii mari'atan</p>	<p>Guyyaa hojji gutuu 1</p>	<p>Miseensa garee hojji teekniikaa</p>	<p>Ragaa jalqabaa funaanuuf safartuulee tajaajilan yaada marii dhihaatee miltoo I Degartoota addaan baasuuf humna isaanii sakata'uuf unkaa gargaaruu miltoo J Yaanii ka'uumsaa sassaabamee guduunfuu fi ibsuu miltoo K Sadarkaa yaadatii qaamoolee dhimmamtootaafi itti gaafatamuumaa isaanii miltoo M Haala mijataa sagantaa qindoomiinaan hojjataman yoo jiraatan gaafannoo fi qabxii mariidhaaf olan addaan baasuu miltii N</p>
 <p>2.4 karoorra hojji baasuu</p>	<p>Sadrkaan kun yeroo karoorii bahuu tarkaanfilee fudhataman kan of keessatii qabatuu dha karaa qindoomina qabun seektaroota giduu haala mijjesuun barbaachisaa akka ta'ee jala sararee mirkannesa agarsiistuun milka'iina galma hojji kan waliin raawwataman maal jechuu akka ta'an ibsa ni kena</p>	<p>Guyyaa gutuu 1</p>	<p>Garee hojji teekniikaa</p>	<p>Gurmaa'iinsa karoorra hojji miltoo O</p>
 <p>2.5 raawwii</p>	<p>Sadarkaan kun mala garee hojji teekniikaa ittin qajeelchuf qindoomiina itti fuffiinsa qabu mala beekumsa qoduuf itti fayyadamnuu ta'ee fedhii miseensotas kan itti egnuu ta'a Dabalataani akkuma barbaachisaa isaatiin yeroo hunda gamagamuun haroomsuu of keessatii qabata</p>	<p>Gareen hojji teekniikaa hundeeffamee ji'a lammatii hojji egaluu qaba</p>	<p>Miseensa koree olaanaa fi gareen hojji teekniikaa</p>	<p>Unkaa Muxannoowwan milkaa'iina qaban ragaadhaaf qabachuu miltoo Q</p>
 <p>2.6 hordoofii fi gamagama</p>	<p>Sadarkaan kun kan xiyyeefatuu sagantaa adeemsa raawwii, hordoofii fi gamagama karaa qindoomina qabaniin milkaa'iinii itti safaramuu dha</p>	<p>Hordoofii ji'aa fi kurmaanaan gaggeessuu Gamaagama kurmaanaanii fi waggaatii gaggeessuu</p>	<p>Miseensa koree olaanaa fi garee hojji teekniikaa</p>	<ul style="list-style-type: none"> Hordoofii fi gamaagama waliin hojjataman safartuulee ta'an agarsiistuu yaada furmaata miltoo R Cheekliistii daawwanaa deegarsa gandaa tiif miltoo S Sadarkaa hawwaasaatii ragaawwan ji'aan sassabaman unkaa ittin qiindeesan [kan hojjatuu eksteenshiinii fayyaatiin gutamuu] miltoo T Ragaa waliigala anichaa unkaa ittiin qindaa'uu suparvaayzarii eksteenshiinii fayyaatiin gutamuu miltoo U Gareen hojji teekniika gara koree olaanaatiif ji'a saditi unkaa gabaasa itti godhamuu Hikkaa safartuulee agarsiistuuwwanii miltoo W

Adeemsii tartiiba waliigalaa kan armaan gadiitii eraman dabalatee namoota hojjiwwan ijo qabanmissnsoota koree olaanaa fi garee hojji teekniikaa of keessatii qabatee namoota adeemsa haala mijesuu gaggeesaniis ni dabalata

- Bulchaa aanaa
- I/G/waajjira fayyaa
- I/G waajjira barnootaa
- I/G waajjira bishaanii
- I/G /Waajjira mallaqaa fi walt'iinsa dinagdee
- Waajjira fayyaa keessatii ekspartoota WASH fi NTD

2.1 Qophii fi kaka'umsaa

Kutaan kuuni WASHii fi dhiibeewwan xiyyeeffannoo barbaadan waltajjii qindaa'inaa umuu qophiwwan barbaadaman, garee teknikal workingii fi garee humnaa hundessuuf kakaasuu sektaraa nama hogganuu qabuu akkasumas sochiwwan walqabatan jechuun hoji ittii galuuf murtoo wixinee amansiisaa fi walgahiwwan qindaa'inaa akka qajelchuu gargaaran imaammata ijoo qaruu ni haammataa

Xalayaa muudama miseensota koree olaanaa (garee hojii teekniikaa) (A)

Guca Advookesii Paawar Poynttidhaan ittin Dhiheessan (B)

Waajjiraaleen seektaraa gara hojiitti akka galan ergaawwan dabran (C)

Sanada qajeelfama raawwii hojii koree olaanaa fi garee hojii teekniikaa aanichaa (ToR) (D)

2.1 Qophii fi Kaka'uumsa

Kutaan kun sadarkaa aanaatii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan NTDs fi waashii qajeelfama haala ittin mijeesan jalqabuuf waltajjii adda adda lama hundeessuun qajeelfama hordofamuu kena

Waltajjiin jalqaba kan koree olaanaa yoo tahuu miseensonii haammata-man tokkoon tokko sektaraa fi hogantoota ta'uu.

Waltajjiin lammaffaa garee hojii teekniikaa yoo ta'uu miseensoonii of keessatii qabatuu immoo sektarootaa fi qaamoolee ogeessaatiin kan haalii mijatuuf ta'a hanga gad bu'uti kan raawwatamuu ta'a

Gareen hojii teekniikaa kan filataman gama koree olanaatiin ta'a

Gareen hojii teekniikaa koree olaanaadhaan kan gaggeefamuu ta'ee kurmaana kurmaanaan koree olaanaadhaaf gabaasa ni dhiheessa

Gareen hojii teekniikaa hojjilee qindomiinaan hojjatamu qaban karoorsuu fi raawwachuuf itti gaafatamuummaa qaba

Gama biraatiin koreen olaanaan qaama olaanaa ta'uu isaatiin hojii ramadii gaggesuummaa ni qabaata akka gaggeessaa olaanaatii karooraawwan bahuu qabuu fi murtiiwwan kennaman angoo murteesuu fi dabalataan adeemsa hojiiichaa fi raawwii isaa kan hordoofu ta'a

Miseensoonii koree olaanaa kurmaana kurmaanaan waltajjii gaggeesuun kan irraa egamuu ta'ee gama biraatiin gareen hojii teekniikaa ji'a ji'aan waltajjii gaggeesuu

Waltajjii idilee garee hojii teekniikaatiin gaggeefamuu bira dabre miseensoonii carraa waltajjii seektaroonii waaman irrattii argamuun kan jajja-beefamuu yoo ta'uu hojii qindoominaa dabalaa akka demuu ni taasisa (Fakeenyaaf dhaabbata dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan NTDs fi bishaan qulquliinaa WASH waltajjii sadarkaa aanaa jiran irrattii koreen ni hirmaata

2.1.1. Rakoolee yeroo baayyee nu qunamanii fi mala furmaata isaani

RAKKOOWWAN

MALA FURMAATAA

Waltajjiwwan gaggeefamanii hin beekne kan haaraa hundeefamanif gaggeessaa filachuu fi addaan baasu

Gaggeesummaadhaaf qaamnii sirrii tahee deegarsa siyaasa kan qabu gaheen rammadii hojii isaa murtiiwwan adda addaatiif kan isa gargaaruu silaa ta'ee gaarii dha .dabalataaniis milkaa'iina gaggeessaan barbaaduuf kutannoo kan qabu fi qindoomina hojjimaataa tokkoon tokkoon hirmaatoonii kan itti fayyadaman tahuu qaba .

Bulchaan aanaa waliitii qaba koree olaanaa waan taheef angoo bulchiinsaa fayyadamuun Itti gaafatamtoota seektaraa waltajjii gaggefaman irrattii hirmaatuun gahee ofii akka bahan ni godha

I/G/Waajjira fayyaa aanichaa gahee waliitii qaba garee hojii teekniikaa akka tahuu kan deegaramuu tahee waltajjii jalqabaa gareen hojii teekniikaa gaggeefamuu bulchiinsii aanichaa deegarsa akka argatu nigorfama .gaggeesitoonii godiinaa gaggeesitootaa aanaa waliin waliitii dhufeenya gaarii umuudhaan tokkoon tokkon gaggeessaan itti gaafatamuummaa aanaa ofii bahuu qabuu Ergaawwan advookaasii karaa ifa taheen qopheesuun barbaachiisa dha

Ergaawwan dabran seektaroota gidduu gaheen haala mijjesuu qaban fi qaamoolee dhiimiichii ilaalatuu bu'aawwan waliinii argamuu danda'an ifatii baasanii mul'

2.1.2 Qajeelfama raawwii hojii

- a. Bulchiinsii godiinaa bulchiinsa aanoota isa jala jiran tokkoon tokkoon isaanii dhaqabuudhaan ijaarsa koree olaanaa akka jalqaba karaa Offi-seelaatiin itti gaafatamuummaa kenudhaan ramaddii kena .koreen olaanaa fi gareen hojii teekniikaa qajeelfama raawwii hojii ittin raawwatan bulchaa godiinaaf akka beekanii fi hojii egaluu isaa ni kenamaaf
- b. Bulchaan aanaa dha koree olaanaa keessatii seektaroota gahee qaban jechuun kan akka fayyaa, barnoota bishaanii fi inarjii waajjira mallaqaa fi walta'iinsa dinagdee eksiipartoota ykn haala mijjessitoota waashii [WASH] fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan [NTD] ni argatuu.
- c. Waliitii dhufeenya itti gaafatamtoota seektaraa waliin godhamuu irratii waltajjii haaraa dhaabbatuu miseensa akka tahan filachuu irratti xiyyeefannoon godhamuu kan qabu yoo tahuu foyya'iinsii fayyaa waligalaa uummata aanicha irratii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan[NTD]gama hir'iisutiin qaban xiyyeefannoo itti kenamuun irra jira .tamsa'iina dhukkubiichaa hir'iisuu keessatii seektaroonii wantii isaan gumaachan akka beekan deegaruudhaan gara hojitiin akka galamuu danda'uu kutannoo isaanii akka mul'iisan gochuun barbaachiisaa dha.
- d. Dhiheessa walfakkatuun fayyadamuun dhaabbata waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha keessatii argaman qaamoolee deegartootaa [dhaabbilee mit motuummaa]garee hojii teekniikaa keessatii qooda akka fudhatan affeeruu
- e. Koree olaanaa anichaatiif xalayaan muudamaa ni barreefamaaf [miltoo A]
- f. Koree olaanaa tanaanii ega mudaman booda itti gaafatamtoonii seektaraa kanuuma walqabsiisanii haala waltajjii mijjesudhaan gareen hojii teekniikaa bakka bu'uu danda'an ni ramadamuu..
- g. Garee hojii teekniikaa keessatii dhaabbii dhaan ykn yroo hojii tokkoo qofaaf akka barbaachiisuummaa isaanitiin miseensonii dabalataan seenan jechuun aniicha keessatii hojjatan kan akka dhaabbata miti motuummaa ,dhaabbilee ammantaa ,/gaggeesitota amantaa ,hojii gaggeesitoota bufataalee fayyaa ,suparvaayzaroota eksteenshiinii fayyaa ,raayyaa misooma fayyaa , koree sadarkaa hawwaasaa jiran ,CBO ,fkn liqii fi qusannoo]gamttaa maatii baratootaa ,fi galma garee teekniikaa karaa cimsuu danda'aniin qaamoolee deegartootaa keessatii galchu danda'uu

Miseensonii garee hojii teekniikaa ijannoon isaan qabaachuu qaban

- aanicha keessatii hirmaanaa ho'aa kan qaban ykn aanicha keessatii warrota dhibbaa uumuu danda'an tahuu qabu
 - Kanneen keessaa tokkoon kan eksiipartii ta'an waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan ,environmental health ,barnootaan ,bu'uuraalee misoomaa bishaan [WASH] fi kkf
 - Hojjilee deegarsaa jalqabaman kutannoo fi kakka'uumsa kan dagaagsan michummaa kan bu'uura godhatan
 - Sossochii idilee fi waltajjiwwan hojii ji'an gaggeefaman irratti argamuu
- h. Waltajjii yeroo jalqabaaf koreen olaanaa fi gareen hojii teekniikaa sanada danbiilee hojiiin itti raawwatamu gama bulchaa aanaatii qophaa'ee dhiyaata [miltoo D]

Xalayaa muudama miseensota koree olaanaa (garee hojii teekniikaa) (A)

Guca Advookeesii Paawar Poynttidhaan ittin Dhiheessan (B)

Waajjiraaleen seektaraa gara hojiitti akka galan ergaawwan dabran (C)

Sanada qajeelfama raawwii hojii koree olaanaa fi garee hojii teekniikaa aanichaa (ToR) (D)

Letters of Appointment for members of the TF/
Technical Working Group (A)

Advocacy Power Point presentation template
(B)

Messages for sector engagement (C)

Woreda Level Task Force and Technical Working
Group ToR (D)

2.1.3 Bu'aawwan eggaman

- a. Koreen olaanaan hogansii aanichaa adeemsaalee hojjii gaggeesuu fi qajeelchuf itti gaafatamuummaa ni fudhata
- b. Hogantoota waajjiiraalee seektaraa dhimmichii ilaalatuu hunda arguudhaan gahee koree olaanaa keessatti qaban qodamuudhaan waliin akka hojjataan ni taasifama
- c. Itti gaafatamtoonii waajjiiraaleen seektaraa hundumtuu garee hojji teekniikaa keessattii nama isaan bakka bu'uu ni ramadatuu
- d. Waltajjiwwan lammaanifuu qajeelfama raawwii hojjii ni qopheefatuu.[ToR]
- e. Waltajjii yeroo jalqabaa kan koree olaanaa akkasuumaas kan garee hojjii teekniikaa guyyaa itti gaggeesan ni mijeessa

2.1.4 Miltoowwan hin barbaachiifnee

- Unkaa xalayaa muudamaa kan koree olaanaa fi garee hojjii teekniikaa miltoo A
- Unkaa hojjii adivookesii paawar poyntii dhaan dhiheesuuf (miltoo B)
- Waajjiiraaleen seektaraa gara hojjitii akka galan ergaa ittin dabarsiinuu (miltoo C)
- Koree olaanaa fi garee hojjii teekniikaa sadarkaa aanaatii qajeelfama ittin raawwatan (miltoo D)

2.2 Sochii fi hunda'inaa task foorsii fi garee teknikala jalqabsisuu

Kutaan kun garee task foorsii fi garee teknikala hundessuuf hirmattotaa barbaddaman enyummaa isaani ibsuu, galma tuqaman fi adeemsa hojii, garee task foorsii fi hogganaa misensa garee teknikala qaban waltajjiwwan yeroo hojii irraa jiran sadarkaalee ittianaa irrattii eggaman hammataa.

Suggested agenda for initial meeting of the technical working group (E)

Table for mapping authority, responsibility and influence of sectors/partners (F)

Table for mapping sector interdependencies (G)

Template for TWG meeting summary (H)

2.2 Kooree olaanaa fi hojji teekniikaa hundeesuufi hojii jalqabsiisuu

Kutaan kun waltajjiwwan lamaan kan itti hundeeffamanii fi yeroo jalqabaatiif waltajjiwwan kophaa kophaa isaanii kan itti gaggeesaniifi adeemsiicha irrattii kan qajeelfamnii itti keenamuu dha kuniis kan raawwatamuu miseensoota murteessoo tahan erga filatamanii booda ta'a.

2.2.1 Rakkoolee yeroo baayyee qunamaniifi mala furmaata isaanii

Rakkoolee

Mala furmaataa

Seektaroota gidduu michuummaa uumuun yeroo hojji hojjatan angowwan qaban, itti gaafatamummaa fi dhibbaan isaan uuman hanga essaa akka tahee yeroo hunda ifa tahuu dhabuu danda'aa [itti gaafatamummaa qabaatee murtii isa dhumaa gaggeesaa kennu qabuu enyuu?hojjilee waliinii waliin jalqabaman itti gaafatamummaan akkamiiti qodamuu danda'aa Dabalataan seektaroonii deegarsaan waliin hojjatan itti gaafatamummaa akka qodamaniifi waliigalteedhaan qodamuu isaanii mirkanee-suun akkasuumas seektaroonii dhibbaa umuu danda'an hanga fedhe hojjichii hojji idilee isaanitiraa ala yoo tahes itti gaafatamummaa kallatiidhaan yoo qabaatuu baataniis hojjicha irattii qoda fudhachuu isaanii mirkanee-suun rakkoo isa ijo tii

- Hikkaa ifa taheen angodhaaf, itti gaafatamummaafi dhiibbaa umuun adaa waliin hojjachuu kan umuu taha . kuniis tahuu isaatiin seektaroonii kannen biroo angoo fi itti gaafatamummaa bifs gochuu hin dandeenyeen qaamoolee deegarsaa ogummaa fi dandeeitii qaban akka ibsan ta'a .adeemsa hojjichaa irrattii deegartoonii angoo fi itti gaafatammumman dhibbaa uman daangaan isaani hanga eessaa akka tahee beeksisuun barbaachiisaa dha.

Walumaa gala seektaroonii gareewwan huundaafuu faayidaa fi cimmina gumaachuu danda'an ilaalchisee , „gama biraattiin immoo haanqiinaa fi dadhabiina fiduu danda'uu ilaalchisee ,akkasuumas seektaroonii faayidaa waliinif jecha humna jiruu duguganii fayyadamuu karaa dandeesisuu seektaroota gidduu ilaalcha gad anaa fi waliigalteen jiraachuu dhabuu .

- Seektaroonii tokkoon tokkoon isaanii jalqabbii qindoomiina irrattii yeroo hirmaatan sadarkaa irra egamuu fi gumaa-cha inii qabuu karaa ifa ta'een kaawwachu qaba
- Yeroo hojji garee teekniikaa mul'ata waliini umuufii milkaayina argaman jalqabii irra ka'ee irratti mari'achuun kutannoo waliinii cimsuudhaaf akasuumas gareedhaan hojjachuun caalmaadhaan akka barbaachiisuu fi faayidaas ta'e mallaqa cimsuuf murteessaa dha
- Deegarsa waliiniitiif fi tokko tokkoof waliinii dhufeenya isaan qaban kan xiyyefannoo itti kennun akkuma jirutti ta'ee waltajji waliinii irratti seektaroonii hirmaannaa waliinii fi dhuunfaa fedhii qaban irrattii mariin akka godhamuu jajja-beesudhaan galma ogumaa tarkaanfachiisuutu irra egama

2.2.2 Qajeelfama hojjiin itti raawwatamuu

KOREE OLAANAA

- Miseensoota koree olaanaa bulchiinsa aniichaa waliin tahuun waltajjiin jalqabaa koree olaan yoom akka ta'uu ni murteessa ,itti gaafatamtoota seektaroo anicha keessatii argaman hunda kan haammatu fi haalaan hojjachuu isaa waltajji garee hojji teekniikaa haaraa dhaabuu mannaa kan hojji irra jiruun fayyadamuun ni danda'ama .ta'us garuu waashii fi dhuukkubota xiyyefannoo barbaadan ajandaa hojji isaanii xiyyefannoon barbaachiisaa ta'ee itti kenamuu issaa mirkaneeessu ni barbaachiisaa yeroo waltajji seektaroonii qindoomina umuun waldeegaranii yoo hojjatan bu'aawwan argamsiisuu danda'an gama bulchiinsa anaatiin ni dhiyaata .kanaas kan dhiheesuu unkaa paawar pooyntii advookeesiidhaaf dhiyaatee irratti ta'a miltoo B fayyadamuun seektaroonii gara hojji akka galan ergaa dabarsuuf immoo miltoo C fayyadamuun ni danda'amaa
- Seektaroonii wal deegaranii yoo hojjatan faayidaa fi waldeegarsa

waliinitiif haala mijataa ni umuu kan jadhuuf miltoo G unkaa jadhuu fayadamuun mariin irrattii godhama

- c. Danbiin qajeelfama raawwii hojjii koree olaanaa miseensootaaf ni dhiyaata san booda sossochiwwan koree hojjii teekniikaa dammaqqiinaan hordoofuu fi hoganssa keennun akka irra egamuu ni ibsamaaf
- d. Sektaroonii tokkoon tokkoon isaanii miseensa garee hojjii teekniikaa nama ta'uu bakka bu'aa ni ramaduu
- e. Seektaroonii tokkoon tokkoo isaanii jalqabbii qiindoominaa irrattii haala kamiin hirmaachuu akka qaban waltajjiin ibsuu ni godhama miltoo M
- f. Miseensoonii koree olaanaa baniinsa waltajjii garee hojjii teekniikaa yeroo jalqabaa irrattii akka hirmaatan ykn akka argaman ni jajja-beefamuu ,waltajjii kana booda qaamnii lamaanuu waltajjiwwan itti anani wal argan gareen hojjii teekniikaa adeemsa hojji ofii ega baasee booda[, hundaa'ee ji'a tokkottii baasuun irraa egama]yeroo waltajjii waliinii koreen olaanaa sagantaa hojjii akka mirkaneesuu ni egama ,sagantaan gochaa ega mirkanaayee booda gareen lamaanuu kurmaanaan hordoofif ,gamagamaaf ,qajeelfamaaf kan wal argan ta'a .

GAREE HOJJII TEEKNIKAA

- a. a. Garee hojjii teekniikaatiif gaggeesaa ta'ee kan filatamuu qabuu I/G /waajjiira fayyaa yoo ta'ees waltajjii yeroo jalqabaa bulchaan aanaa akka gaggeesuu ni filatamaa .waltajjii san booda jiraniif garuu lamaanuu kan waliin gaggessan yoo ta'uu waltajjiichiis kan xiyyefatuu haala qabatamaa jiruu beekudhaan kan karoora baasan ta'a
- b. b. Waltajjii yeroo jalqabaa bulchaan aanaa gaggeesuu kaayyoon waltajjiichaa maal akka ta'ee ni murtaa'a kaayooleen
 - Miseensoota hunda keessatii kutannoo umuu
 - Garee hojjii teekniikaa keessatii hirmaachuuf qajeelfamaa fi danbiwwan kaawwachuu
 - Xalayaa muudamaa fudhachuu fi akkaataa qajeelfamaa raawwii hojjii irrattii waliigalteera irra gahuu.
- c. Bakka bu'oonii seektarootaraa filatamanii dhufan qabxiilee armaan gadii irratti bulchaan aanaawaltajjii garee teekniikaa jalqabaa irrattii qajeelfama hojjii ni kena.
 - Agarsiistuu galmaa fi milkaa'iina

Ajandaa marii yaadaa waltajjii jalqabaa Gareen hojii teekniikaa yoo gaggeesuu dhiyaate.(E)

Angoo, itti gaafatamuummaa, dhibbaa uumu irrattii seektaroota /deegartootaa gabatee addaan baasee agarsiisuu (F)

Seektaroonii walittii hidhamiinsa qabaachuu Unkaa xummura waltajjii gareen hojii teekniikaa ittin gutuu (H)

ADEEMSI

02

SOCHII FI HUNDA'INAA
TASK FOORSII FI GAREE
TEKNIKALA JALQABSISUU

- Hojjii dirree irratti raawwtaman
- Ragaa rakkoolee fi sadarkaa rakkoo agarsiisuu [baayyina dhuukubsataa ,argama maddoota bishaanii ,fi kkf

RAKKOOLEE IJJOO TA'AN

- seektarrii dandeettii addaa qabatee gara garee hojjii teekniikaatii qabatee dhufe
 - milkaa'iina seektarrichaa dagaagsuu haala danda'amuurrattii dandeettii seektaroota biraa irra argachuu qabu
 - hojjii waliinii irrattii haalii of quusachuun kan egamuu ta'aa.
- d. Caasseefama miltoo E irrattii ibsamee waliin walqabatee waltajjii yeroo jalqabaa gaggeefamuu bulchaa anaatiin gaggeefama
- e. caasseefamnii waltajjiichaa ijooon kan armaan gadii ta'u
1. Seektaroota gidduu wal deegaruun barbaachiisummaa irrattii "advookeesii" gochuudhaan waltajjii jalqabuu
 2. Seektaroonii wal deegarannii yoo hojjatan faayidaa waliiniitiif haala mijataa umuu kan jedhuuf immoo gabatee miiltoo G irrattii argamuu fayyadamuun irrattii mari'atama
 3. Gareen hojii teekniikaa kaayyoo waliinii isaanii maal akka ta'ee kaawwachuu
 - Galmii dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan hir'isuu ,waashii fi waliigala haaguuggii [dhaqqabuummaa]fayyaa fooyyeesuun ogeeyyii ilaalatuu hojii qindoomiinaatiin haala fulduuree sagantiicha karaa bu'uu galmeesiisuu danda'uun fooyyeesuu dha
 - Kaayyoo sagantiichaa gara fuldurattii cesiisuuf jecha dandeettii raawwachiisumaa miseensota garee fi ogeeyyii cimsuu dha .
 4. Qajeeltoowwan garee hojjii teekniikaa caalmaatii maal akka ta'an mirkaneesuu
 - Adeemsaalee hojjiichaa ,ragaa fi qabeenya irrattii antuumaatuu irraa calaqqisa
 - Garee hojjii teekniikaatiif waltajjiwwan kennaman akkasumas murtiiwwan kutannoon ni jiraata
 - Haal guddina ykn jijjirama hojjichaa irratti gabaasa yeroo isaa eeggate dhiyeessuu
 - Deegartoota hojjichaatiif beekkamtiif galata kennuu
 5. Gahee hojii fi Itti gaafatamummaa seektaroonni qaban irratti Bulchiinsi aanichaa adeemsa hojjichaa ni hooggana

Ajandaa marii yaadaa waltajjii jalqabaa Gareen hojii teekniikaa yoo gaggeesuu dhiyaate.(E)

Angoo, itti gaafatamummaa, dhibbaa uumu irrattii seektaroota /deegartootaa gabatee addaan baasee agarsiisuu (F)

Seektaroonnii walittii hidhamiinsa qabaachuu Unkaa xummura waltajjii gareen hojii teekniikaa ittin gutuu (H)

- Bakka bu’oonni manneen hojii sektaroota bakka bu’anii dhufanii ilaachisee qabxiilee itti aananii ibsaman bu’uura godhachuun ni dhiyeessu. Isaanis hojiiwwan sektarichi dursa kenneefi sochoosu, maalummaa sektarichaa fi ogummaawwn sektarichi irratti bobba’e fa’a dha.
 - Sektaroonii hunduu maal irratti angoo, I/Gaafatamummaa ,dhibbaa uumamuu danda’u ,akka qabuu unkaa miltoo” F” tiin ni guutu. erga kun raawwatamee booda iddoowwan hojiin lamaa fi sanaa ol waliirra olanitti seektaroonni kophaa isaani wantii qabatan maal akka ta’e mariin ni gageefama .fayidaan waltajjiin kenu angoo fi itti gaafatamummaa seektaroonni hojiin isaani bu’aa qabeesa akka ta’u mijeesun barbaachiisaa dha .
 - Kun godhamun isaa kan gargaaru daangaa hojii isaani adaan baasufi yoo rakkoon umamees waliin mariyatani hikuuf xiyyeefanno kennun barbaachisaadha.
 - Qindoominaan hojachuun yommu jalqabamu tokkon tokkon seektaraa maal raawwachun akka irraa egamu ibsa gochuf mariin ni gaggefama miltoo M
6. Bulchaan Aanichaa waltajjii xummuraa [gudunfaa] ni kena miltoo H
- Qabxiile mariin irratti gaggeefame hundi gabaabinaan ni dhiyaatu.
 - Qabxileen gochaa fi seektaroota gidduu itti gaafatamummaa qodaman karaa ifa ta’een kaawwatu.
 - Xiyyeefannoo isaa haala aanicha keessa jiru hubachuu irratti gochudhaan garee hojii teekniikaa waltajjii irratti yeroo dhiheessu seektaroonni dhimmichi ilaalatu hunduu ragaa sassaaban qabatani dhiyaachuu qabxii gochaatti miltoo” I” ragaa yaada ka’umsaa sassaabuuf safartulee tajaajilan [marii garee teekniikaa lamaffaa dura ta’u qaba]
- Gareen hojii teekniikaa fi koreen olaanaa waltajjii idilee isaanii qaboo yaa’ii faayila gochun akasumas qajeelfama abbotiin waltajjii gaggeesan kennanin bu’uura godhachun ajandaalee waltajjii itti aananiif ni gaggefama jadhamu qopheesun miseensotaaf kan hiru barreessaa moggaasuun ni barbaachisa .ragaa seektarota hunda irraa dhufan bakka tokko gochudhaan akka qindaa’u miseensota keessaa nama tokko wa/rri fayyaa waltajjii itti aanu dura ni ramadata .qaamni ragaa qindeessu faayidaa ragaa hubate caalmatti ajandaa qabate guddisuun ni dhiheessa .sababni kun ta’uuf waltajjii itti aanutti seektaroonni ragaa dhiyaate irra debi’annii yoo ilaalan mijataa waan ta’uufi

ADEEMSI

02

SOCHII FI HUNDA'INAA
TASK FOORSII FI GAREE
TEKNIKALA JALQABSISUU

Ajandaa marii yaadaa waltajjii jalqabaa Gareen hojii teekniikaa yoo gaggeesuu dhiyaate.(E)

Angoo, itti gaafatamummaa, dhibbaa uumu irrattii seektaroota /deegartootaa gabatee addaan baasee agarsiisuu (F)

Seektaroonni walittii hidhamiinsa qabaachuu Unkaa xummura waltajjii gareen hojii teekniikaa ittin gutuu (H)

2.2.3 Bu'aawwan eggaman

KOREE OLAANAA (TASK FORCE):

- a. Task force members assume responsibility for leading the process as sector heads, assigning representatives for TWG, monitoring and guiding them throughout the processes.
- b. Next quarterly meeting of task force is scheduled
- c. Minutes documentation of the initial meeting
- d. ToR is presented and approved
- e. Letters of appointment are signed

GAREE HOJII TEEKNIKAA:

- a. Bakka bu'oonii seektaroota hundii haala itti fuffiinsa qabun wal deegaranii hojachuuf kutannoo fi kaka'umsa qabu.gahee olaanaa qabaniis addaan baasani hubatanii jiru
- b. .waltajjichii qajeeltoo hojii fi itti gaafatamummaa qodamu irratti waliigaltera gaheera dabalataanis haala hojiin itti caaseefamu fi gaggeefamu irrattii waliigalteera gahameera
- c. Gareen hojii teeknikaa waltajjii kurmaana itti anu yoom akka tahe murtaa'era
- d. Qaboo yaa'iin waltajjii jalqabaa dokmantti godhameera
- e. qajeelfamnii hojiin itti raawwatamuu dhiyaate mirkanaayee jira
- f. xalayaan muudamaa mallataa 'ee jira

2.2.4 Miltoowwan barbaachiisan

- Unkaa advookeesi paawar poyintii dhaan dhiyaatuu (miltoo B)
- Seektaroonii gara hojii akka galan ergaa dabarsu (miltoo C)
- Korree olaanaa fi gareen hojii teekniikaa danbii fi qajeelfamni hojiin itti raawwatamuu kan addaan itti baasu (miltoo D)
- Gareen hojii teeknikaa caasefama yaadaa marii waltajjii yeroo jalqaba ni gaggeessa (miltoo E)
- Sektaroonii ykn deegartooni angoo fi itti gaafatamumaa akkasumas dhibbaan maal akka ta'ee addaan baase gabatee ittin galmeesinu (miltoo F)
- Seektaroota giddu wal deegarsaa fi walitti dhufeenya waliini addaan baase unkaa ittin galmeesinu (miltoo G)
- Waltajjii xummuraa gareen hojii teekniikaa unka itti gutamu (miltoo H)
- Ragaa Yaada marii ka'uumsaa waltajji jalqabaattif safartulee gargaaran" I")
- Sadarkaa yaada mariitti qaamoole dhimmamtootaafi itti gaafatamummaa isaani miltoo " M")

Suggested agenda for initial meeting of the technical working group (E)

Table for mapping authority, responsibility and influence of sectors/partners (F)

Table for mapping sector interdependencies (G)

Template for TWG meeting summary (H)

2.3 Amala qabatamaa haala yeroo xinxalu

Kutaan kun odeffannoo seektarota waligaltee qaban irraa sassaabamee maal akka godhamuu barbaadamee, akkasumaas haala qabatamaa yeroo amma sadarkaa annattii jiruu ilaalchaa waligalaa fi qindoonina umuu hammataa.

Dabalataan hojiiwwan seektra tokkon tokkon wajjiin kan walqabatan agarsiistuu adda kan mulisan odeeffannoo sasaabu fi buurqaale odeeffannoon kan itti argaman, kan haarka irra jiran fi qabeegnaa fuul duraaf barbaachiisaa kan taa'an, deeggartoota amma kan jirani fi fuul duuraaf ni jiraatan jeedhamani ka yadaman addaan baasuu fi quubsiisu kkf nii ilaalaa

Daataa sassaabuu irra gara hojii itti seenuu dhaaf kan ceesiisan ragaalee arggachuuf adeemsa hala tattaafi xinxala daataa moodeelota deegaran maal maal akka taa'ani marii taasiisa.

Kanarattiis adeemsa muurti keennu irratti haala kamiin bu'aa akka fiiduu dandaa'aan fi hojii qindoomina waliini karooru irratti nii marii'ataa.

ADEEMSI

03

AMALA QABATAMA
HAALA YEROO
XINXALU

Marii yaadaa safartulee ka'uumsa ragaa sassaabuuf tajaajjilan (I)

Uunkaa humna Dhaabbilee deegartoota addaan baasee ittin gamaagamu fi kaa'uu (J)

Waligalaa fi xinxala raga ka'uumsaa sassa-bamanii (K)

Dhaabbiilee Sadarkaa Aanaa Jiran (L)

Qaamoolee dhimmamtootaa fi itti gaafatamummaa n isaani sadarkaa yaada mariitii dhiyaatee (M)

Gaafannoo fi qabxiilee marii karoora qindominaa baasuuf gargaaran (N)

2.3 Amala qabatamaa haala yeroo xinxalu

Sagantaalee hojii baasun duratti sadarkaa jalqabaa irratti yeroo ammaa aanicha keessatti wantoota jiran sirritti addaan baasun barbaachisaa dha .kanaaf jecha ragaa seektarootaafi qaamoolee deegarsaa bira jiran fayyadamuudhaan ragaa ka'umsaa argachuun ni danda'amaa .milkaa'ina sagantichaa booda kan madaalamu ragaa ka'uumsa kana waliin waan taheef ,gareen hojii teekniikaa immoo ragicha kana feedhiin hawwaasaa maal akka ta'ee addaan baasuun ,sagantiichi kaayyoo kaayyefatee san rakkoo itti hikuuf.

Sadarkaa adeemsa hojii miseensoota garee hojii teknikaa gahuumsa dandeetti isaani fayyadamuudhaan ragaa sasaabamee qoronoo fi xinxala irratti gaggeesuun bu'a argamuu murti itti keenunuu fi karoora gochaa baasuudhaaf hala mijaawaa uumaa.

Hojii kan raawachudhaaf guyyaan hojii gutuu isa barbaachisaa. Kana jeechuun waaree dura ragaan dhiyaate dookimantii ni goodhma.

Sagantaa waaree boda jiruun imoo yaroo bayee isaa ragaa xinxalu irratti olaa.

Itti gafatamaa waajjira fayya aanichaa buulcha aanaa waliin ta'uun adeemsa waltajichaa hoganuudhan ni hirmaata.

2.3.1 Rakkoolee fi mala furmaata

Rakkoolee	Mala furmaata
<ul style="list-style-type: none"> Tokkon tokkon seektaraa ragaan harkaa qabu ,qindominaan kan hin sassaabamne ta'u. 	<ul style="list-style-type: none"> Karoorii hojii sadarkaa aanaatti bahu haala gahaa taheen akka tajaajilu gochuf meeshaalen ragaa itti sassaabnu fi xinxala gaggeesinu irratti waligaltee irratti gahu
<ul style="list-style-type: none"> Yeroo ammaa haala ifa ta'een waan hawwaassa keessa jiru hubachudhaaf ragaa qabatamaa argachuu dhabu 	<ul style="list-style-type: none"> Ragaa sirrii ta'e seektara ykn dhaabbilee irraa sassaabamuf tokkon tokkon dhaabbileen fookaal parsanii nama tokko ramadu Ragaa sirrii sadarkaa aanaatti dhaabbidhaan sassaabamuu fayyadamun mala ragaan itti sassaabamu irratti murti murtessuu Seekatarii hundumtu bekumsaa fi muxannoo jiru qaaccesssee nama dhiheessu danda'u addaan baase beku.
<ul style="list-style-type: none"> Jechaan ykn barreefamaan bekumsa hin argamne [tacit knowledge] ragaa ifatti kaawame waliin sassaabu ,kun kan agarsiisuu sadarkaa hawwaasaatti hojii gaarii fi muxannoo akasumas bekumsa jiru qindeesuf rakkisaa ta'a. 	<ul style="list-style-type: none"> Lamenu jechun boqonnaa jalqabaa fi sana booda itti fuffiinsaan seektaroonni hundumtuu bekumsa jechaan ykn . barreefamaan kan hin argamne miseensa itti gafatamummaadhaan sassaabu ramadu
<ul style="list-style-type: none"> Sadarkaa hawwaasaattii yeroo hojii irra oluu rakkooleen nu qunaman bu'ura godhachun sababa isaanii ilaalchise dafanii bekudhaaf rakkachu 	<ul style="list-style-type: none"> Bu'aawwan ykn amaloota irratti rakkoolee jiran maalif akka umaman kan ibsu dhugaa miti ilaalcha jedhu qabachun ,rakkoolee ifatti addaan bahanii bekaman irratti marii gochu. Seektaroonni hundi itti gaafatamummaa fudhate rakkoolee gama isaatiin jiran gumaacha gochuuf ilaalcha gaariidhaan mariin akka gaggeefamu jajjabessu.[odeefannoo dabalataaf http://www.who.int

4 Tacit knowledge – personal knowledge that exists in people and is not formulated and expressed in words (but rather cumulative capabilities and experience).

2.3.2 Qajeelfama hojiin itti raawwatamu

Sadarkaa itti anuuf miltoo “k” irratti ragaale ka’umsaaf sassaabaman gu-dunfaa fi xinxala fayyadamun kan raawwatamu ta’a

A. RAGAA BU’URAA SASSAABUFI DOKMANTII GOCHU

Waltajjii garee hojii teeknikaa dabre irratti seektaroonni sossochii raaw-wataman waliin waliin wal qabate ragaaleen wa/ra fayyaatiif akka ken-namu dirqamnii kenamefi ture (miltoo I).safartuleen ka’umsa ragaa agarsiisuf hammataman ;seektarota ragaan isaani walitti dhufeenya qa-ban ,ragaa dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan [NTD] ragaa sadarkaa hawwaasa fi dhaabbile waashii[WASH] bira jiru fi walumaa gala senaan hawwaasa dura jiru ,waajjiraaleen seektaroo anicha keessatii argaman jiddu walitti dhufeenya isaan qaban ni hammatta [ragaa miltoo ilaalad-haa]

Gaggeessaan garee hojii teeknikaa gabaasa seektara hundarraa ragaa sassaabamee dhufe irratti hundaa’un argannowwan ijoo miseensaaf dhiheesudhaan waltajjii xinxalaa ni jalqaba .sana boda miseensooni garee hojii teeknikaa waliin tahudhaan seektarota keessatti rakkoole mul’atan addaan basanii dhiheessu.

B. DHAABBATA WAASHII [WASH]FI DHUKKUBOOTA XIYYEEFANNOO BAR-BAADAN [NTD]

Argannowwan walitti hidhaman dangaa hojii isaani fayyadamuun xinx-alu, argannowwan ijoo tahanifi iddoowwan rakkon jiranitti yeroo tokkoo ega addaan bahan boda waashii fi dhukkubota xiyyeefanno barbaadan rakkoolee isaan qunnamu fayyadamudhaan xinxalamu qabu.fireem workiin akka agarsiisutti mata dure afur jalatti jechun; amala [behavior], naannoo [environment] hawwaasummaa dabalatee[social inclusion] fi yaalii fayyaa tti [treatment] yoo ta’an mata durewwan afran kunnin dhaab-bata dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan waliin wal qabate hojii rakkoo hiku irratti xiyyeefanno kennu .ragaan haala kanaan argamu ragaa qabat-ama ta’u dhabuu bira dabre haala waligala caalmaatti hubachuf fakki qa-batama umudhaan gargaara .

C. MODEELA PEESTIITIIN FAYYADAMUUN HAALA YEROO AMMAA JIRU BAL’IINNAAN XINXALU.

Tokkoon tokkon seektaroota hojii kana keessa jiran qaawa fi rakkoo isaan qaban erga adda bahee booda dhibbaawwan karaa alaatiin aanicha kees-sa jiru ilaalun adda baasun barbaachiisa dha .modeelii peestii dhibbaa gama sagantaalee siyyaasa, dinagdee fi hawwaasummaa aanicha keessati gaggefaman irratti uume ykn isaan saganticha irratti dhibbaa geessisuu isaani ni sakata’aama. Waan kana ta’eef hojiileen rakko hikan karoorfamuu isaani dura, dhimmoonni kunnin dhibbaan isaan dhaqabsisan ilaalamu waan qabuf akkasumas haala yeroo ammaa aanicha keessa jiru yeroo xinxalamu akka qaama hojii tokkottii ta’e haamatamuu qaba.

Marii yaadaa safartulee ka’uumsa ragaa sass-abuuf tajaajilan (I)

Uunkaa humna Dhaabbilee deegartoota addaan baasee ittin gamaagamu fi kaa’uu (J)

Waligalaa fi xinxala raga ka’uumsaa sassa-bamanii (K)

Dhaabiilee Sadarkaa Aanaa Jiran (L)

Qaamoolee dhimmamtootaa fi itti gaafata-muummaa n isaani sadarkaa yaada mariitii dhiyaatee (M)

Gaafannoo fi qabxiilee marii karoora qin-dominaa baasuuf gargaaran (N)

D. Qaamolee aanicha keessattii dhibbaa uumu danda’anifi dhimmamtoota isaani adda baasanii kaawu

Sadarkaan itti aanu seektarota garee hojii teekniikaan hundaa’aniin aala jiran fi dhimmamtoota fi deegartoota hawwaasa keessati dhibbaa uumu danda’an kan itti adda baafnu ta’a. kana taasisudhaan hundaa ol fakki aanichaa bal’innaan nama hubachiisu kan danda’u waan ta’eef qaamolee dhuunfaadhaan ykn gareedhaan dhibbaa uumu danda’an enyuu akka ta’an erga adda bahani booda carraaqii waliniin aanicha keessatti taasifamu irratti akka hirmaatanif gargaara .qaamolee ijoo dhibbaa gesiisuu danda’an kannen keessaa akka fakkenyatti:-

- Waajiraalee motuummaa keessaa kan akka waajjira qonnaa, dhimma dubartii fi daa’imani kkf
- Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan [NTDs], waashii [WASH] jijjirama amala hawwaassaa [SBCC], naamusa, fayyaa haadholii fi daa’imani fi kkf irrattii jaarmiiyaalee miit motuummaa hojjatan.
- Garee haawwaasummaa kannen akka garee waashii ,hojjatoota ekstensiiniin fayyaa ,raayyaa misooma fayyaa, (raayyaa misooma dubartootaa) dhaabbilee amantaa, garee dargaggootaa , waashii mannen barnootaa (gumii fayyaa),garee walgargaarsa hawwaassaa(afooshaa , iqubii),dhaabbiilee waashii fi dhukkubota xiyyeefanno barbaadan waliin wal qabatee daldaltoota naannoo sanaa fedhi qaban
 - Tarreefama dhaabbilee sadarkaa aanaa jiran guca L irra argachuu ni danda’ama .
 - Dhimmamtoota yaada marii irratti hirmaachuu qabani fi garee hojii teekniika keessatti seektaroota hirmaachu qaban guca M irratti dhimmamtoota sadarkaa yaada marii fi gahee isaani” guca jedhu irratti argama
 - Deegartooni gahee hojii addaa fi bal’iina isaan qaban akkuma eggameetti ta’ee guca J irratti hundaa’un deegartoota adda baasanii fayyadamun ni danda’ama

E. CIMINA, HAANQINA ,CARRAA ,SODAA ,IRRATTI XINXALA GAGGEESU (SWOT ANALYSIS):

Garee modeela BEST fi PESTI fayyadamudhaan cimina fi haanqinaalee dhimmamtootni qaban adda baasanii erga beekame booda haala yeroo ammaa beeku dhaaf xinxala taasifamuf sadarkan isaa inni dhumaa modeela SWOT fayyadamudhaan ta’a .modeellii SWOT aanichii yeroo ammaa haala irra jiru fi fula duratii hojiilee rakkoo hikan hojjatamuu waan danda’aniif ciminoota, hanqiinoota, haala mijataafi sodaawwan saka-ta’uuf ni gargaara .modeelli kun safartuule xinxalaa armaan oliitti eraman fayyadamudhaan xummura irra gahamee kan ilaalu ykn kan sakata’uu ta’a

Marii yaadaa safartulee ka’uumsa ragaa sassabuuf tajaajilan (I)

Uunkaa humna Dhaabbilee deegartoota addaan baasee ittin gamaagamu fi kaa’uu (J)

Waligalaa fi xinxala raga ka’uumsaa sassa-bamanii (K)

Dhaabbiilee Sadarkaa Aanaa Jiran (L)

Qaamoolee dhimmamtootaa fi itti gaafatamuummaa n isaani sadarkaa yaada mariitii dhiyaatee (M)

Gaafannoo fi qabxiilee marii karoora qin-dominaa baasuuf gargaaran (N)

F. XUMMURA WALIGALTEE IRRA GAHAME:

Sadaarkaa hojii itti anuttii dabruudhaaf karoorii qophaa'uu ka'uumsa akka ta'uuf boqonnaan xummurra waligaltee xinxalaa ifatti taa'u qaba

Qabxileen marii armaan gadii sakata'amufi ol kawamuu qabu :-

1. hojilee sektaroonii hojatan keessaa adda durumaadhaa kan walfakaatan , jechunis seektarri tokkoo hojii hojjatuu keessaa kan seektara biraan walfakaatuu isaan kami?
2. qaawwan ifatti seektara biraattin furamuu danda'an kan seektara biraa maal isaani?
3. haalli mijataan haala mijeesufi fi qindoomina uumudhaaf adda bahanii beekamu qaban isaan kami?
4. hojiilee rakko hikuuf amma jiran keessaa deegarsa seektara biraatiin cimuu kan qaban isaan kami?
5. qaawwan addaan bahanii bekaman gutudhaaf ,kan hanga ammaa jiraniin ala hojii haaraa rakko hiktuu ta'an keessaa isaan kamtuu barbaachiisa ?
6. hojiin rakkoo hiktuu akka itti hojjatamu iddoowwan dursii kennamuuf enyuu faa dha ? miltoo N irratti sagantaaleen qiindomina hojii caraan haala mijataa jiran addaan baasuf gaafannowwan gaarankan jedhu waltajjicha gaggeesuuf deegarasa kena.

2.3.3 Bu'aawwan eggaman

- a. Ragaalee hanga guyyaa waltajjii jiraniifi ragaalee dirree bu'uura godhacuun haala qabatama ammaa agarsiisuu danda'uun ragaa ka'uumsaa sassaabame xinxaludhaan ulfaatina agarsiisu bu'ura godhachuun murtii kennudhaaf haala dandeesisuu qophaa'aa ta'ee aragamu dha.
- b. Gara gochaatti ega galamee booda ragaawwan haala idileetiin kan keessa deebiin irratti gaggeefamee fi ragaawwan haala yeroo wajjii haarofammaa kan itti fufuu danda'an karaa garee hojii teeknikaatin ibsamee jira.
- c. Qawwan ijoo aanicha keessattii mu'attan haala shakkisiisa hin taaneen xinxalu.
- d. Bu'aan argamee karoora waliinii sadarkaa biyyoleessaati bahuu ,galma kaayyeeefate dagaagsuuf cimina ,haanqinna ,haala mijataa fi sodaawwan addaan bahani argamu qabu

Marii yaadaa safartulee ka'uumsa ragaa sassaabuuf tajaajilan (I)

Uunkaa humna Dhaabbilee deegartoota addaan baasee ittin gamaagamu fi kaa'uu (J)

Waligalaa fi xinxala raga ka'uumsaa sassa-bamanii (K)

Dhaabbiilee Sadarkaa Aanaa Jiran (L)

Qaamoolee dhimmamtootaa fi itti gaafatamuummaa n isaani sadarkaa yaada mariitii dhiyaatee (M)

Gaafannoo fi qabxiilee marii karoora qindoominaa baasuuf gargaaran (N)

2.3.4 Miltoowwan hin barbaachiifne

- Yaada marii ka'uumsa ragaa sassaabuf safartuulee gargaaran miltoo "I"
- Unkaa deegartoota addaan baasuf humna isaanii sakata'uuf kan gargaaru (miltoo J)
- Unkaa Ragaawwan ka'uumsaaf sassaabaman ittin gudunfamu fi xinxalamu (miltoo K)
- Dhaabbilee sadarkaa aanaatti argaman (miltoo L)
- Qaamoleen Sadarkaa yaada mariitti himmamtootaa fi itti gaafatuummaa isaanii (miltoo M)
- Haallii mijataan sagantaaleen waliin qindaa'anni hojjatan addaan baasuf qabxii marii fi gaafannowwan, gargaaran (miltooN)

2.4 Karoora hojii baasu

Sadarkaan kun karooraii hojii yeeroo karoorfamu gochooni dalagamu qabani kan dhiyesuu yoo ta'uu addattii immoo seektaroota gidduu barbaachiisaa kan ta'ee soochiwwan guurmaa'inaa fi qindoomina muul'dhisee nii argiisaa.

Galma hoojilee, safartuu agarsiistuu buu'aalee fi dambii/prootoolota raawii soochii qiindoomina maal jeechuu akka taa'an hikkaa nii dhiyesaa.

Gurmaa'iinsa karoora hojii /unkaa caaseef-ama (O)

Gochoota raawwatamu qaban (P)

2.4 Karoora hojii baasu

Dhaabbilee deegartootaafi seektaroota adda addaa jiddu michummaa fi deegarsa wallrraa hin cinnee akka itti fufuu sagantaaleen gochaa murteesso dha

Koroorii qophaa'ee seektaroota giddu qindoomina inni qabu fi sossochii seektarooni deegarsa waaliinitii qaban addaan baasee agarsiisu qaba

Dabalataaniis hanga amma aanicha keessatti raawwatamani hin bekne yaada haaraa fi shaakkaliwwan akka yaadaatti dhiheesu qaba .karoorii hojii garee hojii teekniikaa yeroo waltajjii sadaffaa qophaa'ee dhihaata .sana booda gara hojii dirree osso hin seeniin miseensa koree olaanaatin ni mirkanaa'aa .waajjiirri mallaqaa fi walta'insa dinagdee gama isaatiin karoora hojiitiif baajata kan mirkaneefatu yoo ta'uu seektaroota giddu qindoominaa fi waldeegarun jiraachu isaa akkasumas leccalloo jiru waliin fayyadamuuf mirkaneefachu qabu.bulchaan aanaa fi itti gaafatamaan waajjira fayyaa waltajjii karoora hojii qophaa'uu irratii waliin tahuun ni gaggeesu.

Koroorii hojii qabxilee armaan gadii of keessatti qabachu qaba:

- Galma waliini (kan yeroo dheeraa fi jiddu galeessaa)
- Galma tokkoon tokkoon isaatiif agarsiistuu safartu milkaa'iina waliinitii kan ta'uu
- Galmoota kaa'aman bira gahuudhaaf gochoota qindoomina barbaachisoo qabatamaa ta'an
- Seektaroota ykn deegartoota giddu itti gaafatamummaa fi gahee ifa ta'e hikkaa akka qabaatu gochu
- Maloota qabeenya karaa ifa ta'een ittin qodaman

2.4.1 Rakkolee yeroo baayyee qunamanii fi mala furmaata isaani

Rakkolee	Mala furmaataa
<ul style="list-style-type: none"> • Seektarota /deegartoota giddu feedhi fi galmi waliini maal akka ta'e beekamu dhabu 	<ul style="list-style-type: none"> • Fayyadamummaa waliini argamsiisudhaan hojii qindoominaa seektaroota hunda gammachisu danda'an hojjachuf haala mijataa addaan baase bekudhaan seektaroonni galmoota isaani kallatti tokkottii akka fidanifi fedhii waliin hojjachuu qaban ni dabala
<ul style="list-style-type: none"> • Sochiiwwan sagantaa seektaroota adda addaa jiddu wal deegarsa waliini kan fidan safartuun jiraachu dhabu 	<ul style="list-style-type: none"> • sagantaa xiyyeefanno seektaroo agarsiisan (hojii rakkoo hiktu seektaroo qophaa isaa hojjatu) akkumaa eggametti ta'e seektaroonni hundumtu hirmaachu isaani kan agarsiisu fi gareen hojii teekniikaa itti fayyadmu kan danda'u ,kan ifa ta'an agarsiistu walinitii safartu kawwachu.
<ul style="list-style-type: none"> • Ragaa bu'uura godhachuun murtii kennamu gargaaruf ragaa wal jijjirufi bekumsii seektaroota jiddu jiraachu dhabu adda addaa waliin kan firomu danda'an xiyyeefannoon itti kenname qo'achuun kan barbaachisuu yoo ta'u ragaawwan kana qindeesun ofi isaatifu qormaata tahuu danda'a. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gareen hojii teekniikaa mirtii kennu yeroo isa barbaachisu beekumsa seektaroota irraa argamu akka galteetti fayyadamukan isarra jiru yoo tahu kun godhamuun sababnii barbaachiseefis yeroo karoora rakko hiktuu karoofamu rakkoon dursa kennameefi hikamu qabu kami murtii jadhuuf caalmatti raawwachuf leccalloo karaa sirrii ta'en ramaduuf ta'a • fkn:-seektarri waashii (WASH) ijaarsii bu'uraalee misoomaa waashii eessatti akka ijaaru qabu gaafa kororsuu dhaabbilee dhukuboota xiyyeefanno barbaadan (NTD) tamsa'iina isaani ilaalchisee ragaawwan lakkofsaa tilmaama keessa galchuudhaan ,haaluma walfakkaatun dhaabbata dhukuboota xiyyeefanno barbaadan(NTD) foyya'iinsa gama waashiitiin (WASH) jiran haala gama to'annoo dhukkubaa fi sagantaalee dhabamsiisutiin qaban tilmaama keessa galchutu irra jira .

COMMON CHALLENGES

MITIGATION STRATEGIES

• Yeroo karoorii hojii bocamu murtii kennamu dhifne wantoota dursa kennamufi qabu fedhii miseensa seektarotaa walqixa kan hin kessumeesine yoo ta'e isaan jiddu walitti bu'insa uumu danda'a.	• Yeroo sagantaan gochaa bocamu adeemsi murtiin itti kennamu wanta nu fayyadan seektaroota tokkoon tokkon waliin ragaawan waliitti dhufeenya qaban addaan baasanii beku fi meshaalee ragaa itti xinxallu fayyadamun ni barbaachisa
• Waan dhugomu hin dandeenye karoorsun sadarkaa yeroo jalqaba hojiiti galamu hojii hin milkooofne irra bu'aa guddaa egun kan hin danda'amne gabateen yeroo hojiin itti raawwatamuu fi kaayyoowwan bira gahamuu hin dandeenye kaawwachuun kufaatii fichisiisuu danda'u.	• Kan dursa kennamufi qabu hojiin rakkoo hiktuu idoon kam akka ta'ee murteessun dura ,gadi fageenyaan mari'achufi waligalteera gahun baayyee murteessaa dha . sababni kun kan ta'u qabuf sagantaan hojii yeroo raawwatamu seektaronni fedhii isaani fi qaawwa isaanitiif deebii ni argatu mira jedhun ta'a

2.4.2 Qajeelfama raawwii hojii

A. GALMA WALIINI KAAWWACHU

hikkaa galmaa : gareen hojii teeknikaa kaayyoo hunda qabeessa argachuf waltajjin hojii waliini murteessaa dha.

- Safartulee galmaa fi milka'ina agarsiisan Karoora hojii akkasumas hojiilee hojjannu hordoofufi mala ittin gamaagamnu baasuf kan gargaaran ta'u.

Gareen hojii teeknikaa galmoota akaaku lama kaawwachu danda'a

Galma yeroo jiddu galeessa (waggaa tokkoo gadiitti kan bira gahamun danda'amu)

Galma yeroo dheraa (sagantaan jalqabamee waggaa tokkoo booda bira gahamun danda'amu)

- Galmoonni kaawwaman adeemsa sadarkaa dabreettin adda bahani kan beekaman qaawwa hir'isutu irraa egama

Sosoochii waliini godhamuu keessattii sababa wal deegaruttin aanicha keessatti carraa haaraa fi jijjiramoota uumuf kan xiyyeefate ta'u qaba.

- Galmoonni ismaart (SMART) ta'u qabu

Murtaa'aa (specific) wan tokko irratti kan xiyyeefatani dha (waan barbaadamu san maal akka ta'e jala sararani kaa'uu

Kan safaramu(measurable) maloota kam fayyadamu akka qabnuu fi safarun akka danda'amu ifatti kaaya attainable – leccalloo harkaa qabun waan barbaadame bira gahun ni dadeesiisa

Gurmaa'iinsa karoora hojii /unkaa caaseefama (O)

Gochoota raawwatamu qaban (P)

B. SAFARTUULEE MILKAA'INA ITTI AGARSIISNU KAAWWACHU:

Hikkaa safartuu agarsiistuwani :-sagantaan yeroo jalqabamu kaayyoowan milkeesuuf kaawwate haalli raawwii hojiin itti hojjatamu akkam akka ta'e yeroo hunda safartuu hordooffi fi gamaagama kan itti gaggeefamu yoo ta'u bu'aawwan hanga eggaman galmaa'aa jiraachu ykn akka galmaa'aa hin jirree bekuudhaaf kan dandeesiisu ta'u qaba.

- Gareen hojii teeknikaa milkaa'iina hundaafu safartuu ni kaawwata .san booda yeroon hordooffii ga'u safartuu agarsiistuu fayyadamudhaan kaayyoon milkaa'uu isaa ykn haamma tokkoo milkaa'uu isaa ykn gonkumaa milkaa'uu dhabu isaa dubbachuu danda'aa. safartuun agarsiistu lakkoofsaa (quantitative) fayadamun (fkn:- parsantaan , lakkoofsaan , hangii wanti mudannaa hira'achaa demu, lakkoofssii dhukkubsattootaa hir'achu fi kkf) ykn jechaan (qualitative) fayyadamun (fkn....namoonni waa'ee qulqullinna dhunffaa isaani ilaalcha gaarii ni qabaatu) ibsuun ni danda'aamaa.

Safartuleen agarsiistu akaaku adda addaa ni argamu:

- Safartuu galtee (input) milka'iinaa dhimma wayii tokkoo irrattii qabeenyii hangami hojiirra olee akka jiru ni sakata'aama fkn.. (aanicha keessatii qorriichii haammamii raabsamee ture)
- Milkaa'iina adeemsa hojii(output) ittiin safaramu:- sagantiichii adeemsa hojii wayii erga raawwate booda bu'aa qabatamaan argamsiisemaal akka ta'ee ni sakata'aa. Fkn... (sossochiin hawwaasaa aanicha keessattii erga gaggeefamee booda manneen fincaanni haaroofitti meeqaatu hojjatame.)
- Adeemsa hojii waligalaatiin sagantiichii gaggeesseen milkaa'ina dhufe ittin safarruu (outcome) :-sochii waliigalaatiin sagantichii milkaa'ina jalqaba fide(fknaanicha keessatti duula raabsaa qorichaa fi ijaarsa manneen fincaanii hawwaassa keessattii waan raawwatamef hammii dhukkubaa hira'achuu).

C. SOSSOOCHIIN QIINDOONINAA MAAL AKKA TA'EE IBSU:

Haalli qabatamaa amma irra jiru sadarkaa xinxallii hojjatameen carraawwan ijoo seektaroota giddu sochii qiindoomina uumu danda'an addaan bahanii beekamaniru.sadrkaa kanatti gareen hojii teekniikaa goocha tokko irrattii kan xiyyeefatee seektaroota tokko ol gocha hirmaachiisu ni baa-fata .gocha akaakuu akkanaa keessatti sochiwwaan qindoominaa hirmaachiisu danda'an (sadarkaa aanaatti) akka fakkeeniyatti qabamee jira.

Gurmaa'iinsa karoora hojii /unkaa caaseef-ama (O)

Gochoota raawwatamu qaban (P)

D. Gochoota barbaachiso qabatama ta’an addaan baasani beeku:-

- Safartuulee agarsiistu galmaa fi milkaa’iina maal jechuu akka ta’an erga ibsame booda gareen hojii teekniikaa galmicha dhu-goomsuuf ykn kaayyoo milkeesuuf tarkaanfilee gochaa baasun barbaachiisaa dha
- Wantiicha raawwachuuf itti gaafatamummaa kan qabu enyuu akka ta’ee : deegartoonii :sochi irratti kan hirmaatan enyuu faa akka ta’an: safartulee agarsiistuu galmaa fi gamagama idileedhan godhamu keessatti agarsiistuuwan mul’atan maal akka ta’an : yeroon itti raawwatamuu yoom akka ta’e fi haala mijataa akka qaban ibsudhaaf /agarsiisudhaaf daangaa hojii seeraan caassefame fayyadamuun ni barbaachiisa :-miltoon kana agarsiisu -/ gurmaa’insa karoora hojii / guca caassefama /templeetii // ilaaladha
- Seektaroonii ykn deegartoonii raawwiin kun ilaalatu filachuudhaan dura ulaagaalee sadeen armaan olitti ibsaman madaalun barbaachiisa dha
 - o Angoo seeraan kennameef kan qabu (authority):- hojiicha seeraan akka raawwatuf /nama seeraan angoon kennameefituu hojiicha gaggeessu qaba .
 - o Itti gaafatamummaa (responsibility):- hojiicha raawwachuuf fedhii hirmaachu yeroo agarsiissan ,mirrii itti gaafatamummaa itti dhagahaamee akka ogeessaatti gaheen an gumaa-chuu nan qaba yaada jedhun ka’ani hojiicha raawwachuuf dhimmamtoota dabalataan makamani dha.
 - o Dhibbaa (influence):- amalaa fi dandeeti addaa isaan qabaniin, aanicha keessatti hawwaasa keessatti /murtiiwwan irratti dandeettii dhibbaa guddaa uumu danda’an akka qaban hubachuudhaan degartoota hojii irratti hirmaannaa godhan jechu dha.

E. Xummura sagantaalee gochaa:-

Sochiiwwan ijoon erga tarreefaman, gareen hojii tekniikaa sagantaalee gochaa haala keessa deebidhaan erga ilaalani booda qabxilee armaan gadii ni mirkaneefatu

- Sochiiwwan karoofaman sadarkaa haala qabatama irra jiru qaawwolee fi rakkoolee addaan bahan kan walitti dhufan akasuumas kan deebin itti kenamu dha

Gurmaa’insa karoora hojii /unkaa caaseefama (O)

Gochoota raawwatamu qaban (P)

- Hojii seektara tokko keessatii dalagamaa jiru fi dalagamaa ture seektaroonii deegarsaaf akka irratti hirmaatan kan taasifamee sochii rakkoo hikuu seektarooni baayyeen qindoomina hojii jalqabarattuu akka waliin hojjatan kan dursa kenameefi kan sochiitti galame dha (haalii kun waliigaltee waliiniitin kan mirkanaa'ee dha)
- * Koroorii hojii hojjatamee erga raawwatamee booda miseensoonii koreen olaanaa walgahii gochuudhaan akka mirkaneessan guyyaan walgahii yoom akka ta'uu murteessu .

2.4.3 bu'aawwan eggaman

- a. Galmaa fi kaayyoo ifa ta'ee "SMART" kaawwachu
- b. Safartulee agarsiistuu Milkaa'ina waliini kaawwachu
- c. Qabeenya ,beekumsa ,itti gaafatamuummaa qindeessuu fi kan waliini gochuu kan dandeessisuu sochiiwwan ijoo ta'an karoora hojii gara gochatii galchuu danda'uu ifati kaawwachu.

2.4.4 miltoowwan barbaachiisan

- Gurmaa'iinsa karoora hojii guca caasseefamaa /teempiileetti (miltoo O)
- Hojiimaata qiindoominaaf fakkeenya ta'an (miltoo P)

Gurmaa'iinsa karoora hojii /unkaa caaseefama (O)

Gochoota raawwatamu qaban (P)

2.5 Raawwii

Sadarkaan kun gareen teekniikaala haala itti fuufinsa qabuun mala hogganuu kan dandeechisan qiindoomina sochiilee akkaata itti fufiinsa qabuun akka adeemsiifamani, kallattii fi hala jijjirraa beekuumsaa, feedhiin miseensota akkuma jiruun ta'ee tuursisuu, kkf irratti yaada nii dhiyyessaa. Kanaan allattiis hala gamagama yeroo yeroon ggeeffmuun karoora hojii haroomsuu barbaachisumaan isaa kuta kanatti dhimma xiyyeeffnno kan argatee issa inni tokko.

ADEEMSI

05

RAAWWII

Muxannoowwan milkaa'inaa/unkaa seenaawwan fi ragaawwan ittin qabatan (Q)

2.5 Raawwii

Sadarkaan kun yeroo baayyee hojiilee hojjannu hunda of keessattii ni qabaata, hojiin karoora baasuu ji'a tokkoof erga gaggeefamee booda sadrkaa kanatii yoo gahuu karoorii gara gochattii hikamuu jalqaba .sadarkaa kanatti itti gaafatamaan wa/ra fayyaa aanichaa waltajjii ykn garee gaggeesuuf itti gaafatamummaa gutuu ni fudhata.

Yeroo hundumaa adeemsii hojiichaa kan bu'ura godhatuu qajeeltoo hojii garee hojii teeknikaatiin yoo ta'uu haala mijeesuu fi ragaa dhaabbii ta'ee wal jijjiru irratti xiyyeefannoo kennu qaba.

Waltajjiiwwan ji'aan taasifaman tokkoon tokkon isaanii irratti sagantaaleen gochaa akka bahan ni egama.seekatarooni immoo hojiilee fulduuraaf keennamuufi qabu fi itti gaafatamummaa isaan irraa egamu akka dhiheessan waltajjii itti anutti sadarkaa irra gahan gabaasa akka godhan irraa egama.

2.5.1 Rakkoolee yeroo baayyee qunnamanii fi mala furmaata isaanii

Rakkoolee	Mala furmaataa
<ul style="list-style-type: none"> Haala hojimaata seektaroota hojii idilee jijjiruu :-seektaroonii hundii xiyyeefannoo kennu kan baratan yeroo baayyee gara milkaa'iina hojii isaa waan taheef leecalloo jiruu karaa fiif qofa fayyaduu danda'uun waan mijeesaniif milka'iina hojii waligalaa irratti guutu ta'uu danda'aa 	<ul style="list-style-type: none"> Gochota garee teeknikaala waliinii fi hojiilee seektaroota/deegartoota guyya guyyaa hanga barbaachisuutti waliin qindeesuu. Gochota ijo seektaroota waliti hidhuun feedhii hojileen qindoominaan akka tasiifamani carraan guddaa argamsiisaa
<ul style="list-style-type: none"> Sababa hojii baratamaniin marii ifa ta'ee fii itti fufinsa qabuu gaggesuu dadhabuu 	<ul style="list-style-type: none"> Marii seektaroota fi garee teeknikaala waliini yoo gaggeefammu (biilbilaan, imaayiliidhaan) maal akka yaadamuu lafa kaa'u
<ul style="list-style-type: none"> Mariin sagantaaleen garee tekniikaalan jijjiramaaf bayyee saxilamaa dhaa, feedhiin hojii amma marii bayye achi dhiibu akkasuumas sagantaa marii jiddutti yeeroo baayyee akka fudhatuugoosisuudhan dhibba gara hojii ti akka hinseenamnee duubatti harkiisuu 	<ul style="list-style-type: none"> Carra seektarooni walitti dhuufani marii qabxiilee adda addaa gareen teeknikaala hoojiitti olchuudhaaf hoojiitti olchuu
<ul style="list-style-type: none"> Hanqina ragaa hojii ittii fuufinsa qabu fi guutu ta'e sassabuu innis danddeettii bu;a madaaluu ykn sagantaa irrati gocha barbaachissaa akka hintaasifamnee nigoodhu 	<ul style="list-style-type: none"> Unkaa waliigala marii qooppeesuu, innis of keesatti ibsa hojiilee ittii fuufinsa qaban, sababa qorannoo fi hojilee barbachiisaa raawwachuu qabaataa

2.5.2 Qajeelfama raawwii hojii

Waltajjiwwan garee hojii teekniikaa qabiyyeewwan armaan gadii fayyadamuun irra egama:

A. WANTA WALTAJJII IRRATTI DHIHAATU:

- Seektarrii /dhimmamtoonii tokkoo tokkoo waltajjii dabree irraa egalee hanga ammaa irra gahe walii gala gabaasa sadarkaa hojii agarsiisuuf ni dhiheessa
- Haala Gabaasni raawwii hojii kan dhiheesuuf sochiin seektarrii ykn dhommamtootni tokkoon tokkon isaa irra jiran ilaalchiise baka bu'aan(fokaal parsanii) ta'a .waltajjii dabree irratti karooraan qabamani kan turan sochiwwan daawwannaa dirree irrattii argannoowwan argamaniifi gamaagama haala keessa deebii sakata'uuf karoofaman bu'uura godhachuun milkaa'a akka turan ykn milkaa'aa akka hin turree ykn qixteen isaa milkaa'aa akka turan ykn gonkumaakan kan hin milkoofnee ta'uu addaan baasuun ilaalamu qabu.yeroon hojiin raawwatamu harkiifannaan ykn rakkoon yoo jiraatan sababoota isaani waliin dhihaatu qaba.

B. QAAWWAN JIRAN IRRATTII MARI'ACHUU:

Rakkoole fi gufuuwwan haala raawwii irrattii gufuuwwan ijoo ka'uumsaa akasumaas gufuuwwan xiqqoo tahaniifi sochii tokkoo waliin qofa kan wal qabatu) addaan baasuni bekuun sagantticha irratti sirreefama gochuuf gargaara .qaawwan walfakkaatan kan addaan bahanii bekaman kallattii fi mala furmaataa dhihiisuuf barbaachiisan addaan baasuf jecha marii fi yaada dhibbaa malee dhiheesuun jajjabeefamu qaba.

C. MILKAA'INA IRRAA BARUMSA FUDHACHUU:

- Misoonsanii waltajjilee hunda irratti yeroo milkaa'ina isaanii itti qoodan ramadamuufi qaba. Hojii qindominaan hojjatamani milkaa'ina argamisan irrattii mari'achuun ni danda'ama .sana booda milkaa'inoota keessa ijoo kan ta'ee keessaa milkaa'inicha xinxaludhaan marii irratti gochu.kun ka fayyaduuf hojiiichii akka milkaa'uu wantoonii gargaaran addaan baasanii kaawudhaan miseensoota hojii hojjatan irraa barumsa akka argatan taasiisudhaan raawwiin fuldura akka foyya'uu gochu dha.iccitti milkaa'inaa waljijiruuf ,qindominaan waliin hojjachuuf ,fi muxannoo waljijiruf kaka'uumsa olaanaa uumudhaan carraan milkaa'iinaa akka ol guddatuu ni taasisa .dabalataaniis mira kaka'uumsa garee kan dabaluu yoo ta'uu waltajjiwwan hundaraayyuu barumsa barachun akka carraa gaarritti fudhatama.
-
- Milkaa'iina isaa xinxaluudhaaf caaseefama dhaabbii jiraachuu qaba ,dabalataanis :-

ADEEMSII

05

RAAWWII

Muxannoowwan milkaa'inaa/unkaa seenaawwan fi ragaawwan ittin qabatan (Q)

- Haala duraan jiruu fi kan booda jiru ibsuu:-haala duraan turee irraa amma caalamaatti kan godhamee ykn haala addaattiin kan hojjatamee maali?
- Bu'aawwan gaarii :-milkaa'ina kanaatiin bu'aawwan gaarii argaman maal faa'aa dha.?
- milka'aina hojii tarree gochaa argamsiisan .
- dubbiwwan yeroo fannifaman –kan dura ture gara dubaa/kan amma fanniifamee yeroo kamii :gochoowwan isaan kamtuu sadarkaa kanattii geessani sochiwwaan qindoominaa isaan kami
- fuldurrattii milkaa'aa akka ta'uu baruumsa akka irraa barsiisan sirriittii sakata'uu fi dhimmota ifa hin taane
- rakkoolee fi milkaa'iinota dhihaatan seeraan faayila gochuudhaan miseensota garee hojii teekniikaa hiruu/kennutu irra jira (.miltoo Q ilaaladha) koree olaanaatif immoo kurmaana kurmaanaan kennu qaban.

D. SAGANTAALÉE GOCHAA IBSUU:

xummura waltajjii hunda irrattii sagantaalee gochaa ji'a itti anuutti raawwataman ibsu ykn kawamu qabu.

E. BU'AAWWAN EGGAMAN

waltajjiwwan tokkoon tokkoon isaanii fayyila /dokmantii/ kan taasifamuu yoo tahuu ,qaboo ya'iin qabamuu guyyoota itti anan keessattii hirmaattootaaf kenamuu qabu (miltoo H ilaalaa)

2.5.3 bu'aawwan eggaman

- a. gareen hojii teekniikaa haala sagantaa idileetiin ji'aan walgahii gaggeesu qaba .
- b. waltajjiwwan gaggeefaman irrattii milkaa'inaa fi rakkoolee waligalaa irratti marii gochu ni haammata .
- c. sagantaalee gochaa ji'a itti anutii ni raawataman jadhamee ifati kaayyaman fi carraawwan gaarii maal akka ta'an bekamaniru.
- d. Waajjiraalee seektaraa gidduu waldeegarsii waliini akkuma itti fufee jira

2.5.4. miltoowwan barbaachiisan

- a. Unkaa yaada waltajjii garee hojii teekniikaa itti gudunfamuu. (miltoo H)
- b. Seenaa muxannoo milkaa'inaa ragaadhaan qabachuuf unkaa tajaajiluu (miltoo Q)

Success story documentation template (Q)

2.6 Hordooffi fi gamaagama

Kuutaan kun kan xiyyeeffatuu adeemsii sagantaa hoordoofii fi gamagamaa kan irratti rawatamuu fi hojiin qindoominaa yeroo raawwatamuutti bu'aa inni argamsiisee safaruu ta'a.

Gamaagamaa fi hordoofii waliinii gochuuf safartulee agarsistuu gorfaman (R)

Unkaa hordoofif deeggarsaa Gandaa (S)

Unkaa Sadarkaa hawwaassaatti ragaa ji'aa ittiin sassaaban (T)

Unkaa waligala ragaa aanichaa ittin qindeesuuf gargaaru(U)

Unka gareen hojii teekniikaa ji'a sadihin /kurmaanaan / gara koree olaanaa tti gabaasa itti gochuuf kan tajaajilu (V)

Indicators definitions (W)

2.6 Hordooffi fi gamaagama

Sagantaan tokkoo bu'aa qabeesummaa mirkaneesuuf hordoofi fi gamaagamni gahee olaanaa taphata .adeemsii hordoofi fi gamaagamaa ;hojiwwaan haala karoorfamaniin hojjatamuu isaanii fi gabaasaan ibsamu isaanii mirkaneesuuf mala/tooftaa / qaama itti gaafatamu uumu yoo tahees walfaana baruumsa argachuu fi karoorichi haala jiru waliin wal-simsiisaa fayyadamun irra jira .karoorii bahee tokkoo hordoofii idilee qa-baachuu isaa irratti waligalamee yoo hojiitti galame haala karoorfameen deemaa/hojjatamaa/ jiraachuu isaa kan agarsiisuu yoo tahuu .rakkooleen yeroo nu qunaman haala rakkichaatiin deebii laachuun ni danda'aama . adeemsa gabaasa haala idileetiin kan gabaafamu suupharvisniidhaan kan deegaramuu yoo ta'uu qaamnii suupharviisnii godhuu caasseefama hojii irrattii hordoofii gochuu bira dabree gamaagamaa kan gaggeesan yoo ta'u kunii kan godhamuus sagantaa filatamoo ta'an irrattii jijjirama dhufaa jiruu irrattii bu'aa qabeesummaa agarsiisuuf kan gargaaruu ta'a, Sochii gamaagamaa caalmaattii bu'aa argamsiisaa jira , jijjirama akkam- ituu mul'achaa jira sagantiichii olaantumaadhaan maal argamsiisee jira ?kutaa sagantaa kamtuu ifa ta'ee? Galmoonii kaa'aman hanga essaa mil- ka'aniiru :kkf kan beeksiisu dha ; dabalataaniis gamaagama harraa fuldu- rattii jalqabuuf wantoota galtee ta'u danda'an irraa barumsa argachuuf fi muxannoo gaarii filatee baasu dandeesisa .

Sagantaa kan gamaagamu

Gareen hojii teekniikaa sochii yeroo jalqabu gama hirmaatota seektaraati- in raga yaada ka'uumsaa walitti qabameen walbira qabuun yoo ta'ees ho- jiiwwan waliinii itti fufaa yoo deeman ragaan haaraa barbaachiisuu dan- da'a .kanaafu waashii (WASH) fi dhukkuba xiyyeefannoo barbaadan waliin tahuun qorannoo dhukkuboota addaan baasani qubachiisuuf (mapping) hojimaata fayyadamuun waashii (WASH) FI sababoota kan biroo ta'uu karaa danda'annin raga funaanuun barbaachiisu danda'aa.

2.6.1 Rakkoolee yeroo baayyee qunamanii fi mala furmaata isaanii

Guufuulee	Kallatti ittisaa
<ul style="list-style-type: none"> • Yeroo raawwii baruumsa fudhachaa deemuu dadhabuun, hojiiwwan yeroo raawwatamaa jirannittii akkamiitii akk deemaa jiru gamaag- amuu caalaa yeroo gubuun jiraachuu isaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Holding periodic evaluations is crucial for being able to assert whether the activities being implemented are leading to the desired results (goals) or not
<ul style="list-style-type: none"> • Adeemsa yeroo hojii itti raawwatamuutii gamaagama gaggeesuun :sagantiicha keessatii wantoota hojii malee jiran irratti murtii haaraa keenudhaaf yeroo dabalataafi qabeenya gaafa- chuuf dirqama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hojii hojjatamuu keessattii adeemsa qindoomina ,barumsi irraa hubatamuu uumudhaan karaa itti fuufinsa qabun barumsa irraa fudhachuu fi akka barbaachiisumaa isaattii suta suutaan sirreefa- ma gochun ni danda'amaa
<ul style="list-style-type: none"> • Gochoota hordoofuu fi gamaagamuuf jecha seektaroota seerumaa qaban hundaaf safartuu waliinii qabaachuu dhabuu 	<ul style="list-style-type: none"> • Seektaroota hunda safartuu waliinii maal akka ta'an qaa- mooleen dhimmamtoota giddu waliigaltee gochuu
<ul style="list-style-type: none"> • Seektaroota adda addaa keessattii caassefama hordoofii fi deegarsa waliinii jiraachuu dhabu 	<ul style="list-style-type: none"> • Sochiiwwan qindoominaa hordoofuuf faayyidaa waliiniitiiif dee- garsa waliinii gochuu

2.6.2 Qajeelfama raawwii hojii

A. HORDOOFII FI GABAASA

- Yeroo waltajjii idilee garee hojii teekniikaa hojiin akkamittii akka adeemaa jiru haala keessa debitiin ilaalu (review) qaba .boqonnaa gochaa keessattii akka ibsameetti sochiiwwan haala karooraatiin hin raawwatamiin akkasumaas immoo sochiiwwan kan karaa milka'iina qabuun raawwachuf gargaara jadhama wantoonii adda bahan ii beekaman dookmantii godhamuu qabu .seektaroonii deegarsa gochaa jiran hirmaanaa fi sadarkaa hojii isaani ilaachisee gareen hojii teekniikaa waltajjii hunda irrattii hordooffii fi sakata'iinsa gochuu qabu .
- Gareen hojii teekniikaa kurmaana kurmaanaan daawwannaa hordooffii waliinii gochuun irraa egama .tokkoon tokkoon superwiisniinii miltoo S keenname irrattii “ cheekliistii daawwannaa deegarssaa fi hordooffii ittin sadarkaa gandaa godhamu. “fayyadamuun dookmantii kan godhamuu yoo ta’uu safartuulee agarsiistuu hordooffii fi gamaagama waliinii godhamuu irrattii yaada marii (miltoo R) irrattii argaman safartuulee agarsiistuu cheekliistii keessatti haammataman immoo (miltoo W) irrattii argama .
- Hojjatoota Ekksteenshiinii fayyaa ganda hunda keessattii argaman ,hawwaasa keessattii ragaa ji’aan ykn kurmaanaan (akka akkaakuu ragaattiin) akka waliittii qabamuu yoo gaafatamu gaggeesaa garee hojii teekniikaa (itti gaafatamaan wa/ra fayyaa) hojjatoota eksteenshiinii fayyaa fi supharvaayzaroota aanicha keessatti argamaniif qajeelfama ni keenna .kun irra caalaa sadarkaa gandaatti haala ragaan itti sassaabamu madda gara garaa irraa kan sassaabamuu waan taheef jechun (mana barnootaraa ykn koree waashii (WASH) gandichaa irraa taha).seektaroonii hunduumtuu ragaa seruummaa qabu hojjatoota exteenshiinii fayyaa tiif kennudhaan deegarsa gochuu qabu.ragaa haala kanaan sassaabamee miltoo T irrattii argamuuttiin “unkaa ragaa sadarkaa hawwaasattii ji’aan waliittii qabuuf gargaaruu “uunkichii faayyila ni godhama. Sana booda hojjatoonii exteenshiinii fayyaa ragaawwan gandaraa sassaabamanii dhufan ykn sadarkaa aanaatti (haala caasseefama aanichaattiin) supervaayzarii hojjatoota exteenshiinii fayyaa ttin qophaa’ee (miiltoo U) ilaalaa waajjira fayyaa aanaatiif ni keennama .
- Ragaa sadarkaa hawwaasaatti sassaabamuu ,dabalataaniis seektaroonii hundii waashii (WASH) fi dhukuuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTDs) waliin walqabatee sochiiwwan ji’a ji’aan hogganaa garee hojii teekniikaatiif gabaasa gochuu tu irraa egama .
- Itti gaafatamaan wa/ra fayyaa (gareen hojii teekniikaa) gama isaatiin seektaroota ,qaamoolee deegartoota , ragaa supervaayzaroonii hojjatoota exteen-

Gamaagamaa fi hordooffii waliinii gochuuf safartulee agarsiistuu gorfaman (R)

Unkaa hordoofif deeggarsaa Gandaa (S)

Unkaa Sadarkaa hawwaasaatti ragaa ji’aa ittiin sassaaban (T)

Unkaa waligala ragaa aanichaa ittin qindeesuuf gargaaru(U)

Unka gareen hojii teekniikaa ji’a sadihin /kurmaanaan / gara koree olaanaa tti gabaasa itti gochuuf kan tajaajilu (V)

Indicators definitions (W)

ADEEMSII

06

HORDOOFII FI
GAMAAGAMA

Gamaagamaa fi hordoofii waliinii gochuuf safartulee agarsistuu gorfaman (R)

Unkaa hordoofif deeggarsaa Gandaa (S)

Uunkaa Sadarkaa hawwaassaatti ragaa ji'aa ittiin sassaaban (T)

Uunkaa waligala ragaa aanichaa ittin qindeesuuf gargaaru(U)

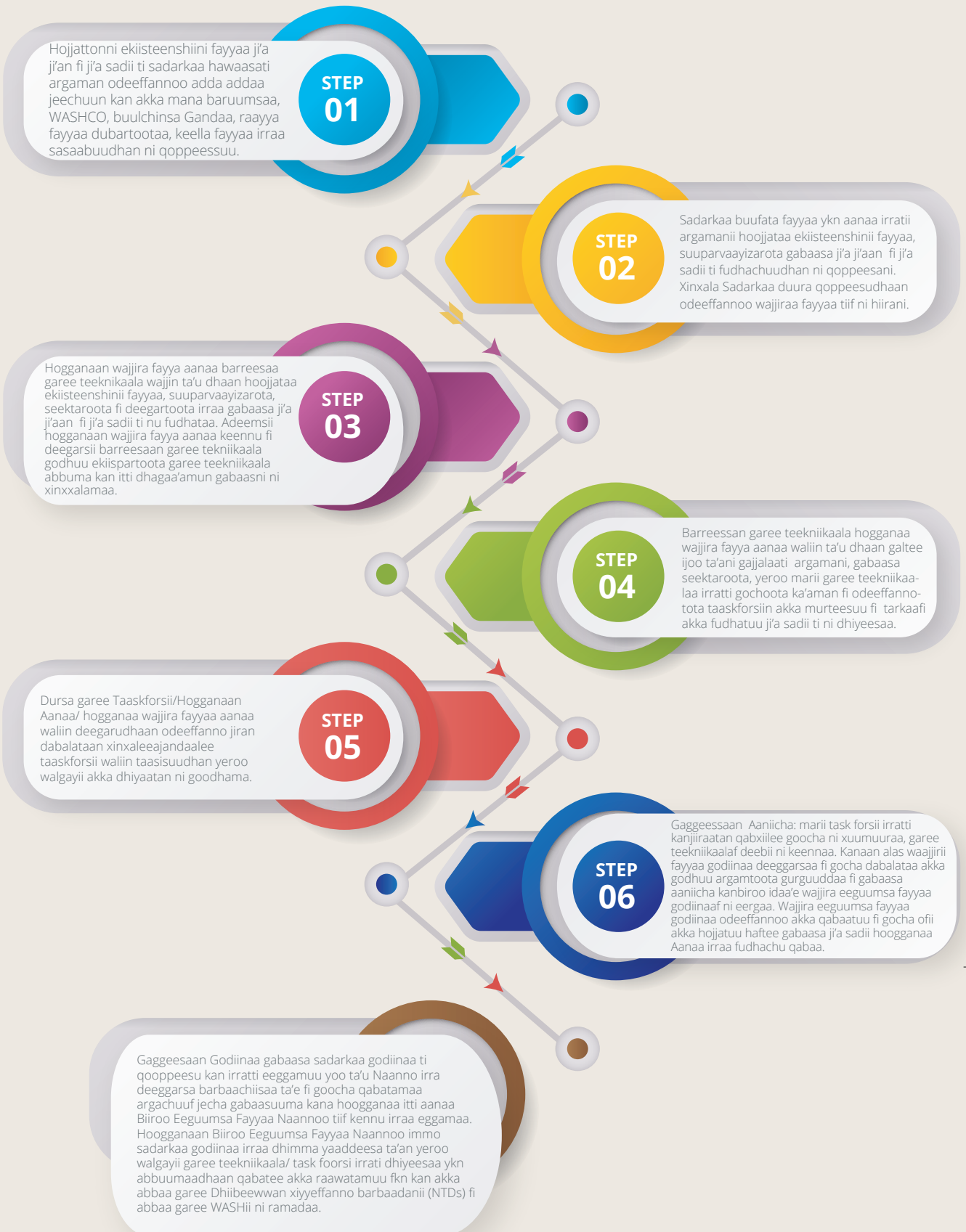
Unka gareen hojii teekniikaa ji'a sadihin /kurmaanaan / gara koree olaanaa tti gabaasa itti gochuuf kan tajaajilu (V)

Indicators definitions (W)

shiinii fayyaa gabaasa fidan barreessaa garee hojii teekniikaa waliin tahun xinxala gabaasa ni qindeesuu.

- Ragaa dabalataa : fkn gabaasa hordooffii daawwannaa irraa yeroo argamu hundumaa kan waltajjii gaggeesuu yoo ta'u gareen hojii teekniikaa waltajjii ji'aan gaggeesuu irraattii dhiyyachuu qaba .
- Gabaasa Waliitti qabaan garee hojii teekniikaa fudhatee barreessaa garee hojii teekniikaatiif kennu dirqama kan qabu yoo ta'u barreessaan immoo waltajjii garee hojii teekniikaa itti anuuf ajandaa qopheesuu fi argannowwaan argaman hunda faayyila gochuu isaa ni mirkaneessa .
- Waliitti qabaan gareen hojii teekniikaa kurmaanaan koree olaanaatiif fi wa/ra fayyaa godiinaatiif gabaasa ni qopheessa (miltoo V) ilaalaa gabaasa kurmaana kanaan dabalatee gareen hojii teekniikaa faayyila xummuraa waltajjiwwan ji'aan gaggeefaman seenaawwan milkaa'aa akkasumaas gabaasa daawwannaa dirree ni qabata .
- Waajjirri mallaqaa fi walta'iinsa dinagdee aanichaa bakka bu'udhaan garee hojii teekniikaa keessattii namnii miseensa ta'ee gabaasa faayinaansii kurmaanaa qopheesudhaan garee hojii teekniikaatiif ni kenna ,dabalataaniis baasii karoofaman baasii bahee waliinn walbira qabudhaan seektaroota giddu haala qodiinsa qabeenya turee fi sossochii sadarkaa qabeenya waliittii qabuu akkasumaas karoora baajata kurmaana itti aanu qopheesudhaan ni kenna .
- Koreen olaanaan aanichaa ,gabaasa kurmaanaa garee hojii teekniikaa irraa fudhatee bulchaa godiinaatifi fi w/ra fayyaa godiinaatiif ni kenna .dabalata-an qaboo yaa'ii waltajjiwwani ,ajandaawwan ijoo ,sagantaalee gochaa ,fi yaada marii kennaman ni kenna .gabaasa godiinaaf kennamu:- gaggeesiitoota ijoo gareen hojii teekniikaa fi , koree olaanaa , ta'an bulchaan aanaa fi itti gaafatamaan wa/ra fayyaa waliin ta'un qopheessu qabu .
- Miseensonii koree olaanaa fi gareen hojii teekniikaa kurmaana kurmaanaan waliin tahuudhaan cheekliisttii dirree daawwannaa hordooffii deegarsa ganda fayyadamuudhaan akka raawwatan irraa egama.

ADEEMSAA GABAASAA

STEP 06
MONITORING AND
EVALUATION

Gamaagamaa fi hordoofii waliinii gochuuf safartulee agarsistuu gorfaman (R)

Unkaa hordoofif deeggarsaa Gandaa (S)

Unkaa Sadarkaa hawwaassaatti ragaa ji'aa ittiin sassaaban (T)

Unkaa waligala ragaa aanichaa ittin qindeesuuf gargaaru (U)

Unka gareen hojii teekniikaa ji'a sadihin /kurmaanaan / gara koree olaanaa tti gabaasa itti gochuuf kan tajaajilu (V)

Indicators definitions (W)

B. Gamaagama

- Miseensonni koree olaanaa fi garee hojii teekniikaatiin gaggeefaman gamaagama waltajjii irrattii hirmaatan kurmaanaan ni gaggeefama . walltajjiin kun waltajjiin kurmaanaa kan koree olaanaa hin gaggeefamiin dura durfamee akka godhamuu sadarkaa marii yaadaatti kan mari'atamuu yoo ta'uu , sababnii kanaas adeemsa raawwii hojii dhiyaate waliin walqabatee garee hojii teekniikaa kam irraatii yeroo waltajjii idilee koreen olaanaan akka irratti mari'atu dandeesiisufi.
- Madda ragaa gamaagama waltajjii irratti dhiyaatu ,kan waashii (WASH) fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTD) sochiwwan gabaasaa sadarkaa aanaa jiran (lakkoofsaan ,ibsaan quantitative fi qualitative) sagantaalee gochaa miseensonni garee hojii teekniikaa fi koreen olaanaa daawwannaa supharvaayzarii dirree daawwate irratti kan hunda'u ta'a.
- Kanaan dura hikaan isaani maal akka ta'an ibsaman safartuulee galmaa fi milkaa'ina agrsiisan hangam akka bira dhaqabamee saka-ta'aamuu qabu dabalataaniis yeroo ammaan tanaa wantoota gaarii irrattii keessatuu immoo bu'aalee argaman irratti (boqoonnaa karoora hojii baasuu jadhuu irratti bu'uura ibsameen fkn ..kan akka dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTD) jadhaman tamsa'iina hir'isuu, itti fayyadama mana fincaanii dabaluu .kkf sakata'amu qabu .
- Kanaan booda kan seerummaa kan hin qabne ykn galmoota sirrii hin tahin safartuulee agrsiisan keessaa akka bahan ykn akka sirraa'an murtii kennun barbaachiisa .
- Barbaachiisaa ta'ee yoo argame ,galmoota haaraa fi safartulee agarsiistuu galchuun yaadamu qaba .kana waliin walqabatee gochoota ijoo ittin rawwachisan akkasumaas qaamnii itti gaafatamummaa qabu enyuu akka ta'ee ramaduun ni barbaachiisa
- Galmoonni milkaa'anii ykn hin milkoofnee ,karaa sagantaaleen itti raawwataman gamaagamuun baayyee barbaachiisaa dha .mala ittii raawwataman ilaaluufi dorgomsii sudhaan muxannowan gaarii ta'an addaan bahanii bekamuu danda'u.
- Naannoo murtaa'e tokkotti bu'aawwan ifa tahanii yoo argaman ,milkaa'inni akkamitii akka dhufe bekuuf xinxala milkaa'inaa gaggeesuun kan irra jiru yoo tahu. (boqoonnaa raawwii jadhu ilaalaa) xinxala kana booda barumsii hubatame walumaa gala karoora hojii keessa galu qaba .

- Yeroo adeemsa hordooffii idiilee qulquullinna ragaa waliitti qabamee ilaalchisee gamaagama dabalataatiin sakata'amu qaba .
- Karoorii hojii haaromsii erga irratti godhamee booda qaamolee dhimmamtoota seerummaa qabaniif kennu qaba .
- Guddina raawwii hojii garee hojii teekniikaa ilaalchiise miseensoonii koree olaanaa tilmaamaa fi deebii miseensootaaf kennuun irraa egama .raawwiin isaa kan egamu gad yoo ta'e raakkoo mataa ofii waan fiduuf tarkaanfii sirreefamaa fudhachu, gama biraatiin immoo raawwiin gaarii yoo ta'e galateefachuu / badhaasuudhaan jajjabeesun barbaachiisaa akka ta'e yaa dachuun ni barbaachisa

C. Haala hordooffii fi gamaagama irrattii yaadoleen yeroo itti calaqifaman uumu (Periodic reflection)

Yeroo hundumaa hordooffii fi gamaagama keessattii tasgaba'anii yaaduun barbaachiisaa dha .kun kan ta'u gaafiwwan armaan gadii kaasudhaafi gaafachuuf haala mijataa uumuf waan gargaarani dha .

- Rawwiin maaliif akka deemaa jiru ykn maaliif akka demaa hin jirre bu'aan maaliif akka hin argamnee akka baruumsa irraa barannu ykn wantoota gadi fageenyaan hubataman jir?.
- Karoorra ykn raawwii kan foyya'ee gochuuf wantoota gad fageenyaan hubanne san fayyadamu qabnaa?
- Kaayyoo milkeesuuf wantoota gargaaruu danda'an dabalataanis bu'aa qaba?
- Ragaa orijinaalaa fi argannoo xinxala haala waligalaa hanga ammaa seerummaa qaba?
- Tarkaanfii hir'iisuu haaraa fudhachuuf sodaan jira?
- Wanttii jijjiiramee jira?
- Dhimmii ijoo ta'an hundumtuu deebi argatanii jiru?
- Galma gahiinsaa fi milkaa'iina saganttichaa irrattii qaamooleen dhibbaa uumu danda'an (dhibbaa bu'aa bu'aa malee) naannoo keessatti jijjiiraman maal faatu jira (gama siyyaasaatiin , bulchiisaatiin , caasseefamattiin ,saganttaatiin kkf)? mariin gamaagamaa fi hordooffiin gareen hojii teekniikaa fi koreen olaanaan kurmaana kurmaanaan waliin gaggeesuu qabu.bu'uurii watajjii kana qaawwan fi haala mijataa xinxaluu

Gamaagamaa fi hordooffii waliinii gochuuf safartulee agarsistuu gorfaman (R)

Unkaa hordoofif deeggarsaa Gandaa (S)

Unkaa Sadarkaa hawwaassaatti ragaa ji'aa ittiin sassaaban (T)

Unkaa waligala ragaa aanichaa ittin qindeesuuf gargaaru(U)

Unka gareen hojii teekniikaa ji'a sadihin /kurmaanaan / gara koree olaanaa tti gabaasa itti gochuuf kan tajaajilu (V)

Indicators definitions (W)

STEP
06

MONITORING AND
EVALUATION

yoo ta'uu kuniis kan raawwatamaa jiru maalumaa haala qabtamaa sadarkaan adeemsii itti mula'ate dha .mariin ega gaggeefamee booda jijjiramnii barbaachiisuu yoo jiraate, jechuun; qabeenya, sochii keessatti akkasumaas bu'aawwan (outputs), jijjiramnii barbaachisaan godhamuufi qaba.

2.6.3 Bu'aawwan egaman

- a. Yeroo hunda hordooffii fi deegarsa adeemsa seeraa egatee godhamee jira .
- b. Gamaagamnii erga gaggeefamee booda karoora hojiiichaa mijataa gochuuf haala yeroo wajjiin jijjiramee jira
- c. Ragaa ka'uumsaa dookmantii godhamee ,seenaawwan milka'aan ,yeroo hordooffii dirree argannoowwan mul'atan ,gabaasa fi qaboo yaa'ii waltajjiwwanii yeroo isaa eggate.
- d. Seektaroota godiinaa fi aanaa akkasuumas deegartoota ijoo ta'an giddu waljijiraan ragaa idilaawaa akka ta'uu danda'uu godhamee jijjiramee jira .

2.6.4 Miltoowwan Barbaachiisan

- Safartulee agarsiistuu hordooffii fi gamaagamaa wliin godhamuuf yaada marii ta'an (miltooR)
- Cheekliistii daawwannaa hordooffii deegarsa gandaa (miltoo S)
- Ragaawwan ji'aan hawwasa irraa sassabamee qindesuuf uunkaa itti fayyadamnu (kan hojjatoota exsteenshiinii fayyaatiin gutamu (miltoo T)
- Ragaa waliigala aanichaa qindeesuu (suparvaayzarii hojjatoota exteen-shiinii fayyaa tiin gutamu) (miltoo U)
- Koree olaanaa fi gareen hojii teekniikaa unkaa gabaasa ji'a sadii ittin godhamuu (miltoo V)
- Safartuulee agarsiistuuf hikkaawwan kennaman (miltoo W)

Gamaagamaa fi hordooffii waliinii gochuuf safartulee agarsiistuu gorfaman (R)

Unkaa hordoofif deeggarsaa Gandaa (S)

Uunkaa Sadarkaa hawwaassaatti ragaa ji'aa ittiin sassaaban (T)

Uunkaa waligala ragaa aanichaa ittin qindeesuuf gargaaru(U)

Unka gareen hojii teekniikaa ji'a sadihin /kurmaanaan / gara koree olaanaa tti gabaasa itti gochuuf kan tajaajilu (V)

Indicators definitions (W)

3. Miltoowwan

Kuutaan kun sadarkaa adeemsa hojii tokkon tokkon wajjiin miltoolee barbaachisuuma qaban haamatee raa. Sababbin isaas odeeffannoon barbaachisan addaan baasuuf iddoo gahaa fi salpaa ta'e jiraachu isaa mirkaneessufi.

Fakkeegna kanaaf ta'an Miltoo S (uunkaa hoordooffii fi deeggarsaa kan Ganda), Miltoo T (sadarkaa hawaasaa ti uunkaa odeeffanno ji'a itti sassaabani – kan Ekiisteenshinii Fayyaan kan guutamu), Miltoo U (uunkaa odeeffannoo waliigala aaniichaa qindeesuuf kan gargaaruu - Ekiisteenshinii Fayyaan ykn Suparvaayizariin kan hojjatamuu) dhaa.

Paawar pooyiinti dhaan qoppeessuu kan barbaachiisan miltooleen biro immo – fky Miltoo B (hojii advookeesii dhaaf kan dhiyaatu uunkaa Paawar pooyiinti/teempileetii) kakaasuu ni dandaa'aamaa.

03 Miltoowwan : Meshaalee ragaa adda addaa

Adeemsa hojii salphiisuuf meshaalee ragaa barbaachiisaa ta’an gabateen armaan gadii qabatera

Mata dure	Maqaa meeshaa ragaa
Qophii fi kakka’uumsa	Xalayaa mudama koree olaanaa fi garee hojii teekniikaa (A)
	Hojii advookeesiitif paawar poyntiidhaan dhiheesuu (B)
	Waajiraaleen seektaraa hojii keessa akka galu ergaa dabarsuu (C)
	Sadarkaa aanaatti danbii koreen olaanaa fi gareen hojii teekniikaa ittin raawwatan (D)
Koree olaanaa fi garee hojii teekniikaa hundeesuufi gara raawwii hojiiti galchuu	Gareen hojii teekniikaa ajandaa yaada marii waltajjii yeroo jalqabaatif dhiyaate (E)
	Seektaroonii /deegartoonni angoo ,itti gaafatamummaa akkasuumas dhibbaan maal akka ta’e unkaa addaan baasee agrsiisu (F)
	Deegarsa waliinii seektaroota giddu jiru gabatee addaan itti baasanii gutan (G)
	Guca Waltajjii xummuraa gareen hojii teekniikaa irrattii gutan (H)
Amala yeroo qabatamaa fi xinxalaa	Sadarkaa marii yaadaatti ragaa ka’uumsaa sassaabuuf safartulee tajaajilan (I)
	Deegartoota addaan baasufii ,humna isaani sakata’uuf unkaa gargaaru (J)
	Unka ragaa ka’uumsaaf sassaabame xinxaluu fi xumuru (K)
	Dhaabbilee sadarkaa aanaatti argaman (L)
	Gahee fi itti gaafatamummaa dhimmamtota sadarkaa marii yaadaa tti dhiyaatan (M)
	sagantaaleen qindoomanii carraan itti hojjatan yoo jiraate, gaafiwwan ijoo fi qabxiilee marii addaan baasuf kan gargaaran ta’a. (N)
Karoora hojii baasuu	Gurmaa’iinsa /caaseefammaa karoora hojii / (O)
	Fakkeenya hojimaata qindoominaa (P)
Raawwii	Unkaa muxannoowwan milkaa’iinaa ragaadhaan qabachuuf tajaajilan (Q)
Hordooffii fi gamaagama	Gurmaa’iinsa /caaseefammaa karoora hojii / (O)
	Fakkeenya hojimaata qindoominaa (P)
	Unkaa muxannoowwan milkaa’iinaa ragaadhaan qabachuuf tajaajilan (Q)
	Safartulee agarsiistuu hordooffi fi gamaagama waliinii taasifamuf yaada marii ta’an (R)
	Cheekliistii daawwannaa degarsaa fi hordooffi ganda (S)
	Guca ragaalee sadarkaa hawwaasaa ji’aan ittin sassabaman walitti hidhuf gargaaru) hojjatoota exteenshiinii fayyaattin (T)
	Guca ragaa waliigalaa sadarkaa aanaa jiruu walitti hidhuf gargaaru (kan suparvaayzarii hojjatoota exteenshiini fayyaa ttin) (U)
	Gareen hojii teekniikaa gara koree olaanatti ji’a sadi hin (kurmaanaan)gabaa-sa godhamuuf unkaa qophaa’e (V)
	Hiika safartulee agarsiistuudhaaf kenname (W)

MILTOO A: XALAYAA MUUDAMA MISEENSOTA KOREE OLAANAA (GAREE HOJII TEEKNIKAA)

Guyyaa: _____

Maqaa seektarichaa

Gahee

Guyyaa

Akka miseensa garee hojii teekniikaa ttii / koree olaanaa tti fedhii hawwaasa aanichaa tarkaanfachiisuuf miseensa garee koo waliin gutumaa gututtii qindoomen hojjadha.

Mallattoo

Miseensa

bulchaa aanichaa

MILTOO B: GUCA ADVOOKESII PAAWAR POYNTTIDHAAN ITTIN DHIHEESSAN

Qabxiilee ijoo ta’an paawar poyintii irratti qubachiisuun ergaa ykn barreefama advookesidhaaf ta’uu hogantoota olaano aanichaatiin ni qophaa’aa .qabxiileen dhiyaatanis dhimmoota armaan gadii qabachu qabu kaayyoonis waajiraalee seektaraa fi deegartoota haraa miseensa gochuuf yoo ta’uu kan go dhamuus sagantaalee waashii (WASH) fi dhukkuuboota xiyyeffannoo barbaadan (NTD) deegarsa jalqabaa waliinii fiduuf ta’a.

<p>Barreefama dhiyyaatuuf yaada waliigala</p>	<ul style="list-style-type: none"> Dhukkuboota xiyyeffannoo barbaadan tamsa’innaa fi dhibbaa sadarkaa a itoophiyaattii , sadarkaa naannaoo fi aanaa xiyyeffannoon kennamuf Raakkoo guddaan aanicha keessa jiran ,keessattu waashii fi dhukkuboota xiyyeffannoo barbaadan waliin walqabatee . Barbaachiisummaa waashii fi dhukkuboota xiyyeffannoo barbaadan . Waashii fi dhukkuboota xiyyeffannoo barbaadan Sadarkaa aanaatti sochiwwan qindoomina dandeesisan uumu. 						
<p>Ittophiyaatti dhukkuuboota xiyyeffannoo barbaadan</p>							
<p>Sadarkaa naanoottii dhukkuboota xiyyeffannoo barbaadan (NTD)</p>							
<p>Sadarkaa anaatti dhukkuuboota xiyyeffannoo barbaadan (da hunnda keessattii)</p>	<p>Maqaa gandichaa</p>	<p>Baayyiina uummata gandichaa</p>			<p>Dhukkuboota baayyinaan jalqabaratti mudatan 10 (dhukkuboota xiyyeffannoo barbaadan) ni dabalata</p>	<p># of people affected per kebele per disease</p>	
<p>Aanicha keessattii haalli waashin irra jiru</p>	<p>Maqaa gandaa</p>	<p>Baayyinna uumata gandicha</p>			<p>Gandichii –ODF -kan qulqulaayyee moo kan hin qulqulofnee dha</p>	<p># baayyiina abbaa warraa ykn haadha warraa mana fincaanii qaban</p>	<p>Dhaqabummaa bishaani</p>
<p>Waashii fi dhukkuuboota xiyyeffannoo barbaadan waliin ta’anii sababnii hojjachuun barbaachiiseef</p>							

Waashii fi dhukkubootnii xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa aanaatii akka waliin hojjatan barbaachiiseef	<ul style="list-style-type: none"> • Dhukkuboonii xiyyeefannoo barbaadan olaannoon yeroo baayyee yoo ilaalamuu iddoo hanqina dh-aqabumaa bishaanii fi qulqullinaa akkasummas egumsa qulqullina dhunfaa bakka jirutti ta'a • Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan tamsa'iina isaanii hir'iisuuf seektaroonni waliin tahuun hojiin hojjatan dhimma barbaachiisaa dha . • Waashii hin foyyofnee fi baruumsa fayyaa bal'iinnaan keennun hin jirrettii haala dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan bifa itti fuffiinsa qabuun hir'iisuuf rakkisaa ta'a. 			
Rakkoo hiktuu hojii waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan to'achuuf	Akkaakuu hojii rakkoo hiktuu	Dhukkubicha to'achuuf hojiiwwan sadarkaa marii yaadaa tti ka'aman	Dhiibeewan midhamanii	
	Qulqullina dhunfaa	Haarka dhiqachuu	Raammo garaa keessaa [STH s]	
		Fula dhiqachuu	Ijja jaamsaa [Trachoma]	
		Manaala ala yoo ta'an kophee godhachu	STH, Podoconiosis	
		Lukaa fi haarka ita'an akasumaas giddu quba mila dabalatee infeekshinii baakteeriyaa to'achudhaaf guyyaa hunda saamunaadhaan dhiqachu .	Dhitto milaa dadarbaa [Lymphatic Filariasis], Dhitto milaa dadarbaa, kan hintaane, [Podoconiosis]	
		Huccuwwan /ansolaawwan (foxaawwan xuraa'an miicu) dhiquu		
		Bishaan faalameen qaama ofii dhiqachuu dhabu daakuu dhabuu, walumaa gala qaama keenya akka hin tuqnee to'achuu.	Ijja jaamsaa [Trachoma]	
		Huccu dhiquu fi daakuudhaaf bishaan qulqullu fayyadamu	Bilaarzaa [Schistosomiasis]	
		Iddoo bishaan dhugaattii haala kamiinuu qaamnii namaa akka keessa hin sennee gochu	Schistosomiasis	
	Bishaan	Qulqullina dhunfaaf kan ta'uu fkn harka ,fula ,nafa , dhiqachuuf akkasuumas huccuu dhiquudhaaf dhaqabummaa bishaan qulqulluu gahaa dabaluu	Raammoo giinii (Guinea worm Disease), Dhitto milaa dadarbaa (LF) , Bilaarzaa (SCH), Ijja jaamsaa (Trachoma), Raammo garaa keessaa (STH)	
		Qulqullina naannoof kan ta'uu fkn (manneen fincaanni qulqulleesuuf) dhaqabummaa bishaan qulqulluu gahaa dabaluu	Bilaarzaa (SCH), Ijja jaamsaa (Trachoma), Raammo garaa keessaa (STH)	
		dhugaatiif/ Midhaan nyaataa qophessuf ta'uu dhaqabuummaa bishaan qulqulluu dabaluu	Raammoo giinii (Guinea worm Disease), Raammo garaa keessaa (STH)	
		Hojiileen misoomaa qabeenya bishaan irratti dalagaman :haala xurii dhangala'oo ittifamu ,akkasumaasa sagantaa qulqullinaa dhukkuba hangamii ilbisoota daddabarsoo ta'aniif haala mijataa wal hormaataa uuman .	Dhitto milaa dadarbaa (LF) , Bilaarzaa (SCH),	
	Qulqullina	Dirree irratti haagu dhisuu /ittisuu	Bilaarzaa (SCH), Ijja jaamsaa (Trachoma), Raammo garaa keessaa (STH)	
		Udaan daa'immani karaa sirrii ta'een qulqulleesu	Bilaarzaa (SCH), Ijja jaamsaa (Trachoma), Raammo garaa keessaa (STH)	
		Dhaqabuummaa mana fincaanii dabaluu	Bilaarzaa (SCH), Ijja jaamsaa (Trachoma), Raammo garaa keessaa (STH)	
		Qulqullinaa fi haaroomsa mana fincaanii guddisuu fi jajjabeesuu	Bilaarzaa (SCH), Ijja jaamsaa (Trachoma), Raammo garaa keessaa (STH)	
	Waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan irrattii sochiiwwan jiran faayidaan qindoomanii waliin hojjachuu qabu	<ul style="list-style-type: none"> • Bu'aan fayyaa hawwasa irrattii galmeesiisan kan foyya'an akka ta'uu jajjabeessa • Carraa dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadaniin qabamuu hir'iisa • Barumsaa fi hubannoo qabsisuu hawwaasaaf kennamu waliin wal qabatee bu'uuraalee misoomaa caalmattii fayyadamuuf itti fuuffiinsa akka qabaatan gochuu • Hawwaasa keessatii egumsa qulqullina dhunfaa akka itti fufuu godha • Mada ragaalee waliin qaban ,gabaasoota fi meeshaalee haala caalmaatiin fayyadamuun bitaa fi mirga ilaalanii murtii kennuf • Humnaa fi qabeenya waan walfakkaatuuf olchuu manna qisaasama irra daddeebii hir'issa • Hojiin waashii meeshaa to'annoo dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan ta'uu jajjabeesuu fi beeksii-sudhaan invastimantii akka dabaluu humna uumaaf 		

MILTOO C –WAAJJIRAALEEN SEEKTARAA GARA HOJIITTI AKKA GALAN ERGAAWWAN DABRAN

- * Ragaan kun kan fudhatamee qajeelfama hojii giloobaal waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan (<http://www.who.int/wash-health-toolkit>)

Seektaroonii seektaroota biroo waliin ta'uudhaan yoo hojjatan faayyidaawwan fiduu danda'an ilaalchiisee yeroo baayyee ilaalcha qulquluu hin qabaatan ta'a kanaafuu seektaroonii gaggeesumaadhaaf yeroo filataman faayyidaan waliin hojjachuu inni qabuu jala sararamme ibsamuun dhimma baayyee jalqabarattii barbaachiisuu dha

Faayyidaawwanii fi ergaawwan ijoo haala mijessuun argamsiisan:

- Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kan midhan naannoo kutaa hawwaasa jireenyii isaanii gad aanaa jiraatuu fi hiyyeessa tahani dha seektaroota gidduu wal deegaruun yoo jiraatee hojii hojjatamaa jiruu caalmaattii rakkoo irrattii fulleefachuuf gargaaruu caalaa bu'aa foyyee galmeesiisudhaan hiyyummaa hir'iisuuf gargaara
- Dhukkuboonni xiyyeefannoo barbaadan kan midhan naannoowwan dhaqbudhaaf rakkoo ta'annittii kutaa hawwasa jiraatan yoo ta'uu naannoo kanattii tajaajjila dhiheesudhaaf / bu'uuraalee misoomaa ijaarudhaaf rakkisaa ykn baasii baayyee kan gaafatudha .sagantaan dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan feedhiin naannoo kam akka jiruu ragaa fayyaduu ni kennu karoorii waliiniifi sochiin advookesii qabeenya dabalataa argamsiisuu akkasuumaa qabeenya haarkaaa qaban immoo karaa bu'aa qabeesa ta'een haala fayyadamu dandeesiisuu uuma
- Jijjirama amalaa foyyee qabu fiduuf ; itti fayyadama bu'uuraalee misoomaa fooyyee qabuu akka jiraatuu akasuumas hojiiileen hojjataman ittii fuffinsa isaanii cimsuudhaaf sochiiwwan fayyaa guddisan rawwachuuf sagantaan dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa hawwaasaattii hulaawwan seensaa ni bana .
- Tajaajjila haaqa qabeesa ta'ee argachuu kan dandeesiisuu iddoowwan kam faattu rakkoo keessa jiran kan jadhoo adaan baasuufi tora xiyyeefannaa gochuuf ragaa gargaaruu sagantaa dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan argamsiisan .karaa dheeraa sagantichii ademee sagantaa tamsa'iina kallattii teelevijiiniitiin ragaa kennuun ni danda'ama
- Paakkeejii tajaajjila fayyaa fi to'annoo karaa haaqa qabeesa ta'een bal'innaan haala yaa-dameen waliin gahuuf jechuun :- waltajjii sagantaa dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan uuma .haalii kuniis ittii fayyadamnii qabeenyaa caalmaattii bu'aa qabeessa akka ta'uufi humnii foyya'ee akka jiraatuu gochuudhaan kaayyoleen seektaraa fayyaa akka milkaa'uu gargaara.
- Mana barnootaa keessattii gumii baratootaa uumu fi qindoomiina sagantaa waashii fi dhuukkuboota xiyyeefannoo barbaadan hojiira oluun isaa ijoolee baratootaa kan mana baruumsattii barataniis ta'ee kan mana baruumsaatiin ala jiran fayyaan isaanii akka foyya 'uu dandeesiisa .dabalataaniis sagantaan akkanaa kun ijooleen waa'ee egumsa fayyaa fi fayyaa dhunfaa isaanii akka gochaatii/amalaatti itti gaafatamuummaa fudhatanif gargaara .kana bira dabree haala egumsa fayyaa dhunfaa maatii isaanii irrattii amala dhibbaa uumu akka qabaatan dandeesiisa
- Waliiumaa gala sochiin to'annoo dhukuuboota xiyyeefannoo barbaadan :-haala egumsa fayyaa ijoolle :meeshaalee ittin barsiisan kennudhaan :bu'uuraale misoomaa qulquullinaa mana barumsaa keessattii foyyesudhaan akkasumaas gama humna barsiisotaa cimsuuttiin gahee gochuudhaan baruu barsiisuu cimaa akka demuu dandeesisa

MILTOO D: SANADA QAJEELFAMA RAAWWII HOJII KOREE OLAANAA FI GAREE HOJII TEEKNIKAA AANICHA (TOR)1. BACKGROUND

1. Seensa

Haallii seektaroota waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan gidduuttii waliin hojjachuun jiraachuun tamsa'ina dhukkubichaa yeroo dheeraadhaaf hir'atee akka turu fi haalli fayyaa waligala hawwaasaa akka foyya'uu gochuuf wanta baayyee barbaachiisu dha .hojii haala mijesuu lafarattii gadi busuu akka danda'amuu seektaroonii hundumtuu waltajjii itti wal argan qabaachuun barbaachiisaa dha .

Sadarkaa aanaattii waltajjii haala itti mijeehatan lama hundeeffamu qabu

1. Koreen olaanaan kan of keessattii qabatu hogantoota seektaraattii .seektaroonii kanneenis :- fayyaa , bishaan , barnoota , faayyinaasii fi bulchaa aanaati.
2. Gareen hojii teekniikaa kan of keessatti qabatu immoo ogeesota /expartoota seektara keessa jiran yoo ta'an isaanis hojii lafarattii raawwatamuu qindeesaa tahudhaan kan hojjatan ta'a.

Sanadnii qajeelfamni raawwii hojii hordofnu kaayyoo fi hikkaawwan haala waltajjii kaawwata dabalataaniis qindoomina waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan barbaachiisu isaanii akkasumaas miseensoonii waltajjii chaa gaheen fi itti gaafatamuumaan isaan raawwachu qaban maal akka ta'ee ifatti kaa'aa .

1.1. Kaayyoo

KAAYYOO GOOROO /WALIIGALAA

Hanga dandaa'ameen qabeenya guddisuu : ragaa bu'uura godhachuudhaan adeemsii murtiin itti kenamuu foyyesuu fi hanga gadii kan gahuu danda'uu jijjiirama hunda galeesa (impact) akka dabaluu gochuu akkuma egameettii tahee sagantaaleen hawwaasaaf bu'aa olaanaa akka argamsiisan sadarkaa aanaattii bocaman seektaroonii akka waliin hojjatan mala uumu dha

Kaayyoo Gooree:

- Hawwaasa Dhukkuboonii xiyyeefannoo barbaadan iddoo babal'atanii argamanittii bishaan i fi dhaqabummaa bu'uraalee misoomaa qulquullinnaa kan foyya'ee gochuu
- Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan hir'isuu kan dandeessiisan jijjiirama haala amalaa itti fuffiinsa qabu uumu
- Dhaabbileen waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa aanaa fi gandattii argaman sochiiwwan seektarootaa fi deegartoota gidduu haala mijeesuun fi akka wal siman gochu .
- Sagantaan seektara tokkoo sagantaa seektara biraa keessatti wantoota walittii dhufeenya qaban irrattii sirriitti akka ilaaluu gochuuf ,seektaroota giddu salphuumattii mala ragaa itti wal jijjiiran uumu
- Sagantaaleen seektaroota baayyeettiin waliin raawwataman waliin karoorsuu ,raawwachuu , hordooffii fi gamaagama gochu
- Xinxala waliniis ragaa kan bu'ura godhate fi adeemsa karoorii itti bahuu fayyadamudhaan qabeenya waliitti qabu ,qodamiinsa qabeenyaa akkasumaas haala dursii itti kennamu foyya 'aa gochuu .
- Tarkaanfii sirreefamaa fuldurattii fudhachuuf iddoo biraa haala walfakaatuun raawwatamanii faayyidaara olchuuf akka danda'aamuu barumsa ijoo ta'an (wanta milkaa'iinaaf geessiise fi rakkoolee turan)addaan baasuuf hojiilee rakkoo hiktuu waliin hojjataman gamaagamu.

1.2. To'annoo dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadaniifi qindoomina rakkoo hiktuu waashii

Gabateen armaan gadii kutaawwan waashi waliin wal qabatan dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan 9 (sagal) itoophiyaan kennitee keessaa waliitti dhufeenya kan qaban ni tarreefamu .kanaan agarsiisuuf kan barbaadamee seektarooni barbaachiisummaa waliin ta'anii hojjachuu hubachiisuufi

Kutaa	Tarree hojii rakkoo hiktuu	Dhukkuboota bu'aan itti galmaa'ee
Qulqullina	Haarka dhiqannaa	Raammo garaa keessaa (STHs)
	Fuula dhiqannaa	Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Koopee uuffachuu (alatti)	Raammo garaa keessaa (STHs), Dhiitto miilaa daddarbaa hintaanee (Podoconiosis)
	Dhiibeewan baakteeriyaa ittiisuuf guyyaa guyyaatti saamuunaa dhaan, eddo haarkaa fi miila akkasuumas jiidduu quubaa dhiqachuu,	Dhiitto miilaa daddarbaa (Lymphatic filariasis), Dhiitto miilaa daddarbaa hintaanee (Podoconiosis)
	Huuccuwnii fi siree xuuraa'ani miccuu	Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Biishaan hiinquuluqulaa'ee fi wal tuuqiinsa qaamaa irraa of eeggachuu	Biilaarzaa (Schistosomiasis)
	Biishaan qulqullu qaama dhiqachuuf, huuccuu miccuu fi daakuu dhaaf fayyadamuu	Biilaarzaa (Schistosomiasis)
	Avoiding physical contact with or entering bodies of water used for drinking	Giinii Woormii (Guinea worm disease)
Bishaan	Dhaqabummaa Bishaan qulqulluu fi egumsa fayyaa dhunfaatiif olan dabaluu (fkn haarka ,fula ,nafa dhiqachu ,huuccuwwan micuu	Giinii Woormii (Guinea worm disease) Dhiitto miilaa daddarbaa (Lymphatic filariasis), Raammo garaa keessaa (STHs), Biilaarzaa (Schistosomiasis), Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Dhaqabummaa bishaan gahaa qulqullinaa naannoo itti eggatan dabaluu (fkn mana fincaani qulquuleesuf)	Raammo garaa keessaa (STHs), Biilaarzaa (Schistosomiasis), Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Dhaqabummaa bishaan qulqulluu dhugamu ,kan midhaan itti bilcheesinu ,dabaluu	Raammo garaa keessaa (STHs), Giinii Woormii (Guinea worm disease)
	Hojiilee misoomaa qabeenya bishaanii irratti hojjataman ,akkaataa xurii dhangalaa'aa dhambamsiisan ,akkasumaas iddoo ilbisoota dhukkuba daddabarsan wal horan to'achuuf sagantaaleen hojii qulqullinnaabu'aawwan armaan gadii irrattii hordoofii gochuuf	Dhiitto miilaa daddarbaa (Lymphatic filariasis), Biilaarzaa (Schistosomiasis)
Qulqullina	Dirree irrattii qulqullaawu hir'isuu	Raammo garaa keessaa (STHs), Biilaarzaa (Schistosomiasis), Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Udaan daa'imman seeraan maqsuu	Raammo garaa keessaa (STHs), Biilaarzaa (Schistosomiasis), Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Haaguggii qulqullinaa foyaa'aa ta'ee dabaluu	Raammo garaa keessaa (STHs), Biilaarzaa (Schistosomiasis), Ijaa jaamsaaa (Trachoma)
	Haaromsaa fi qulqullina mana fincaanii guddisuu	Raammo garaa keessaa (STHs), Biilaarzaa (Schistosomiasis), Ijaa jaamsaaa (Trachoma)

1.3 itti gaafatamummaa fi gahee ijoo

Ramaddii hoggansaa	Gahee fi itti gaafatamummaa koree olaanaa	Gahee fi itti gaafatamummaa garee hojii teekniikaa
Hubannoo qabsiisuu , advookeesii , fi qabeenya sassaabu	<ul style="list-style-type: none"> • Qaamolee deegartoota seerummaa qaban sadarkaa aanaatti argaman barbaachiisummaa waliin hojjachuu irrattii hubannoo qabsiisuu • Hojii advookeesii sadarkaa aanaatti hojiiwwan sossochii fi amala jijjiramaa hawwaasaa irratti karoorsuu ; gareen hojii teekniikaa yeroo hojjatuu deegarsa gochu dabalataaniis karoora isaanii keessattii deegartoonii sochiwwan qindoomiinaan gaggeefaman keessatti akka galfatan jajjabeesuu • Hojiileen rakkoo hiktuu waashii eessatti akka hojjatuu qaban iddoon yeroo filataman hanga tamsaa'iina dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan tilmaama keessa galchuun ni barbaachiisa ,kanaan ala tamsaa'iina dhukkuubootaa xiyyeefannoo barbaadan bu'uura godhachuudhaan jijjirama amalaa hawwaasa keessattii ergaawwan fichisiisan , dhaabbileen waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan ii fi deegartoonii afaan naannoottiin akka fayyadaman gochuun barbaachiisaa dha . • Sochii qabeenya waliittii qabuu fi sochii humna namaa sababeefachuun xaarii haala mijjesuu keessattii deegarsa argachuuf waajjiraalee godinaa waliin tahuun hojii advookeet gochu • Seektaroonii jalqabii waliin jalqaban :itti fayyadama qabeenya olaanaa karaa looggii irraa bilisa ta'een akka qoqodamuu qabeenyii ramadamuun isaa itti gaafatamaan waajjira mallaqaa fi walta'iinsa dinagdee aanichaa gahee mirkannesu taphata 	<ul style="list-style-type: none"> • Advookeesiiin sadarkaa aanaa jiruu sosochii hawwaasaa fi sossochii jijjirama amalaa fichiisiisuuf karoorsuu fi karoorama kana deegartoonii akka beekan gochuudhaan a karoora isaanii keessattii akka galfatan gochuu • Rakkoo hiktuu hojii waashii essa akka hojjachu qabuu iddoowwan yeroo filataman bal'iinnaa fi tamsa'iina dhukkubootii xiyyeefannoo barbaadan yaada keessa galuu isaa mirkannefachuun barbaachiisaa dha kanaan aala tamsa'iina gaarii bu'uura godhachuudhaan ergaawwan jijjirama hawwaasaa fiduuf hojjataman afaan naannoo sanaattiin qophaa'uu qaba kanaas dhaabbiileen waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan akka itti fayyadaman gochuun barbaachiisaa dha • Hojiileen qindoomiinaan hojjataman ajandaa ta'ani haala itti ka'uu danda'an advookeet gochuu karaa danda'aniin yeroo waltajji idiilee aanichaa irrattii damaqinaan hirmaachuuf . • Itti gaafatamtoonii Seektaroota waliin tahudhaan Raawwii waliinitii ramaddii qabeenyaa irratti advookeetii gochuu
Karoora fi raawwii waliinii	<ul style="list-style-type: none"> • Deegartoonii aanichaa enyuu akka ta'an addaan baasanii kan ittii galmeesan akkasumaas yeroo jalqabaatiif haala qabatama yeroo xinxalan gareen hojii teekniikaa hordooffii fi deegarsaa gochu • Gareen hojii teekniikaa galmoota filatan safartulee agarsiistuu milkaa'ina kan ittii mirkanneesanii dha • gocha waliinii raawwachuuf Gareen hojiiin teekniikaattiin bocamee ni mirkanneesa akkasumaas qajeelfama kenna 	<ul style="list-style-type: none"> • qaamolee dhimmamtootaa fi deegartoota ijoo ta'an enyuu faa akka ta'ee addaan baasuun galmeesuu • waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan waltajji sadarkaa aanaa ni gaggeessan san booda ni xinxalama . • safartuulee agarsiistuu galmoota waliinii fi ulaagalee safartuu milkaa'ina irraatti waliigaluu • Seektaroota sadarkaa aanaa jiran garee uumudhaan hojiiilee raawwataniif karoora baasu • Karoora waliin irrattii qaamolee seerumaa qaban kan akka • waashii,dhukuuboota xiyyeefannoo barbaadan fi deegartoonii akka hirmaatan gochu. • Hojii Rakkoo hiktuu yomuu gaggeefamuu iddo haaraa filachuun yomuu barbaachiisuu hanga tamsa'iina (prevalence) dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan haala bu'uura filannoo isaaniitiin faayyidaara akka oluu mirkanneesuu.
Hordooffii ,gamaagama fi gabaasa	<ul style="list-style-type: none"> • Sarara waliigalteera godhameen karaa barbaachiisaa taheen haala qabiinsa dokmantii fi murtii kennuu karaa dandeesiisuun ragaa yeroo isaa eggatee ergamuu isaa mirkanneesuu • Sagantaan hojii haala dhaabbii ta'een essa akka gahee hordooffii gochuuf gareen hojii teekniikaa raawwii isaa ni gamaagama • Gareen hojii teekniikaa bakka bu'oota godiinaa waliin tahuun kurmaana kurmaanaan daawwannaa hordooffii dirree irrattii hirmaachu • Waligala sagantaan sadarkaa irra gahee kan garee hojii teekniikaa agarsiisuu gabaasa kurmaanaa fudhachu • Miseensonii garee hojii teekniikaa waliin tahuun sadarkaa irra gahamee ,galmoota kaawwaman ,safartuulee agarsiistuu waliinii sagantaalee gochaa seerumaa qaban sakata'uudhaan kurmaanaan keessa deebii gochuu fi sakata'uun waltajji gaggeesuu • Waan sagantaan irra jiru mariyachuuf miseensonii garee hojii teekniikaatiif kallatii hojii akkasumaas qajeelfama kennudhaaf waltajjii reviw (keessa debii) bu'uura godhachuun kurmaanaan koreen olaanaa waltajjii gaggeesa 	<ul style="list-style-type: none"> • Adeemsa yaa'iinsa ragaa karaa waliigalteen godhameen raawwatamaa jiraachuu isaa mirkanneesuu • Sadarkaa Ragaa wal jijjiru irra gahamee sakata'uudhaan milkaa'inaa fi rakkoolee irratti kurmaanaan mari'achuu • Kaayyoowwan yaadaman /karoofaman milkaa'aa jiraachuu isaanii bekuuf lakkoofsaan (qualitative) fi jechaan (quantitive) fayyadamuun safartulee agarsiistuu waliinii kan ta'an yeroo hunda gareewwan hojii teekniikaa fi deegartoota keessaa deebi fi sakanta'iinsaa gaggeesuu • Koreen olaanaa bakka bu'oota godiinaa waliin ta'uun karoora sossochii hordooffii daawwannawaan gochu. • Guddina Sagantaa waligalaa kan agarsiisuu laalchisee kurmaanaan koree olaanaatiif ni kenna . • Miseensota garee hojii teekniikaa waliin tahuun sagantaan sadarkaa irra jiruu ilaaluu fi gamaagamu

1.4 dura taa'aa , barreessaa fi miseensoonni tokkoon tokkoon isaanii ittii gaafatamummaa qaban

Walittii hidhamsiinsa waltajjii	Itti gaafatamtoonni Waajjiraaleen seektara aanicha kanattii aansee tarreefaman ,jechun :- bulchaa aanaa w/ra fayyaa ,w/ra bishaanii, w/ra bar noota , w/ra mallaqaa fi walta'iinsa dinagdee (faayinaansii) dha	Kanattii ansee ogeeyyin (expartoonnii) waajjiraalee aanicha keessattii argaman jechun:- seektaroota fayyaa ,bishaan ,barnoota ,mallaqaa fi walta'iinsa dinagdee ,waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan akkasumaas deegartoota aanichaa.
Gahee bulchaa	<p>Bulchaa aanaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koree olaanaa gaggeesuuf gahee qaba • Waltajjii koree olaanaa ni gaggeessa • Waltajjii jalqaba garee hojii teekniikaa gaggeefamuu irrattii deegarsa godha . • Waltajjiwwan walfakkaatan waliin haalli addaa yoo uumamee ykn waliittii dhufeenyii yoo jiraatee koree olaanaa bakka bu'ee hirmaata 	<p>Itti gaafatamaa w/ra fayyaa aanichaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gahee garee hojii teekniikaa gaggeesu qaba • Waltajjii garee hojii teekniikaa ni gaggeessa • Waltajjiwwan walfakkaatan waliin haalli addaa yoo uumamee ykn waliittii dhufeenyii yoo jiraatee koree olaanaa bakka bu'ee hirmaata • Hojjatoota exteenhiinii fayyaa tiin (sadrkaa hawwaasaaatti) sochiiwwan waajjiraalee seektara aanichaattin raawwaatamaa jiran (WASH FI NTD)ji'atti gabaasa ni qopheessa • Gabaasa kurmaanaa qopheesudhaa n koree olaanaa fi w/ra fayyaa godiinaaf ni kenna
Gahee seektaroota	<ul style="list-style-type: none"> • Sagantaalee waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha keessattii gaggeefamaa jiran bifa idiilaa'een karoorsuu ,raawwachuun ,hordoofun ,akkasumas gamaagama gochuu irrattii ni hirmaatu • Sagantaalee waashii fi dhukuuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha keessattii gaggeefaman carraaqqiin deegartootaa akka wal simatuu haala mijeessa • Hordooffi fi gamaagama waliini gochuudhaan qorannoowwan gochaa fi sagantaalee muxannoo wal jijjiru gochuudhaan akka waliin qindaa'an deegarsa gochu . • Qaawwan ykn rakkoolee waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan addaan baasuuf Qabxileen ijoo dursa kennamufii qaban haala yeroo eggateen murtiin akka itti kennamu kenniinsa murtiichaa hogganuu 	<ul style="list-style-type: none"> • Sagantaalee waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha keessattii gaggeefaman karoorsuun ,raawwachun ,hordoofun ,fi gamaagamuun irrattii bifa dhaabbii taheen ni hirmaatuu . • Sagantaaleen waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan fi deegartoota aanicha keessa jiran akka walsimatuu gochuu irrattii haala ni mijeessuu . • Hordooffii fi gamaagama waliin gochudhaan waltajjii koreen olaanaan waliin gochudhaan qorannoowwan gochaa fi sagantaa muxannoo akka wal jijjiiran gochudhaan sagantiichii akka milkaa'uu deegarsa gochu . • Qaawwan ykn rakkoolee waashii fi dhukkuuboota xiyyeefannoo barbaadan addaan baasuuf Qabxileen ijoo dursa kennamufii qaban haala yeroo eggateen murtiin akka itti kennamu kenniinsa murtiichaa hogganuu
Gahee barreessaa	<ul style="list-style-type: none"> • Dhimmotnii sadrkaa yaada marrtii ajandaadhaan qabamanii mariin irrattii akka gaggeefamuu barbaadamu waltajjiin gaggeefamuun dura yoo xiqatee torbaan tokkoo dura miseensotaaf beksiisuu . • Qaboo yaa'ii waltajjiwwan koree olaanaa faayila gochuu. • Gabaasa kurmaanaa garee hojii teekniikaa irraa fudhachuu fi qindeesuun (dookmantii waltajjii waliigala ji'a, guca milkaa'ina seenaa ittin gutamuu fi gabaasa kurmaanaa) • Jalqabarrattii Tokkoon tokkoo miseensii koree olaanaa yoo waltajjii gaggeesuu ,qaboo yaa'ii dabree haala keessa deebitin ilaaluu fi sadrkaa amma irra jiruu sakata'u. • Sochiiwwan yeroo hundaa gabaasa koree olaanaa godhan walittii qabuun bulchiinsa godiinaafi w/ra fayyaa goodinaaf kurmaanaan ergu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dhimmoota garee hojii teekniikaa guyyaa guyyaattii raawwatan hordoofi gochudhaan mariin akka irratti godhamu haala mijjesuu • Dhimmotnii sadrkaa yaada marrtii ajandaadhaan qabamanii mariin irrattii akka gaggeefamuu barbaadamu waltajjiin gaggeefamuun dura yoo xiqatee guyyaa sadi (3) dura miseensotaaf beksiisuu . • Qaboo yaa'ii waltajjiwwan garee hojii teekniikaa faayila gochuu. • Jalqabarrattii Tokkoon tokkoo miseensii garee hojii teekniikaa yoo waltajjii gaggeesuu ,qaboo yaa'ii dabree haala keessa deebitin ilaaluu fi sadrkaa amma irra jiruu sakata'u. • Faayila waliigala xummura waltajjii ji'aa fi gabaasa mikaa'iina seenaa dabalani qindeesuun koree olaanaa tif kennu

MILTOO E: AJANDAA MARIY YAADAA WALTAJJII JALQABAA GAREEN HOJII TEKNIKAA YOO GAGGEESUU DHIYAATE.

Waltajjichii sa'aattii afur fudhatu akka danda'uu karoorfamu qaba.

Caaseefama waaltajjii yaada ta'ee dhiyyate keessatii dhimmota ibsii irratti godhamee haamatamu tu irra jira

structure should be included:

Lak	Dhimmii	Yeroon inni fudhatu	Dhiheessaan	Yaada
1	Baniinsa waltajjii fi ajandaa dhiheessu	Daqiiqaa 20	Bakka bu'aa bulchiinsa aanaa	Faayyidaa advookeesii
2	Galmootaa fi Sagantaalee hojii garee hojii teekniikaa ibsu	Daqiiqaa 20	Bakka bu'aa bulchiinsa aanaa	
3	Dabaree dabareedhaan deegartoota beeksiisu	Sa'aattii 2	Bakka bu'aa bulchiinsa aanichaa	Deegartoonii barrefama dursanii qopheesaniin
4	Seektaroota waliiratti dhimma qabatan irrattii xinxala gaggeesudhaan akkamiitii akka hikamuu qaban mariyachuu	Sa'aattii 1	Bakka bu'aa bulchiinsa aanichaa	
5	Xummura fi sagantaa gochaa	Daqiiqaa 20	Bakka bu'aa bulchiinsa aanichaa	Bu'uruma uunkaa waltajjiin itti gudunfamu

MILTOO F: ANGOO, ITTI GAAFATAMUMMAA, DHIJBAA UUMU IRRATTII SEEKARTOOTA /DEEGAR-TOOTAA GABATEE ADDAAN BAASEE AGARSIISUU

Yeroo waltajjii jalqabaa garee hojii teekniikaa tii aanee bu’uura tartiibaatiin wal duraa dubaan ibsaman, seektaroonnii/deegartoonni maaliirattii angoo, itti gaafatamummaa, fi dhibbaa uumu akka danda’an agarsiisun barbaachiisaa dha

- Aangoo ,ittii gaafatamummaa ,dhibbaa uumu gidduu garaagarummaa qaban ibsa gochu.
- Hirmaattoota tokkoon tokkoo ttif gabatee armaan gadii ni kennama .sana booda hirmaattonii gareen hojii teekniikaa waliin kaayyoowwan (waltajjiin yoo jalqabamu haala mari’atame ka’aameen) waliin walqabatee haala kam irrattii aangoo fi itti gaafatamummaa ,dhibbaa uumu nan qaba kan jedhu ofii isaatiif ni guta
- Hirmaataan tokkoon tokkoon isaa gabatee erga gutee booda maal irrattii aangoo fi itti gaafatamummaa dhibbaa uumu akka qaban miseensota garee hojii teekniikaatiif ibsii ni godhamaaf ,barreesaan garee hojii teekniikaa yaada miseensoonii kennan hunda gabaabsee barreesu qaba .yaadni xummuraa erga waraqaa irrattii barreefamee booda (chartiidhaan)miseensooni hundii bakka jirannitii ni maxanfama.
- Gochaawwan sochiin irrattii godhamuu hunda erga galmaayee booda seektaroonnii dhimmoonni waliirattii bu’an yoo jiiraatan immoo haala adda taheen kophaadhaan akkuma seektaraa qofa dhimma ilaalatu addaan baasuun kaayun barbaachiisaa dha ,wantoonnii waliirattii tulaman yoo jiiraatan walittii bu’iinsa aangoo fi itti gaafatamummaan kiyya gara jadhoo galchuu danda’a .kanaafu kana hanbisuuf dhimmoota irrattii iftoominaan mariyachuuf seektaroonni wal deegarsa bu’aa fiduu qabaatanii haala kamiin hojjachuu akka danda’an kaa’uu qabu .kana bira dabrees erga walii galan booda waliiti bu’iinsa uumamu danda’an akkamittii akka hikamu danda’uu kaa’uun baarbaachiisaa dha .

Maqaa seektaraa fi itti gaafatamummaa hojii _____ (w/ra bishaanii w/ra barnoota w/ra fayyaa w/ra mallaqaa fi walta’iinsa dinagdee) Qaamoolee deegartootaa (kan seektara mootummaa hin taane): _____

Aangoo qaban	Itti gaafatamummaa qaban	Dhibbaa uumu

**MILTOO G: SEEKTAROONNII WALITTII HIDHAMIINSA QABAACHUU ISAANII GABATEE
ADDAAN BAASEE AGARSIISUU**

Gabatee armaan gadii jiru irratti hunda'uun seektaroota gidduu waliiti dhufeenya waliinii agarsiisuuf gabatee kana fayyadamuun sababnii barbaachiiseef seektaroota gidduu barbaachii-summaa waldeegaruu akkasumaas waldeegaranii hojjachuun isaanii bu'aa argamsiisu irrattii foyya'aa akka tahu gochuu.

Seektara	Fayyaa	Bishaan	Barnoota
Fayyaa		<ul style="list-style-type: none"> Dhukkuuba hir'iisuu fi kan hunda galeesa ta'ee fayyaa hawwaasa foyyee qabuu fiduuf gahee olaanaa qaba Galteewwan safaruu manna bu'aawwan galteen fidee gara safaruttii ceessisa dhibbaa uumamees akka ol guddatuu taasiissa 	<ul style="list-style-type: none"> Haala nageenya fayaa baratoota akka egamuu deegarsa godha Hojii rakkoo hiktuu baratoota irratti xiyyeefatee akka uumama n gargaara Baratoonii qoricha argatanii akka yaalamman taasiisa Gorsa ,deegarsa oguummaa fi leenjii
Bishaan	<ul style="list-style-type: none"> Iddoon bu'uraaleen misoomaa tamsa'iina dhukkubaa kan bu'uurra godhatan akka ta'u dhibbaa qaba Dursa feedhii hawwasa waliin karaa wal simateen wantoota dursa ka Enamuu qabuf dursa akka kennamu dhibba godha 	-	<ul style="list-style-type: none"> Mana barumsaa keessatti bu'uuraalee misoomaa ijaru (kussaa bishaanii) Bu'uraaleen misoomaa manii barumsa dursa kennaf akka ijaaraman gochiisuusuu Haaraomsaa fi hojii suphaa fulduraa
Barnoota	<ul style="list-style-type: none"> Hawwaasa irrattii dhibbaa uumuufi barumsa kennuf waltajjii barbaachiisu dha Dula raabsaa qorrichaaf waltajjii mijataa dha Bal'iinnii dhukkubichaa hanga eessaa Akaka ta'ee hubachuuf ragaa sassaabu Dhaabbilee mitii mootummaa itti fayyadama qabeenyaa ramadaman dhaabbilee barnootaatiif 	<ul style="list-style-type: none"> tajaajjila ijaarsaatiif waltajjii mijataa uumuu Busii mallaqaa haaraomsaa fi suphaaf ta'uu baajata sirna barnootaati irraa fayyadamuu waltajjii mijataa uumu 	

MILTOO H: UNKAA XUMMURA WALTAJJII GAREEN HOJII TEEKNIKAA ITTIN GUTUU

Guyyaa waltajii gaggeesuuf karoorfamee : _____

Guyyaa waltajii gaggeesuuf karoorfamee : _____

Hirmaattoota afferaman

Hirmaattoota waltajjii irrattii hin hirmaannee

Ajandaawwan ijoo waltajjii irrattii mariin irratti gaggeefamee:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Waltajjii dabree irrattii wantoonii sochiin akka irratti godhamuuf jadhaman irrattii haala isaan irra gahan unkaa hordoofnuu :

Hojiin	Guyyaa hojiin itti raawwatamuu qabu	Seektara itti gaafat-amummaan kennameef	Degartoota hojiicha waliin waliiti dhufeenya qaban	Sadarkaa haali hojii irra gahee	Hojiin sadarkaa yaadamee bira sababnii gahuu dadha-been	Gochaawwan fuduratii raawwatamuu qabu .

Sochiwwan ijoo seektara barnootaatiin raawwataman:

1. _____
2. _____
3. _____

Gufuwwan ijoo mudatan: _____

Milkaa'inoota ijoo argaman: _____

Sochiwwan ijoo seektara fayyaatiin raawwataman:

1. _____
2. _____
3. _____

Gufuwwan ijoo mudatan: _____

Milkaa'inoota ijoo argaman: _____

Sochiwwan ijoo seektara bishaanitiin raawwataman:

1. _____
2. _____
3. _____

Gufuwwan ijoo mudatan: _____

Milkaa'inoota ijoo argaman: _____

Sochiwwan ijoo deegartoonii biroo raawwatan:

1. _____

2. _____

Dhimmoota ji'a aanuttii raawwataman:

Hojii	Guyyaa xummuramu qabu	Qaama itti gaafatamummaa qabu

Unkaa to'aanno hirmaatoota

Maqaa hirmaataa	Seektara bakka bu'ee dhufe	Mallattoo

Guyyaan xummurii itti qophaa'ee

mallattoo qaama waltajjii gaggeessee

MILTOO I- MARI YAADAA SAFARTULEE KA'UUMSA RAGAA SASSABUUF TAJAAJJILAN

1. Ragaa dhibbaa dhukkuboota

xiyyeefannoo barbaadan fi hanga tamsa'iina dhukkuubichaa iddoo yeroo hunda irrattii argamuu

Gosota Dhukkuuba	Aanaalee yero hunda dhukkubicha dhaab-bidhaan qaban (kanneen shakkamaniis ni dabalata	Tamsa'iinii dhukkubichaa (dhukkuboota turan /haaraa)	Gosaa fi uuwisa hojiilee rakkoo hikan
Diraankuliyaasis (kan Guinea worm)			
Limfaatikiilaariyaasis (Lymphatic filariasis)			Dhukkubicha yaaluu ,walsimssiisuu ,ilbisoota dhukkuba daddabarsan to'achuu
Onkosiirkiyaasis (River blindness)			ilbisoota dhukkuba daddabarsan to'achuu, walsimssiisuu, qaama mid-dhame yaaluu ,
Sheestoomiyaasis			[*waashii(WASH),to'annoo raammo (snail control]
Raammolee maxxantu mar'imaanni sababa biyyeettin daddarban (Soil-transmitted helminthiasis)			Waashii [*WASH]
Ija jaamaa (Trachoma)			[Baqaqsanii yaaluu [*Surgery, WASH]

2. bu'uraa Misoomaalee WASHii fi itti fayyadama isaa

2.1 dhaqabummaa bishaanii fi itti fayyadama mana fincaanii sadarkaa hawwaasaa

a. Manneen fincaanii

- Gahee (proportion) abbooti warraa ykn maatii manneen ficaanii gosa kamiiyuu fayyadaamani (lakk abbooti warraa manneen fincaani foyya'an ykn hin foyyofnee qaban *100/baayyina mannen fincaani waliigalaa)
- Gahee (proportion) abbooti warraa haala gaarii mana fincaanitii udaanani (lakk. abbooti warraa haala gaarii mana fincaanitii udaanani *100/baayyina manneen fincaanni naannawa sana (catchment area)
- Gahee (proportion) gandota udaan irraa bilisa jadamani (lakk. gandota udaan irraa bilisa jadamani

b. Dhaqabummaa bishaanii

- Haguuggii bishaanii dhugaatii aanicha keessa jiru
- Lakk abbaa warraa bishaan dhugaatii of eggannoon waraaban ,kaayannifii fayyadaman
- Lakk abbaa warra bishaan wal'aanamee meeshaa qulqulludhaan kaayan
- Lakk abbooti warraa mala waldhaanas bishaan i filatamoo fi sirrii tahe

2.2 haala dhaabbileen waashii irra jiran

a. dhaabbilee fayyaa

- Lakk waligalaa kella fayyaa -----
- baayyina lakk keellaa fayyaa bishaan dhugaatti qaban ----
- Lakk keellaawwan fayyaa mannen fincaani tajaajilamtootaaf ta'uu qaban -----
- lakk keellaa fayyaa mana ficaani foyya'aa qaban
- Lakk keellaa fayyaa bakka balfa itti guban qaban ----
- Lakk keellaa fayyaa obbaattii itti maqsan qaban
- Keellaawwan fayyaa boolla balfa goggaa ittiin kusaniifi maqsan -----

b. manneen barnootaa

- Baayyina lakk mana barnootaa ----
- Baayyina lakk mannen barnootaa bishaan dhugaatti qulquullu qaban -----
- Manneen barnootaa mana fincaanii baratootaaf ta'uu qaban ----
- Lakk manneen barnootaa mana fincaanii bartootaaf ta'an --
- Lakk manneen barnootaa mana fincaanii barsiisootaa qaban -----
- Manneen barnootaa boolla balfa ittiin kusaniifi maqsan qaban -----
- Lakk . manneen barnootaa minii midiyaa qaban -----
- Lakk . Manneen barnootaa gumii fayyaa qabani fi waashii hojii irra jiru ----

3. mala waashii (WASH) fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTD) ittin mijesan

- Waltajjii sadarkaa aanaatii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan/gareen hojii teekniikaa kam faat idileedhaan argaman ?
- Waltajjii sadarkaa aanaa waashii(WASH)/gareen hojii teekniikaa dhaabbidhaan ni argamuu?
- Deegartooii waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan waltajjii waliinii irrati ni argamu?

4. duub seenaa hawwaasaa (background)

- Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan waliin walqabatee sochiin jijjirama hawwaasaa/amalaa jiraa?sosochiin yoo jiraate ,mallii itti gaggeefamuu , namoonii sochiin irrattii xiyyeefate ,hangam haala dhaabbii taheen gaggeefamaa akka jiru,fi sochii enyuu akka gaggeessaa jiru haa ibsamu.
- Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan ilaalchiisee hubannoon hawwaassa keessa jiruu maal faa dha?(kan adda tahan riifar gochuun ni barbaachiisa)
- egumsa qulqullina naannoo fi dhunfaa irrattii gochoota gaarii fiduuf gufuwwan hawwaasa keessa jiran kam faa dha
- namoonii yaalii sirrii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan akka argatan ykn wantoota barbaachiisaa ta'ee akka godhan amantaaleen isaan dhorku kam faa dha ?
- hawwaasnii egumsa qulqullina dhunfaa fi naannoo gaarii tahee fiduuf akka hin danda'amnee wantoota gufu tahan akkasuumaas namoonii carraa dhukkuba xiyyeefannoo barbaadanin qabamu/walaa'ansa sirrii hin tahiin akka godhan /taasiisan kam faa dha ?
- gochoota gaarii egumsa qulqullina dhunfaa fi naannoo raawwachuf wantoota hawwaasa keessattii gufu tahan amantaalee kam faa dha?

5. hordoofii waliini, daataa sassaabu, dokmanteeshiinii, gabaasa gochu.

- Sdarkaa hawwaasaa fi mannen barnootaati kan waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan daataan /ragaan sassaabamu gara aanaatti gabaasa gochuuf seerrii diriiree jiraa? yoo jiraate mala akkaaku raggaaawwani, qaama itti gaafatamummaa qabanifi haangam dhaabidhaan raawwatamaa akka jiruu haa ibasamu .
- Ragaawwan sassaabamanifi gara aanaatii seerrii gabbsa itti godhamu yoo jiraate Wantii armaan olittitii ibsamee gabaasa sadrkaa aanaa xinxaludhaan faayidaara ni olcha .
- Seektarooni aanicha keessattii argaman waashii fi dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan sochiiwwan gaggeefaman kammiyyuu sadarkaa hawwaasattii gad bussudhaan deegrsaa fi hordoofiin walinii qabaa? Yoo jiraate cheekliitii hordoofiittin haa ibsamu

Sochiiwwan qindomiinaan hojjachuuf barbaachiisan ragaa ka'uumsaaf tajaajiluu sadarkaa yaadaatti erman mala xummura daataan ittin sassaabamu

*ragaan kun kan fudhatamee gilobaal WASH fi NTD qajeeltoo hojii tti weebasaayitti (<http://www.who.int/wash-health-toolkit>)

Akkaaku ragaawwan ka'uumsaaf barbaachiisan	Mala walittii ittin qabamu
Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTDs)	
Tamsa'iina dhukkuba /infeekshiinii	Agarsiistuu dookmantii qoronnoo (Survey/)karaa idileettin sassaaban (sadarkaa hawwaasaa fi mana barumsaattii)
Bal'iina fi sadarkaa infeekshiinii	Agarsiistuu dookmantii qoronnoo (Survey/)karaa idileettin sassaaban (sadarkaa hawwaasaa fi mana barumsaattii)
Koo indimiisiiyity(co-endemicity)dhukkuba tokkoo ol	Agarsiistuu dookmantii qoronnoo (Survey/)karaa idileettin sassaaban (sadarkaa hawwaasaa fi mana barumsaattii)
WAASHII (WASH)	
Safartulee agarsiistuu waashii sadarkaa manneen barnootaatii jiran(fkn ..manneen barnoota mana fincaani foyya'an parsanti-idhaan)	Agarsiistuu xinxala qorannoo (manneen barnootaa /sadarkaa hawwaasaattii)w/ra barnoota sadarkaa aanaa , hangaa fi tamsa'iina dhukkubichaa bekuuf mannen barnoota filataman keessattii qorannoon yeroo gaggeefamu sassaabuun ni danda'aamaa
Safartuulee agarsiistuu dhaabbilee fayyaa bu'uura godhateen (fkn manneen fincaani dhaabbilee fayyaa gahaa qaban % dhaan . dhaabbilee fayyaa dhiheessii fi bishaan qulqulluu foyyaa'aa qaban % dhaan	Agarsiistuu dokmantii Sirna xinxala hordoofii waashii aanaa(keenninsii tajaajjila kennu;gamaagama qophaa'uummaa jiraachuun tajaajjilaa ;gamaagama keenninsii tajaajjila raawwii) HMIS (sirna hoggansa raga fayyaa)
abboottiin warraa Mana fincaanii foyya'aa fi haala qulqulluu taheen qabaman.	Agarsiistuu dokmantii Sirna xinxala hordoofii waashii aanaa
Hawwaasa keessattii haaggugiin Mana fincaanii foyya'aa fi of eggannoon qabaman	Sirna xinxala hordoofii waashii aanaa
Abboottii warraa bishaan haala qulqullina qabuun qabamee fi foyya'aa kan qaban	Agarsiistuu dokmantii Sirna xinxala hordoofii waashii aanaa
Abboottii warraa iddoo haarka itti dhiqatan bishaanii fi saamu-naa qaban	Agarsiistuu dokmantii Sirna xinxala hordoofii waashii aanaa
Gochoota eguumsa qulqullina dhunfaa fi naannoo	District WASH monitoring system/ survey/document review/

MILTOO J - UUNKAA HUMNA DHAABBILEE DEEGARTOOTA ADDAAN BAASEE ITTIN GAMAAG-AMU FI KAA'UU

Dhaabbilee deegartoota erga addaan bahanii bekaman booda gabatee keessattii tokkoon tokkoon hojii dirree deegartootaa akkasumaas ragaa bu'uuraa , piroojeektoota adeemsiisaa jiran dabalatee dokmant gochuudhaaf fayyadamuu qaba ner, as well as unique specialty interventions which might exist in the woreda.

Baayy-inaa fi tamsa'ina dhukkuboota xiyyeeffannoo barbaadan addaan bahanii bekaman %	Dhukkuboota xiyyeeffannoo barbaadan ,sadarkaa indimiisittii .olaanaa gidduu galees-sattii gad anaattii Yeroo hunda indimiisittii jira	Maqaa dhaabbilee deegartootaa fi hojii irrattii boobba'an			Akkaakuu dhaabbilee deegartootaa (sadarkaa addunyaa fi biyyoleessaattii	Akkaakun piroojeektii haa ibsamuu	Yeroo piroojeektii ittii raawwatamuu	Karoora kurmaanaa fi bu'		Qaawwan adda bahanii bekaman
		Dhukkuboota xiyyeeffannoo barbaadan (dhukkuboota kamtuu xiyyeeffannoon itti godhamuu qaba haa ibsamuu	Waashiin Siirnaa haa ibsamuu Bu'uura misoomaa Hawwaasa kan bu'uura godhatee Mana barumsa kan bu'uura godhatee Haala balfa itti maqsan	Waashii fi dhukkuboota xiyyeeffannoo barbaadan waliin wal qabatee (kan tahuu hin qabnee haa ibsamuu haa la argeettii fi barreef-amaan kan qophaa'an maateeriyaalii hawwasa ittin barsisan Duula hubannoo qabsiisuu				Sochiiwwan ijoo karo-orfaman	Bu'aawwan kurmaanaan argaman	

Furtuu (Key/Assumptions)

Xinxallii erga gaggeefamee booda dursa kennamee fayyadamuu akka danda'aamuuf jecha dhibbaa dhukkuboota sadarkaa aanaaleen qaban ibsuuf gabatee armaan gadii kennameefi jira .dhibbaan dhukkuboota olaannoo qaban kan hikaman tiraakomaa%5 STH %20 SCH%10 , Onkooseerikiyaasis /limfaatiikifilaaris immoo akka raawwatamuu ykn kan hin raawwatamnee.

Dhukkuboota	Haala indamiikiii
Trachoma	Tamsa'ina dhukkuba gad aanaa (TF ≥5 And <10%)
	Tamsa'iina dhukkuba g/galeesa (TF ≥10 And <30%)
	Tamsa'ina dhukkuba olaanaa (TF ≥ 30)
SCH	Tamsa'ina g/galeesa (≥10 And <50%)
	Tamsa'ina dhukkuba olaanaa (≥50%)
Intestinal Parasites	Tamsa'ina dhukkuba g/ggaleesa (≥20 And <50%)
	Tamsa'ina tamsa'iina olaanaa (≥50%)
LF	Indamiik (Endemic)
Onchocerciasis	Indamiik (Endemic)

MILTOO K- WALIGALAA FI XINXALA RAGA KA'UUMSAA SASSABAMANII

1. Raga ijoo argaman katabuu

Ragaalee sassaabamani	seektarootaa fi deegartoota	iddolee qaawii itti argame		
		Mannen baruumsaa	dhaabbilee fayya keesumatu Keellaa fayya	hawaasa
Fayyaa				
Barnoota				
Bishaan				
Deeggartooa (Maqaa)				
1-----				
2-----				
3-----				
4-----				

2. Qabxiilee WASH fi Dhukuubota xiyyeffanno barbaadanii hala BEST dhaan xinxaluu

DAANDII XIYYEFANNOO	KEY PROBLEM/CHALLENGE TO ADDRESS RAKKOOLEE IJJO	GOSOOTA RAKKOLEE		GOOCHOTA KAROORFAMAN
		WASH	DHUKUUBOTA XIYYEFANNO BARBAADANII	
		Amala (Behavior)		
Naanno (Environment)				
Hawaasa qabachuu (Social inclusion)				
Yaaluu fi kuunuunsuu (Treatment and care)				

3. Expanding woreda situational analysis using the PEST model

POLITICAL FACTORS		ECONOMIC FACTORS	OPERATIONAL CONCLUSIONS AND ACTIONS RESULTING FROM THE PEST ANALYSIS
SOCIAL FACTORS		ENVIRONMENTAL FACTORS	OPERATIONAL CONCLUSIONS AND ACTIONS RESULTING FROM THE PEST ANALYSIS

4. Summarizing woreda situational analysis using the SWOT model

STRENGTHS		WEAKNESSES	OPERATIONAL CONCLUSIONS AND ACTIONS RESULTING FROM THE PEST ANALYSIS
OPPORTUNITIES		THREATS	OPERATIONAL CONCLUSIONS AND ACTIONS RESULTING FROM THE PEST ANALYSIS

TARREE MEESHAALAA XINXALA ITTIIN IBSAN: DANGAA HOJII BESTII (BEST FRAMEWORK)

Daangaan hojiin beestii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan hojiillee rakkoo hiktuu xinxaluu fi karoorsuuf meeshaalee yoo than hojiileen rakkoo hiktuu barbaadaman haala dhimmoota seerummaa qabanin ajajuudhaan ta'a

Gareen hojii teekniikaa matadurewwan ijoo walitii firoman hunda waliin rakkolee jiran addaan baasudhaan rakkooleef furmaata ni kennu.

MOODEELA PESTII (PEST MODEL)

Peest modeeliin fakkii xinxala uumuf deegarsa godha kuiis kan ta'uu ragaa sassaabamee irrattii maakiroo inshaayromantaal keessatii wantoota dhiibbaa uuman abalataan galachuu dha .tokkoon tokkoon seektaraaa kutaawwan armaan gadii akka ofittii hubatee fayyadamuu qaba.

To'annoo dhoorkii fi siyyaasa (political and regulatory) fkn akka murtii qofa raawwachuun dirqama ta'a seektarii dursa kenne wantoota socchosan qofa irratti socho'uun seektar irrattii enyuu qodamuu daanda'aa kan jadhan irrattii dhiibbaa caaseefama maanaajimantii kan uumuu ta'aa.

Haala mmijataa fi rakkoolllee dinagdee Economic W/ra seektaraa tokkoon tokkoon keessattii baajatoonii ramadaman wantoota ramadamanii qofa jdhamanii madaman .xaarii bajaataa ykn qindoomiinaa milkeesuuf akkuma barbaachisummaa issaatii gara biraa naanneesuun ni dandaa'aamaa .seektarii hundii ragaa kanarrattii qaban erga kennee booda .w/ra mallaqaa fi waltiinsa dinagdee aaniichaa ragaa qindeesudhaan haala mijataa waligalaa faayyinaansii irra jiru irrattii hubannoon akka jiiraatuu gochuuf gama bakka bu'aa waajjiiraatiin ragaan dhiyaachuu qaba.

Haala haawwasuummaa hawwaasa keessa jiruu (social):- fkn sochiin hojii fayyaa yeroo jalqabamuu sochiin haawwasanii agarsiisuu haamam tajaajiloota bishaanii fi qulqulinnaaf hojiiwwan ijaarsaa olan, hirmaanaa hawwasanii suphaa fi haroomsa godhuu hangamii? Hawwaasa fi manneen barnoota gidduu waliitii hidhamiinsii jiruu hangam jabaa dha .?hawwaasa keessatii dudhaawwan ijoo fi gochoonii barmaatiilee maal faa dha ?jijjiiramnii qabatamaa akka hin dhufnee wantootnii gufuu ta'uu danda'an maal faa dha ? kaka'uumsii hawwaasaa baayyee gaarii kan ta'uu yoo maal godhamee dha?

Haala teeknooloojjiittin :- fkn adeemsoonii yeroo ammaa jiran ,meeshaaleen ,mariin waltajjii adeemsa qindoomiinaa gama guddisuuttiin wantoonii faayyidaara olan (seektaroota hunda iddoo tokkoottii walliti qabun)

MOODEELA SWOTII (SWOT MODEL) CIMINA, DADHABINA, CARRAA, SODAA:

Piroojeektiwwan moodeella swootii qabeenyaa fi wantoonii deegarsa barbaadan akkasuumaaas immoo rakkoo ttahanii wantoonii gufachiisuu danda'an addaan baasanii bekudhaaf ta'a. rakkoo fi gufuwwan egaman dursa bekuu dhabu, qabeenya waliittii qabuufi sodaaa jiruu hir'isuuf dudhaa dandeesiisuu qaba.

Modeela siwootii fayyadamudhaan hojini xinxala ragaa karaa armaan gadiittiin ta'a

Cimina:- ciminoota akkaaku lamaa adda basuun barbaachiisaa dha:

A. Qabeenya fi cimina (humna) aanicha keessatti argamuu (fkn: gaggeessaa garee misooma fayyaa cimaa kakka'uumsa qabu, sochii dhaabbilee miiti motuummaa cimaa fi kutannoo qaban)

B. qabeenyaa fi cimina qindoomina hojii seektaroota garagaraatiin argaman .(kun kan agarsiisuu seektaronii deegarsa waliinii uumuu isaniittiin kan ka'ee bu'aa gaarii argamanii dha)

Dadhabbina (Weaknesses):- dadhabiina akkaaku 2 addaan baasuun barbaachiisaa dha

Dadhabiina duraanuu aanicha keessa jiran (fkn: dadhabina namoota ramaddii hojii ijoo qabatan ,hanqiina baajataa ,bu'uuraalee misoomaa gahaa hin taane jiraachu)

Waajiraalee seektaraa qindoomiinaan waliin hojjatan waliin wal qabatee dadhabiina jiruu (fkn: galma waliinii qabaachuu dhabu ,baasii baajataa dhaabataa ta'ee jiraachuu dhabuura walitii bu'iinsii feedhii jiraachuu)

Carraa haala mijataa (Opportunities)- haaala mijataa akkaakuu 2 addaan baasuu danda'uu qabu
 Haala mijataa aanicha keessa jiruu (fkn: hawwaasa keessatii jijjirama amalaa fiduuf sochiwwan dudhaa fi barmaatilee hawwasanii busii mallaqaattiin waal gargaaran)
 Waajiraaleen seektara hojii qindoominaa waan waliin hojjataaniif haalii mijataan uumame (fkn:-seektaroota gidduu walittii dhufeenya deegrsa gaarii qabaachuu isaanii,ramaddii qabeenya ragaa bu'uura godhatee)

Sodaa (Threats) - xinxala soda keessatii yeroo baayyee sodaawwan kan mul'iisan qindoomina hojii seektaroota gidduu irrattii ta'aa (fkn:- seektaronii qindoomina waliinii uumanii kan hojjatan yoo ta'ee fi sababa michuummaa isaanitti i gufuu ta'an,karoorra hojii qindoominaan karoorfaman irrattii deegrasa godiinii kennuu jiraachuu dhabbu .kan caalaa haala baratameen kan egamu adeemsa aadaa fakkaatuun seektaroonii ni hojjatan jadhameetii.

5. Agarsiistuu xinxala (Implication analysis)

1. hojiiwwan seektaroonii hojjatan keessaa hojiin ijoon walirrattii bu'aan kan seektara biraa waliin walfakkaatan isaan ijoon maal faa dha?

2. Seektara biraatiin kan hikamuu danda'an hojii seektara tokkoo keessattii qaawwan ifa ta'an kam faa dha ?

3. Deegarsaa fi Qindoominaa uummuf haala mijataawwan addaan bahanii beekamuu qaban kam faa dha?

4.Hojiiwwan rakkoo hiktuu amma jiran keessaa gaheen seektara biraatiin gumaacha godhuu danda'an kam faa dha?

5.Qaawwan addaan bahanii bekaman gutuudhaaf: kan hanga ammaa jiraniin ala hojii rakkoo hiktuu haaraa keessatti kam faa tuu barbaachiisan?_____

6. Hojii

MILTOO L -DHAABBIILEE SADARKAA AANAA JIRAN

Gabateen kun tarree dhaabbiilee sadarkaa aanaatii argamuu danda’an qabata .haala qabata-maa aanicha keessatii yoo xinxalamuu (situation analysis) dhaabbileewwan kanneen tilmaama keessa galchuu qaba.

DHAABBIILEE SADARKAA AANAATTII ARGAMAN			
* TARREEN DHAABBIILEE KANAA WAAN HUNDA DUGUGEE KAN QABATEE MITI .DHAABBIILEEN TARREEFAMAN KUN AKKAAKU FI GAHEEN ISAAN TAPHATAN AKKUMA NAANNOO GARAAGARUMMAA QABAACHUU DANDA’AA.			
MANNNEEN BARNNOTAATII	BUFATAALEE FAYYAA FI KEELLAA FAYYAA	DHAABBIILEE AMANTAA	IDDOOWWAN DALDALAA
Iddoo hojiiin rakkoo hiktuu itti hojjatamuu Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu Sochii hawwaasaa	Hojii rakkoo hiktuu hojjatamuu Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu Yaaliin dhukkubichaa	Ragaa tamsaasuu Iddowwan waltajjii hawwaasaa Sochii hawwaasaa	Hojiiin rakkoo hiktuu waashiin hojjataman Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu
Bufataalee poolisii	Wirtuulee leenjii	Warshaawwan	Hojii daldalaa kannen biroo naannotii argaman
Ragaa tamsaasuu	Ragaa sassaabuu Ragaa sassaabuu Sochii hawwaasaa	Iddoo hojii rakkoo hiktuu itti hojjatamuu Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu	Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu Sochii hawwaasaa
Waliittii hidhamiinsa dabalata hawwaasaa			
Hojjatoota eksteenshiinii fayyaa	garee /raayyaa misooma dubartootaa	Hojjatoota eksteenshiinii fayyaa	Garee /raayyaa misooma dubartootaa
Ragaa sassaabuuf Ragaa tamsaasuu Hojii rakkoo hiktuu gaggeesuu	Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu Hojii rakkoo hiktuu gaggeesuu Sochii hawwaasaa	Ragaa sassaabuu Ragaa sassaabuu Hojii rakkoo hiktuu gaggeesuu	Ragaa sassaabuu Ragaa tamsaasuu Hojii rakkoo hiktuu gaggeesuu Sochii hawwaasaa

MILTOO M: QAAMOOLEE DHIMMAMTOOTAA FI ITTI GAAFATAMUMMAA N ISAANI SADARKAA YAADA MARIITII DHIYAATEE

Gabateen itti aanee jiruu sochiwwan waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan waliin qindomina uumudhaan hojii ni jalqabuu jadhamee seektaroonii egaman /dhaabbiilee deegarsaa ni agarsiisa .

Sektaroonii hundumtuu hojii bobaa’an irrattii muxannoo fi dhibbaa qaban fayyadamuun deegarsa hojii irrattii kan galamuu yoo tahee maal maal irrattii akka qodamuu danda’an beekuuf tarree caqafamee akka galteetii fayyadamun ni danda’amaa

Gabateen kun caasseefama seektarootaa fi deegartoota aanicha keessa jiran cimminaa fi haala mijataa wwan irrattii ragaa sassaabuu fi addaan baasuuf ni gargaara ,san booda karoora hojii bahuu keessattii galchuun nidanda’amaa.

Qaamoolee dhimmamtoota

Sadarkaa

Ittii gaafatamummaa eggaman

w/ra egumsa fayyaa aanaa (kan magaalaa fi baadiyaa)	motuummaa	Tamsa’iina dhuukkuba hawwaasa aanicha keessatii argaman bu’uuraalee misoomaa waashii akka-sumaas gocha qulquullina dhunfaa fi naannoo addaan baasuun maapii irrattii qubsiisuun karoora waashii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha keessa akka hamatamuu taasiisuu sochiin waashii fi dhukuuboota xiyyeefannoo barbaadan haala mijeesuuf waltajjii seeraan gaggeesuuf gahee gaggeesummaa fudhata.
Bulchaa aanaa	Motuummaa	Waltajjii koree olaanaa ni gaggeessaa ,waltajjiwwan sadeen jalqabaa gareen hojii teekniikaa gaggeessu deeggaruudhaan ni gaggeessa .miseensota koree olaanaa fi garee hojii teekniikaa mogaasuun xalayaa mudamaa ni barreessa ,waltajjii qaamoolee lamaaniifi waltajjiwwan jalqaba koree olaanaa yoom fi akkamiti akka gaggeefamuu ni murteessa Waa’ee barbaachiisummaa waltajjii waliinii ,qindoomini seektaroota gidduu deegarsa uumanii yoo hojjatan faayyidaan ijoon argamsiisuu ilaalchiisee yaada marii beeksiiisuun ni kennama Sanada Qajeelfam raawwii hojii :-qopheesuun waltajjii jalqabaa garee hojii teekniikaa fi koree olaanaa irrattii ni dhiheessa

Qaamoolee dhimmam-toota

Sadarkaa

Ittii gaafatamummaa eggaman

w/ra mallaqaa fi wal-ta'iinsa dinagdee	Motuummaa	Karoorra hojii bocamaniif qajeeltoo ittin raawwatan if tahan baajataa fi qabeenya ni hooggana, qajeeltoon michuummaa fi deegarsa waliinii akkuma eggameetti tahee seektaroonii qabeenya isaanii seeraan akka fayyadaman deegarsa godha .seektaroota gidduu qindoomiinii jiraachuu isaa ni mirkanneessa ,gochattii yoo seenan qabeenya karaa waliin fayyadaman akkasuumaas sababa deegarsa dhabuutiin waan hubatan mala ta'oonnotiin /siistama ni uuma . Gabaasa baajata kurmmaa na ni fudhata ,ni qoopheessa san booda garee hojii teekniikaa fi koree olaanaaf ni dhiheessa ,dabalataaniis fayyadama karoorraa fi karoorra ittii aanu ni dhiheessa Qajeeltoo qindoomina, Michuummaa fi wal deegarsa seektaroota gidduu jiruu hordoofun karoorra hojii mirkannesuu dhabuu danda'aa (w/ri mallaqaa fi walta'iinsa miisoomaa aanichaa)
w/ra barnoota aan-ichaa (kan magaalaa fi baadiyaa)	Motuummaa	Dhukkuboota xiyyefannoo barbaadan waliin walqabatee safartuuleen agarsiistuu of keessattii ni haamata ,tamsa'iina dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa olaanatii manneen barnootaa keessattii argaman maapii irrattii akkuma sadarkaa isaanii addaan baasuun kaa'uu. Tamsa'iina dhukkubaa , dhukuubootaa xiyyeefannoo barbaadan manneen barnootaa sadarkaa olaanaa keessattii jiranii fi bu'uuraaalee misoomaa waashii haala irra jiran ni gamaagama .sochiwwan gumii waashii fi dhukkuba xiyyefannoo barbaadan manneen barnootaa keessattii haala itti barsiisan galchuu,sadarkaa yaada mariitii meeshaalee fayyadmuuf yaalaman irrattii hordoofii gochuu , waashii fi dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan manneen barnootaa keessa jiran waltajiwan isaanii dookmant gochuu ,gabaasa dhiheesuu
W/ra bishaanii fi albuuda inarjii	Motuummaa	Hojii rakkoo hiktuu haaraa waashii / haawwaasa keessattii maala akka hojjachuu qabu filachuuf hanga/hamma / tamsa'iina dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan hawwaasa keessa jiru ulaagaa fayyadu filatani galchuu ,dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan tamsa'iinii isaanii naannoo olaanaa tahanif yeroo baajanii ramadamuu dursa kennu ,yeroo suphaa fi haroomsii bu'uuraaalee misooma bishaanii gaggeefamuu ekspartii ramaduu . sadarkaa yaada maritti meeshaalee yaalii fayyadamuun sochii waashii fi dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan irrattii hordoofii fi gamaagama gaggeesuu , waltajjii waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha irrattii si'oominaan hirmaachuu ,
Dhaabbilee waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan dhimma fayyaa irrattii hojjatan (dhaabbilee miti motuummaa kan hin taanee)	Mitii motummaa	Hojii to'annoo dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan fi sochiwwan deegarsaa waashii fi xiyyeefannoo barbaadan if baajata gahaa ramadu . dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan salphumatii kan bira hin ga-haamnee tahee tamsa'iinni isaa sadarkaa olaanatii gandoonii qaban iif deegarsa mallaqaa fi teekniikaa kennu ,sadarkaa marii yaadaa ti meeshaalee yaaliif fayyadamnu sochiwwaan waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan irrattii hordoofii gochuu .muxannoo gaggaarii dokmant gochuudhaan , gareen hojii teekniikaa waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kan aanichaa irrattii si'oominaan irrattii hirmaachuu
Dhaabbilee miti motuummaa waashii irrattii hojjatan	Miti motuummaa	Yeroo karoorii bahuu fi baajanii ramadamuu dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan naannoowan sadarkaa olaanaatii tamsa'iina qaban ,dursa xiyyeefannoo kennun ,bu'uuraaalee misoomaa tajaajila bishaanii fi qulqullinnaa ittii kennan akka hordofan fi akka gaggeesan ekspartoota ramaduu ,jijjiiraa fi fayyadama ragaa irrattii murtii murteesuuf dhaabbilee hawwaasa bu'uuraa godhatan waliin dhiheenyaan hojjachuu , gareen hojii teekniikaa dhaabbilee waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan aanicha keessattii jiran irrattii si'oominaan hirmaachuu.
Koree waashii (WaSHCO)	Hawwaasa	Tamsa'iina Dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan fi haala bu'uuraaalee misoomaa waashii ilaluu fi hordoofii gaggeesu.bifa dhaabbii taheen hawwaasa waliin marii gochuu san booda dhimma haawwasanii kaasan gaggeesitoota aanichaaf dabarsuu .taateewwanii fi qoophiwwan adda addaatti fayyadamuun waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan irrattii jijjiirama amalaa fiduu kan danda'an ergaawwanii fi ragaawwan barumsa ta'u danda'an tamsaasuu akkasumaas sochii hubannoo qabsiisuu raawwachuu,bu'uuraaaleen misoomaa waashii fi fala furmaata hawwaasa bu'uuraa godhatee gaggeesudhaan sochii qabeenya waliiti qabu uumu .wal jijjiiraa ragaa fi kanneen hawwaasa bu'uuraa godhatanii gaggeesaa jijjiirama jechuun kan akka hojjatoota eksteenshiinnii fayyaa ,gummiwwan manneen barnootaa ,raayyaa misooma fayyaa ,gaggeesitota amantaa,wajjiin waliti dhiyaatanii hojjachuu, (dhiheenyaan hojjachuu.) dhukkubooni essati akka argaman maapii irratti yeroo addaan bahuu /yeroo ragaan sassaabamu akkasumas gabaasa ykn dokimantii yeroo godhamuu hirmaannaa gochuu ,sochiwwan sadarkaa gandaa godhaman irrattii si'oominaan hirmaachuu.
Hojjatoota eksteenshiinii fayyaa /raayyaa misooma fayyaa /tola oltoota	Motuummaa	Karaa dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan to'atamaniifi waa'ee iddoo tajaajila bishaaniifi qulqullina kennan ilaalchiisee hawwaasa waliin marii gaggeesuu ,sochii hubannoo qabsiisuu miseensa hawwaasaatiif kennu ,bifa dhaabbii taheen daataa sassaabuu ,dokmantii gochu ,gabaasa gochu ,koree haala mijeessaa waashii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan karaa ittii hirmaachisu danda'amuun ,rakkolee jiran jadhamaani yaadamanifi dudhaawwan /qabeenya hawwaasni qabu ilaalchiisee qajeelfama kennu ,ragaa wal jijjiiruufi hojiilee rakkoo hiktuu hawwaasa bu'uuraa yeroo godhatu haala murtii kenamuu irrattii (koree bishaanii fi qulqullinnaa)waldaalee hawwaasa bu'uuraa godhatan waliin ,gaggeesitoota gandaa waliin fi qaamolee dhibbaa uuman waliin walittii dhihaatanii hojjachuu.
Dhaabbilee Hawaasuuma ti hundaa'an (Iddirii fi iquubii), Hoogganaan hawaasaa (garee amantaa dubartootaa, barattoota yuunivariistii, garee qeerroo)	Hawaasaa (Community)	Sochii hubannoo qabsiisuu ,hojii daataa mariiwwan hawwaasaa sassaabuu , hojii sossosochii qabeenya sassaabuu kan hawwaasa bu'uuraa godhatee fi ragaa tamsaasuu irrattii deegaruu .ragaa wal jijjiiruufi sossosochii haawwaasa irratti hojjatoota eksteenshiinii fayyaa ,koree bishaanii fi qulqullinnaa ,gummiwwan manneen barnootaa waliin dhihaatanii hojjachuu .

MILTOO N: GAAFANNOO FI QABXIILEE MARI KAROORA QINDOOMINAA BAASUUF GARGAARAN

Qaawan jiran erga addaan bahee booda wantoota haala mijataa godhamuu qabu barbaaduu jalqabu dha.

1. Gaafilee armaan gadii gaafachuun qaawwan jiran irrattii mariin ittii fufuu isaa mirkannesuu:

- Qaawwan addaan baafnee beekne qabeenya dhaabbilee deegartootaatiin furun ni danda'amaa? sochiilee dhaabbilee deegartoota akka barbaachiisummaa isaanitiin dursa kennudhaan akka haalaa jijjiramuu danda'uu? fkn seektaroonii ykn deegartoonii biroo hojii isaanii keessattii dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan karoora isaanii keessattii akka galfachuu danda'an jajjabeefamu qaba. akka fakkenyaatti, w/ra barnoota aanichaa wal-deegarudhaan sadarkaa manneen barnoota karoora ittii barsiisuuf baasan keessattii akka galchan gochuu. hojiiin hojjatamuu manneen barnoota bu'uura godhachuun /sochiwwan irratti deegrsa hordoofii kennu.
- Qaawwan jiran duchuuf /cufuuf qabeenyawwan barbaachiisan (deegarsa mallaqaa, maateeriyaalii, dabaluuuf jecha dhaabbileen deegrsa waliin tahan hojii beeksiisuu irrattii hojjachuu qabu fkn :-carraaqii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan maqsuuf gaggeessan siyaasaa kutannoodhaan deegarsa akka godhan gaggeesiitoota aanaa, qaamoolee dhimmamtoota kanneen biroo fuldurattii deegarsa ni godhuu jaddhamanii dhaabbile tola oltoota yaadaman waltajjii gaggeefamuu irrattii ergaa waamichaa dhiheessuu

2. Karoora irrattii ykn hojiiwwan rakkoo hiktuu raawwatamaa jiran irratti hojii waliin hojjachuun maal akka fakkaatuu karaa ittii fuffiinsa qabuun marii gochuuf (hanga danda'aameen mariin iddoo murtaa'ee tokkootii, sochii karoora raawwatamuu waliin akka walqabatu gochuuf yaaluu) qindoomina waliniidhaan yoo hojjatamee caalmaattii faayidaa ni fidan pirojaktiiwwan jadhamaan kam faa dha? manneen barnoota muraasa aanicha keessa jiran keessattii mana fincaanii ijaaruuf sagantaan waashii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan karooraan kan qabaatan yoo ta'ee seektaroota waliin mari'achuu qabu. sababnii kan gochuun barbaachiiseef manneen barnoota sadarkaa olaanaatii saaxilaman addaan baasuuf akkasumaas barattootaaf barnoota qulquullina dhunfaa kennuu isaa mirkannesuuf yoo ta'uu kana bira dabrees bu'aa hojiiidhaan argamee akka tahu cimsuufi .

- Qabanya waliinitii yoo hojjataman piroojeektoonii caalmaatii faayidaa fiduu ni danda'an kan jadhama kam faa dha? xinxala hordoofii fi gamaagama gochuuf mala itti raawwatanin qofa gochu. malichii hojii baayyeedhaaf (waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kkf) fayyadamuun kan danda'aamuu yoo tahu seektaroota biroo /dhaabbilee deegartootaa waliin kan hirmaatan ta'a jechu dha .
- Lammaanuu jechuun :- waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kan iddoo tookkotii qabachu qaban sochiwwan hojii rakkoo hiktuu kam faa dha? fkn :- yeroo duula qoriicha raabsuu hawwaasa bal'aa argachuuf haala mijataa waan tahuuf ergaawwan jijjirama amala akka dhufan yeroo hunda karoora hojii isaanii keessatti galfatani qabachu qabu .
- Sochiwwan waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan irrattii hubannoo qabsiisuuf keenamuu dandeesiisuu irratti haala mijataa jiruu addaan baasuun mari'achuu fkn waltajjii marii hawwaasaa , beeksiisota raadiyoonii , birosharii /barreefamoota , poostarootaafii kanneen kana fakkaatan
- Seektara dhunfaa aanicha keessa jiruu (warshaalee , hootelota , teekniishiyaanota bishaanii kkf kan sochii waashii (WASH) dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan (NTDs) irrattii gahee isaanii akka bahan haalii /malii filatamaan jiraa? Jalqabii sochii qindoominaa irrattii gahee akkamii fudhachuu danda'an?

MILTOO O: GURMAA’IINSA KAROORA HOJII /UNKAA CAASEEFAMA

Karoora hojii qindoominaa kan waashii fi dhukkuboota xiiyyeefannoo barbaadan

Galmoota waliinii (kan yeroo gidduu –galeessaa fi dheeraa)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Agarsiistuu safartulee milkaa’iinaa :galteewwan gochoota hojii hojjataman irratti bu’aalee argaman (indicators of inputs/output/outcome)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Gochoota qindoominaa filatamoo ta’an (dursa akka barbaachiisan haa taraa’an)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Tarkaanfiwwan murteeso /ijoo fudhatamu qaban

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

MILTOO -O- GOCHOOTA RAAWWATAMU QABAN

Ibsa tarreewwan sochii	Galama	Agarsiisstu safartulee galmaa/kan yeroo g/galeessa agarsiisuu	Bu'aawwan akka argaman barbaadaman	Seektara itti gaafatamuummaa qabu	Seektaroota hirmaatan	Guyyaa itti xumuramuu qabu	Qabeenyawwan barbaachiisan	Haanqinni hojiidhaan deebi argatuu	Hojilee harawaa/hojiilee foyya'aa	Sodaa fi kallatti ittiisu

MILTOO P: SOCHIIWWAN QINDOOMINAA (AKKA FAKKEENYATII DHIYAATEE)

Gabateen armaan gadii sochiiwwan dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan baayyee akka fakkeeniyatti qabatee yoo ta'uu sochiiwwan qindoominaa seekataroota biro waliin qaban agrsiisa ,dabalataaniis hojii rakkoo hiktuu waajjiraalee seektaraa milkaa'iina gama isaaniitin gumaachan maal akka tahee ni ibsama .wanta kam irrattii qindoomiinii akka barbaachiisuu filachun yoo barbaachiisee kan bu'uura godhachu qabnuu sababa qindoomiinaatiin bu'aan foyya'aa galmeesiisuuf kan dandeesiisuu ta'uu ,baasii bahee waliin hojii wal madaaluu kan dandeesisu ,qabeenyaa fi human nama haala fooyyee qabuun fayyadmuu kan dandeesiisuu ta'uu qaba ,akkasuumas siistamaa fi dandeettii cimsuu kan dadeesiisu ta'uu hubachuun barbaachiisaa dha

*(ragaan kun kan fudhatamee dhaabbata biyyooleessaa giloobaal, qindoomina waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kan ittii raawwatan)

Hojii rakkoo hiktuu waashii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan dursa kennamuufi qabu	Sochiiwwan qindomiina Hojii rakkoo hiktuu	Mala qindoomina	Karaalee mirkanneef-annaa	Qaamoolee Hojii rakkoo hiktuu dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan raawwatan
Dula raabsaa qorriicha to'annoo	Jijjiramnii amalaa akka jiraatu gocha dhunfaa guddisuu,(qulquliina dhunfaa fi maatii fkn :-yeroo murteesaa 5 keessatii harka dhiqachuu ,fula dhiqachuu,kophee godhachuu ,gochoota to'annoo kanneen birootiis fayyadamu.	Jijjirama amalaa gochaa gareen hojii teekniikaa fidu meeshaalee dandeesiisan tolchu. Yeroo sossoochii hawwaasaa dhaabbilee qunamtii adda addaatiin ergaa dabarfachuu	Meeshaalee deegarsaa qopheessu (tool development) Hojataota eksteenshiinii fayyaa fi qaamoolee hawwaasaa qoricha raabsan leenjisu,san booda qulqulinna hojii rakkoo hiktuu hordoofuu	Meeshaalee tochuudhaan waltajjiwwan adda addaa irratti ergaawwan akka dabran qaamnii hundii akka galfatu gochu.
Gama Hojataota eksteenshiinii fayyaa fi raayyaa misooma fayyaa dubartoota (garee misooma dubartotaa)	Gochii dhunfaa /jijjiramnii amalaa akka dhufu cimsu qabna.(qulquliina dhunfaa fi maatii fkn :- kophee gochuu,gochoota to'annoo kannen biroo) maatii fi hawwaasa irrattii raga sassaabuu :-dhukkubsatoonii yoo jiraatan ,tajaajiloota qulqulina waashii)	Paakeejii meeshaalee deegarsa eksteenshiinii fayyaa keessattii ergaawwan furtuu ta'an haammachiisuu	Hojjataota eksteenshiinii fayyaa leenjii Paakeejii meeshaalee deegarsa eksteenshiinii fayyaa advookeesii fi keessa deebidhaan ilaaluu	Paakeejii meeshaalee deegarsa eksteenshiinii fayyaa advookeesii fi keessa deebidhaan ilaaluu bu'uraalee misoomaa ijaaru fi haaromsu
To'annoo dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kan Mana barumsaa bu'uura godhatan , maateeriyaalii,barsiisoota,gummiwan mana barumsa to'annoo dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan kan mana barumsa bu'uura godhatee	Gochii dhunfaa /jijjiramnii amalaa akka dhufu cimsu qabna.(qulquliina dhunfaa fi maatii fkn :- kophee gochuu,gochoota to'annoo kannen biroo) maatii fi hawwaasa irrattii raga sassaabuu :-dhukkubsatoonii yoo jiraatan ,tajaajiloota qulqulina waashii	Maateeriyaalii haala itti mijeessan bocu. Gummiwwan mana barumsaa cimsuu	Meeshaalee Sagantaa fayyaa , mana barumsaa irrattii galchuudhaan advookeet gochuu Maatii fi barsiisoota , Waldaalee barsiisoota leenjisu	Meeshaalee Sagantaa fayyaa , mana barumsaa irrattii galchuudhaan advookeet gochuu Bu'uuraalee misoomaa waashii manneen barnootaa ijaaru fi haaromsuu

MILTOO Q: MUXANNOOWWAN MILKAA’INAA/UNKAA SEENAAWWAN FI RAGAAWWAN ITTIN QABATAN

Haala Hojilen itti milkaa’an /taatteewwan filachuufi gadi fageenyaan sakata’uuf fi ragaa qabachuf unkaa armaan gadii fayyadamu.

Maqaa seektaraa/dhaabbilee deegarsaa _____ Guyyaa _____

1. Seenaawwan milkaa’iinaa gabaabumatii:

2. Rakkichii maal akka turee/(hojii jalqabuun dura ’)

3. Rakkicha furuufii, hojiin hojjatamee

{yeroon hojiin hojjatamaa tureettii rakkichii karaa mul’achuu danda’uun furuuf yeroo jalqabameerattii :yom irraa jalqaba akka tahee haa ibsamuu}

4. Bu’aawwan gaarii hojiiwwan rakkoo hiktuu (erga raawwataman booda)

5. Hojiin rakkoo hiktuu yeroo raawwatamuu gufuuwwan mul’atan

MILTOO R: GAMAAGAMAA FI HORDOOFII WALIINII GOCHUUF SAFARTULEE AGARSISTUU GORFAMAN

1. Agarsiistuu safartulee adeemsa hojii

- Sochiwwan waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan agarsiistuu safartulee kaayyoowani karoorra haadhoo aanichaa keessatu galchu qaba ,akkasuumaa aanaan of danda'ee karooraa ,mala sagantaalee dhukubota xiyyeefannoo barbaadan gandoonii baayyiinaan qaban (galmoota ,hordoofiwwan fi sochiwwan)
- Hojii waashii kan hojjatan akkasuumaa dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan aanaalee argaman keessatti kurmaanaan ,ji'a jahaan /waggaa keessatti baayyina waltajjiwwan koree olaanaatiin gaggeefaman

2. Agarsiistuu safartulee sadarkaa hawwaasaa jiraatan:

- Abbootii warraa /maatii tajaajjila mana fincaanii qulqulluu tahee qaban
- Abbootii warraa /maatii meshaa tajaajjila harka dhiqachuu qaban
- Dhaqabummaa bishaan ququlluu miseensonii hawwaasaa qaban
- Beekumsa bu'uuraa waa'ee gochoota qulquliina dhunfaa fi maatii qabani
- Yeroo murteessaa ta'uutti miseensota hawwaasaa harka isaanii saamunaan dhiqachuu barmaatii godhatanii jiru.
- Miseensoonii hawwaasaa dirree irrattii hin qulqulaayanii
- Gandoota udaan irraa qulqulluu tahan

3. Agaarsiistuwwan safartulee sadarkaa mana barumsaa jiran:

- Tajaajilaawwan mana fincaanii kan dubartii fi dhira jadhananii addaan bahan jiraachu
- Iddoo mana barumsaa keessattii baratootaaf tajaajjila bishaan foyya'aa kan kenu jira
- Baratoonii Beekumsa bu'uuraa Gochoota waa'ee qulquullina dhunfaa qabu
- Yeroo murteessaa ta'uutti miseensota hawwaasaa harka isaanii saamunaan dhiqachuu barmaatii godhatanii jiru.
- Baratoonii dirree irrattii hin qulqulaayanii

MILTOO S: UNKAA HORDOOFIF DEEGERSAA GANDAA

Seenaa ragaa duub duree				
Guyyaa hordofiin itti gaggeefamee				
Maqaa aanaa				
Maqaa gandaa				
Baayyina uummataa	Dhira	Dub	Ida'ama	
Dhaabbilee gandicha keessattii jiran				
Baayyina keellaa fayyaa				
Baayyiina dhaabbilee fayyaa dhunfaa				
Dhaabbilee amantaa	Mana amantaa kiristaanaa	Mana amantaa musliimaa		
Baayyina manneen sirreessaa				
Baayyina manneen barnootaa	Sadarkaa lammaffaa	Sadarkaa tokkooffaa		
Baayyina bufata konkoolaataa				
Baayyiina iddoo gabayaa				
Kutaa tokkoo gandicha keessattii dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan keessa jiran kan xiyyeefannoon itti godhamuu qaban				
Sadarkaa	Hin jiru	Dhukkuba	Lakkofsa ittin dorgomsiiisan	
			Baayyina Dhukkub-satoota kanaan dura jiran	Baayyina dhukkubsatoota yeroo ammaa jiran
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				

Kutaa 2ffaa WASHii (hawwaassa)				
2.1	Sirna balfa gogaa fi dhangala'oo ittin maqsan	dura	Amma	Yaada
2.2 jiraachuu mana fincaanii (akkaaku kamiyyuu)				
	Haaguggii mana fincaanii	Baadiyaa	Magaalaa	Ida'ama
	Baayyina abbaa warraa /maatii mana fincaanii bira wanta harka ittii dhiqatan qaban			
	Anaalee Manneen fincaanii waliinii qaban			
	Baayyina manneen fincaanii foyya'an	Baadiyaa	Magaalaa	Ida'ama
	Baayyina Akka gadi lixuu godhamee boola dhaagalaa'oo ittiin maqsan			
	Baayyina abbaa warraa boola balfa gogaa ittin maqsan qaban			
2.3	Ganda udaaniraa qulqulluu tahee	Eyyee	lakki	Yaada
	Gandichii udaaniraa qulqulluu jadhamee jiraa?			
	Sadarkaa gandaa gareen gandichii udaan irraa qulqulluu tahu isaa mirkaneesuu jira ?			
	Deebiin issaa eyyee yoo tahee qaboo yaa'ii gariichaa ilaaludhaan idileedhaan gaggeefamaa jiraachuu isaa mirkaneessaa			
	Ganda udaaniraa qulqulluu tahuu mirkannesuuf hojiin hojjatamee jiraa?			
2.4	Bishaan	Duraan	Amma	Yaada
	Haaguggii bishaan qulqulluu gandichi qabu			
	baayyiina abbaa warraa Bishaan dhugaatii qulqulluu karaa qulqulluu ta'een waraaban ,kan kusanii fi kan fayyadaman			
	Baayyina abbaa warraa bishaan wal'aanamee meeshaa qulqullutiin kaa'aan			
	baayyiina abbaa warraa Mala /teek-noolojjii bishaan itti wal'aanan sirriittii fayyadaman			

Kutaa 3ffaa waashii (dhaabbilee keessattii)				
	Akkaaku dhaabbatichaa	Lakk. Ittiin waldorgomsiisan		
3.1	Keellaa fayyaa	Duraan	Amma	Yaada
	Baayyiina keellaa fayyaa bishaan dhugaatii qaban			
	Baayyina keellaawwan fayyaa dhukkubsattootaaf mana fincaanii qaban			
	Baayyiina keellaawwan fayyaa hojjatoota exteenshiinii fayyaa tiif mana fincaanii qaban			
	Keellaawwan fayyaa iddoo balfa itti guban qaban			
	Baayyina keellaa fayyaa gadaameesa itti maqsan			
	Baayyina keellaawwan fayyaa balfa goggaa itti gatanifi kuusan qaban			
3.2	Fayyaa mana barnootaa	Duraan	Amma	Yaada
	Baayyiina manneen barnootaa bishaan qulquulluu qaba			
	Baayyiina manneen barnootaa mana fincaanii baratootaa qaban			
	Baayyiina manneen barnootaa mana fincaanii dhiraaf fi dubartii qaban			
	Baayyiina manneen barnootaa mana fincaanii barsiisootaa qaban			
	Baayyiina manneen barnootaa iddoo balfa goggaa itti gatan qaban			
	Baayyiina manneen barnootaa mini midiyaa hojiira jiru qaban			
	Baayyiina manneen barnootaa waashii bu'uura gochuun gummiwwan ijaaraman			
3.3	Baayyiina manneen amantaa mana fincaanii qaban	Duraan	Amma	Ida'ama (yaada)
	Charchii			
	Masgiida			
3.4	Iddoowwan gabaa	Iddoo gabaa 1	Iddoo gabaa 2	
To'annoo ilbisoota dhukkuba daddabarsan :-itto milaa,tiraakomaa kkf kutaa 2ffaa armaan oliitii kan jiru dhukkubnii daddarboo kammiitu gandicha keessattii argaman NTD kam wajjiin akka walqabatuu ilaaludhaan dhukkubichii aka gara biraa hin daddarbiinee hojii tarkaanfii to'annoo akka seeraan ta'uu gaafachu				
Sadarkaa gandatti ilbisoota dhukkuba daddabarsan to'achuu	Rakkoolee	Akkamitti akka hik-kaman	Wantoota fulduratti foyya'an	

Kutaa 4ffaa ergaawwan jijjirama amala hawwasummaa (SBCC) fiduuf qophaa'ani fi jalqabbi isaanii

Yeroo ammaa kanatti dhaabata waashii wajjiin kan wal qabatan n dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan ilaalchiisee Ergaawwa dabruu qaban wajjiin walqabatee dullii gaggeefammaa jiaa? Wantoota armaan gadii ilaalaa

- a. sagantaalee mana barumsaa bu'uura godhatan
- b. sagantaalee hawwaasa bu'uura godhatan
- c. qulqullina hawwaasa hunda galeessa tahee
- d. seektaroota sagantaalee tajaajila fayyaa fayyadaman
- e. duula jijjirama amala hawwaasaa dibbeewwan xiyyeefannoo barbaaddan irrattii fiduuf meeshaalee deegarsaa faayyidaara olan

Ibsiitu maalum-maa rakkoo hiktuu	Hirmaattoota eggaman (baayyina namoota ni hirmmatan jadamani eggaman	Eenyummaa nama ergaa dabarsuu	Haala ergaawwan itti dabran	Yaada

Raawwii gochoota argannoowwan xumuraa fi waligalteen ittiin raawwatame

Tarree lakk.	Sagantaalee gochaa	Qaama raawwatu		guyyaa raawwatame xumuramu
		Kutaa raawwatu	Nama raawwatu	
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Kutaa 5ffaa : duub deebii waa’ee hojii rakkoo hiktuu waliinii ilaalchisee hawwaasa irraa , mannen barnoota irraa fi qaamolee biroo irraa kenname

A. qindoomina hojii rakkoo hiktuu waaashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa hawwaasaa fi manneen barnootaattii jiru irrattii duub deebii mani barumsaa kenne

B. qindoomina hojii rakkoo hiktuu waaashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa hawwaasaa fi manneen barnootaattii jiru irrattii duub deebii gaggeesitoota gandaa ,raayya misooma fayyaa ,(garee misooma dubartootaa) ttin kennamee

MALLATTOO QAAMA HORDOOFII RAAWWATE FI QAAMA HORDOFIIN ITTI GODHAMEE			
	Mallattoo qaama /nama hordoofiin itti	Mallattoo	Guyyaa
1			
2			
	Maqaa supervaayzara w/ra egumsa	Mallattoo	Guyyaa
1			
2			
	Maqaa supervaayzarii w/ra barnoota	Mallattoo	Guyyaa
1			
2			
	Maqaa supervaayzarii w/ra bishaanii	Mallattoo	Guyyaa
1			
2			
	Maqaa supervaayzarii w/ra maalaqaa	Mallattoo	Guyyaa
1			
2			
	Maqaa supervaayzarii w/ra maalaqaa	Mallattoo	Guyyaa
1			
2			

MILTOO T: UUNKAA SADARKAA HAWWAASSAATTI RAGAA JI'AA ITTIIN SASSAABAN
(hojjatoota eksteenshiinii fayyaattiin kan gutamu)

guyyaa /ji'a / waggaa gabaasa itti godhamee; /_/_____/_____

Naannoo; _____goddiina; _____aanaa; _____

ganda; _____

RAGAALAA KURMAANAAN QOPHAA'UU QABAN:

1. haaguggii dhiheessii bishaaniifi manneen fincaanii sadarkaa hawwaasaa jiran

1.1 haaguggii mana fincaanii

a. Baayyiina lakkoofsa waligalaa abbaa warraa /haadha warraa _____

b. Baayyiina lakkoofsa waligalaa abbaa warraa/haadha warraa mana fincaanii qaban_____

c. Baayyiina lakkoofsa abbaa warraa /hadha warraa mana fincaanii biratii bishaan harka itti dhiqatan qaban_____

d. Baayyiina lakkoofsa manneen fincaanii waliniin gandicha keessatii argaman_____

e. Baayyiina lakkoofsa manneen fincaannii waliini aanicha keessa jiru_____

f. Baayyiina lakkoofsa manneen fincaanii foyya'aa aanicha keessattii argaman_____

1.2 Bishaan

a. Haaguggii bishaan dhugaatii gandiichaa _____

b. Baayyiina abbaa warraa /haadha warraa bishaan qulqulluu waraaban ,kan kuusanifi kan dhuugan_____

c. Baayyiina abbaa warraa /haadha warraa bishaan yaalanii /wal-aananii meeshaa qulqulluu keessattii kan kuusan

d. Baayyiina abbaa warraa /haadha warraa teeknoolojii /mala bishaan itti yaalan / wal'aanan shaakallii yaada marii sirriittii fayyadaman

2. Dhaabbilee

2.1 Keellaa fayyaa

a. Baayyiina waliigala keellaa fayyaa_____

b. Baayyiina keellaa fayyaa bishaan dhuugaatii qulqulluu qaban_____

c. Baayyiina keellaa fayyaa mana fincaanii tajaajilamtootaa /maamilootaa qaban_____

d. Baayyiina keellaa fayyaa mana fincaanii foyya'aa tajaajiila hojjatoota keellaa fayyaatiif olu qaban_____

e. Baayyiina keellaa fayyaa iddoo balfa googaa itti guban qaban_____

f. Baayyiina keellaa fayyaa boola obbaatti itti maqsan qaban_____

g. Baayyiina keellaa fayyaa boola balfa goggaa itti maqsanifi ittii kuusan qaban_____

2.2 Fayyaa mana barnootaa

a. Baayyiina waliigala manneen barnootaa_____

b. Baayyiina manneen barnootaa bishaan dhugaattii qulqulluu qaban_____

c. Baayyiina manneen barnootaa mana fincaanii barattootaa qaban_____

d. Baayyiina manneen barnootaa manneen fincaanii dhiraafi dubartootaa qaban_____

e. Baayyiina manneen barnootaa mana fincaanii barsiisotaa qaban_____

f. Baayyiina manneen barnootaa boola balfa goggaa itti maqsaniifi kuusan qaban_____

g. Baayyiina manneen barnootaa minii midiiyaa qaban_____

h. baayyiina manneen barnootaa/iddoowwan waashiin sochii itti godhuu tti gumiiwwan fayyaa argaman_____

3. Agarsiistuu safartulee ijoo itti fayyadamaa fi dhaqabumaa mana fincaanii

- a. Gahee (proportion) mana fincaanii akkaaku kamiyyuu abbaa warraa /maatii qaban (akkaaku kamiyyu:-abbaa warra /maatiin mana fincaanii kan foyya’ees tahee kan hin foyyoofnee qaban *100/lakk. Mana fincaanii waligala jiran)
- b. Gahee /proportion/abbootii warraa udaan maqsuuf mana fincaanii karaa sirrii taheen fayyadaman (udaan maqsuudhaaf lakk. abbootii warraa mana fincaanii karaa sirrii taheen fayyadaman *100/lakk. Manneen fincaanii waligala jiran)
- c. Gahee (proportion) gandoota udaan irraa qulqullaa’aani jiru jadhamee beekamtiin kenameef /lakk gandootaa udaan irraa qulqulaa’aanii jadhamee beekamtiin kenameef *100/lakk. Waligala ganda)

RAGAALEE JI’AAN QOPHAA’UU IRRA JIRU:

4. Waashii fi dhukkubota xiyyeefannoo barbaadan sadarkaa hawwaasatti dhukkuboota xiyyeefannoo hin argannee irratti barumsa hubanno qabsiisu

Mata dureewwan Waashii /WASH/ fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadani/ NTD/ irrattii ka’an _____
Baayyina hirmaattoota, dhira _____
dubara _____

Miseensa hawwaasaa dhibbaa uumu danda’an (gaggeesitoota amantaa ,jaarsoolee biyyaa ,hojjatoota eksteenshiini fayyaa ,dura bu’oota manneen barnootaa ,gaggeesitoota hawwaasaa kannen biroo ni hirmaatu)

Rakkoowwan waltajjii irrattii turan fi yaada marii kennaman akkasumas yaada gudunfaa waltajjii haala gababaa ta’een akkam akka turee ibsu.

Waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan qindeesu

ASadarkaa hawwaasatti kan beekamtii qabu waashii fi dhukkuboota xiyyeefanno barbaadanin dhukkuboota xiyyeefannon itti hin keenamneef haala waltajjii mijesu n gocha hin danda’amnee tahuu danda’aa .ta’uus garuu taateewaniifi maloanni itti haala mijesan :-fkn waltajjii koree sitriingii ganda ,waltajjii marii hawwaasaa ,waltajjiwwan qophiileen adda addaa itti qophaa’an ,akkasumas taateewwan kanneen biroo fayyadamun waashii fi dhukkuboota xiyyeefanno barbaadanin dhukkuboonii xiyyeefannoo hin arganne irrattii ajandaa kaasudhaan mariidhaaf akka dhiyaatan gochuun ni barbaachisa.

Akaakuu waltajjii /ajandaa ijoo waltajichaa _____ guyyaa _____
Baayyina hirmaattota waligalaa _____ dhira _____ dubara _____
Hirmaattoota: _____
ajandaawwan ijoo waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan mariin irrattii godhamee

Waashii fi dhukkuboota xiyyeefannoo barbaadan waliin walqabatee rakkoolee ijoo ka’an:

-qabxiilee gochaa ijoo fi murtiwwan fudhataman:

MILTOO U: UUNKAA WALIGALA RAGAA AANICHAH ITTIN QINDEESUUF GARGAARU(TO BE COMPILED BY

(suparvaayzara eksteenshiinii fayyaatiin hojjatamu)

Uunkaan armaan gadii kun gandoota aanicha keessattii jiran hunda irraa ji'aan ,fi kurmaanaan (miltoo T irraattii akkuma ibsameen) ragaawwan hojjatoota eksteenshiinii fayyaatiin sassaabaman suparvaayzariin hojjatoota eksteenshiini fayyaa qindeesuuf kan itti fayyadamu dha.

1. kurmaanaan kan qophaa'uu qabu

Madda ragichaa	Ragaa barbaadamu	Ragaa fi maqaa gandichaa (1. Maqaa _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____ 6. _____ 7. _____ 8. _____ 9. _____ 10. _____)										Ida'ama	Yaada gudunfaa suparvaayzaraa(sagantaalee gochaa fi ilaalchaa ,gareen hojii teeknikaa akka irrattii mariyatanifi
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
		Haaguggii bishaan dhugaatii fi mana fincaani sadarkaa hawwaasattii jiru	Baayyina waligala abbootii warraa										
Baayyina abbootii warraa mana fincaani qaban													
Baayyina abbootii warraa /haadhootii warraa mana fincaanii bira meeshaa harka itti dhiqatan qaban													
Baayyiina manneen fincaani waliinii gandiiicha keessattii argaman													
Baayyina manneen fincaanii uummataa gandiiicha keessa jiru													
Haaguggii bishaan dhugaatii gandichaa													
Ragaa keellaa fayyaa	Baayyina keellaa fayyaa												
	Baayyina keellaa fayyaa bishaan dhugaatii qulqulluu qaban												
	Baayyiina keellaa fayyaa mana fincaanii yaalamtootaaf ta'uu qaban												
	Baayyiina keellaa fayyaa mana fincaanii foyya'aa hojjatootaaf tahu qaban												
	Baayyiina keellaa fayyaa iddoo balfa itti guban qaban												
	Baayyina keellaa fayyaa iddoo obbaattii itti maqsan qaban												
	Baayyiina keellaa fayyaa boolla balfa googaa itti maqsani fi kuusan qaban												
Ragaa mana barnootaa	Baayyina manneen barnootaa												
	Baayyina manneen barnootaa bishaan dhuugaati qulqulluu qaban												
	Baayyina manneen barnootaa mana fincaanii barattootaaf tahuu qaban												
	Baayyina manneen barnootaa mana fincaanii dhiraa fi dubartootaa jadhamanii adda bahan kan qaban												
	Baayyina manneen barnootaa manna fincaanii barsiisotaaf tahu kan qaban												
	Baayyina manneen barnootaa boolla balfa googaa itti gataniifi itti kusan kan qaban												
	Baayyina manneen barnootaa minii midiiyaa kan qaban												
	Baayyina manneen barnootaa waashiin hojiirra jiruun gumii fayyaa hundeesan												

**MILTOO V- UNKA GAREEN HOJII TEEKNIKAA JI'A SADIHIN /KURMAANAAN / GARA KOREE
OLAANAA TTI GABAASA ITTI GOCHUUF KAN TAJAAJILU**

Guyyaa: _____

Naannoo ,godina,,aanaa _____ / _____ / _____ /

Waajjiraaleen seektaraa gabaasa qopheesudhaaf itti gaafatamummaa qaban: _____

Barreessaa gabaasaa: _____

	Mata duree	Ibsa	Yaada
1	Baayyina waltajjiwwan gaggefaman		
2	Baayyina miseensota garee hojii teeknikaa		
3	Baayyina miseensota garee hojii teeknikaa argaman (gidduu galeesaan /avreejidhaan)		
4	Yeroo waltajjiwwan miseensonii garee hojii teekniikaa gaggeessan ajandaawwan ka'an		
5	Karoorra Xumuura waligalaa gochaa fi raawwii		
6	Milkaa'inoota gurguddoo argaman		
7	Rakkoolee gurguddoo turan		
8	Karoorra fulduraa		
9	Wantoota armaan olittii tarreefamaniin ala jiranifi kanneen heeyyamaa fi murtii koree olaanaa dhimmoota egan		

**MILTOO W: HIKKAAWWAN AGARSIISTU SAFARTULEE SADARKAA DHAABBILE FAYYAA FI BAR-
NOOTATTI KENNAMAN
(JMP, 2018 SDG WASH INDICTOR)**

akaakuu	Madda foyya'ee	Kan hin foyyofnee
Bishaan	<ul style="list-style-type: none"> Sarara ujuummoo bishaanii iddoo ,mana barnootaa,dhaabbata fayyaa ,mana jireenyaa keessattii argaman Boono bishaanii uummataa/ sarara bishaan boonbaa (ujuummoo) /ykn ujuummoo dhaabbii Boolla bishaani lafa qotuudhaan ujuummoon itti awwaalame Boolla bishaani qotame ,madda egame (dawoo qabu) bishaan robaa, lafa qotanii boolla keessattii kan walitti qabame ykn taankarii keessatti walittii qabame 	<ul style="list-style-type: none"> Madda hin egamne(kan lolaan itti seenu, fi wantoonni adda addaa itti seenan Bishaan boollaa hin egamnee (kan lolaan keessa galu fi wantoonni adda addaa itti seenan Taankarii xiqqoo fi barmeela gaaridhaan haarkifamu kan qabu(bishaan gaaridhaan naannessaa kan gurguruu,kan gaaridhaan haarkifamu ,baajaajidhaanifi kkf) Bishaan lafaa konkoolaataa botteerraa (laga ,hidha, galaana , haaroo, fi kkf...
Qulqulliina	<ul style="list-style-type: none"> Mana fincaanii foyya'aa jechun :-bishaan qabaate kallattiidhaan gara boolla dhangalaa'oo itti maqsanniti kan seenu ,gara seepitk taankiti ykn boolla mana fincaanii keessatti kan galuujuummoo qilleensa itti baafatu qabu ,itti fayyadama xaa'ootiif kan olu boolli mana fincaanii kan simintoodhaan hojjatame. 	<ul style="list-style-type: none"> Boolla mana fincaanii haaguggii hin qabne ,mana fincaanii rarraafamaa ,baaldii/barmeela dirree irratti ykn ilmii namaa haala salphaa taheen karaa itti faalamuu danda'uun qulqullaa'uu

Haaguggii dhiheesa bishaan qulqulluu - baayyiina miseensota maatii bishaan foyya'ee fayyadaman /maatiwwan qorannoon irrattii godhame keessattii baayyina waligala namoota jiraatan

Maatiwwan mana fincaanii foyya'aattii fayyadaman: - maatiwwan mana fincaanii foyya'aatii fayyadaman keessattii baayyina miseensonii jiran /maatiwwan qorannoon irrattii gaggeefame keessatti baayyina waligala namoota jiraatan

Meeshaa haarka ittii dhiqatan jechun: meeshaa tajaajila haarka djhiqachudhaaf mijatu jechu dha ,kana jechun bishaan gadii bu'aa haarka lamaan walittii rigudhaan baratoonii/maatiin haarka isaanii sirriitti dhiqachuuf kan dandeesisu dha.meshaawwan kanneen tajaajila kennan keessaa tuqudhaaf ujuummoo saahaanaa waliin, taankara bishaanii ujuummoon itti hidhamee jiru,baaldii ujuummoon ittii hidhamee,jiriikaanii waan biraatiin cufamuu (mismaaraan, fi kkf)

Hubachiisa: bishaan baaldii banaa harka ittii galchaa dhiqatan qulqulluu dha jadhamee hin lakkaawamu

